

HANTVERKSBEVARNANDE
UTSTÄLLNINGSMÖJLIGHETER
EN NY UTSTÄLLNINGSBYGGNAD PÅ CAPELLAGÅRDEN

EMELIE JENSDOTTER

English title: A new building for exhibitions at Capellagården

Examinator och handledare: Barbara Rubino

Kontakt på Capellagården: Bengt Lundgren

Juryseminarium: 11 maj 2011

Jury: Olle Dahlkild, Engstrand & Speek

Lena Falkheden, Chalmers

Presentation: 24 maj 2011

Examensarbete vid Chalmers Arkitektur

Masterprogrammet Design for Sustainable Development

*"Konstnärer äro icke en särart av människor
- men varje människa är en egen art av konstnär"*

Carl Malmsten, Mittens rike, 1949

© Emelie Jensdotter

Tryckt av Digitaltryck i Göteborg, 2011

Typsnitt: Helvetica
Papper inlaga: Munken Pure 150 g
Papper omslag: Munken Pure 240 g

ABSTRACT

This project emanates a place in and beyond time. A place, that uses long since abandoned, while highly desirable ideals. A place, whose very existence is based on the desire to manifest the work of the hand.

Capellagården is a school of handicraft, beautifully situated in the small village Vickleby, in the south of Öland. The school was founded by Carl Malmsten in 1957, and conducts training in cabinet making, textiles, ceramics and organic gardening.

This master thesis shows a proposal for a new exhibition building at Capellagården. A vision to strengthen the site as a whole and define the public space through a new addition to the existing buildings. A desire to provide clarity in relation to the visitors of the school and one more reason for them to visit Capellagården. This by collecting current public activities at school and to that adding new once, connected with those.

The new building is based on the ecological principles that are an important part of the philosophy of Capellagården. It is guided by the craft tradition that is deeply rooted in the school and makes use of local materials, which reflect the main material that the students are working with at the school today.

In this project the school and its organisation are being analysed, which form the basis of the building proposal presented. A reflection on tradition and sustainable development and how these concepts relate to each other creates a starting point for how a new building should relate to the site. The project also shows a site analysis of Capellagården as a whole and the Rose Garden, where the building is placed. A working process, which is possible to study and reported in its main features, finally leading to the proposal that is the result of this master thesis.

A master thesis which, through the architecture, wants to focus on the work of the hand and the need to highlight this in today's society and to demonstrate its value. Which wants to protect our environment and pay attention to alternative solutions. Finally, which wants to help maintain and strengthen the importance of a place like Capellagården.

Keywords: *Öland, Capellagården, Carl Malmsten, handicraft, exhibition, tradition, sustainable development, wood.*

SAMMANFATTNING

Det här arbetet utgår från en plats i och bortom tiden. En plats som brukar för länge sedan övergivna och samtidigt högt eftersträvarsvärda ideal. En plats vars existens bygger på viljan att manifestera handens verk.

Capellagården är en konsthantverkskola, vackert belägen i den lilla byn Vickleby på södra Öland. Skolan grundades 1957 av Carl Malmsten och bedriver utbildning inom möbel- och inredningssnickeri, textil, keramik och ekologisk trädgårdsodling.

Det här examensarbetet visar på ett förslag till en ny utställningsbyggnad på Capellagården. En vision om att stärka platsen som helhet och definiera det publika rummet, genom ett nytt tillägg i det befintliga byggnadsbeståndet. En vilja att skapa tydlighet gentemot skolans besökare och en ännu större anledning för dessa att komma till Capellagården. Detta genom att samla dagens publika verksamheter på skolan och därtill addera nya, kopplade till dessa.

Den nya byggnaden tar sin utgångspunkt i de ekologiska principer som är en viktig del av Capellagårdens filosofi. Den genomsyras av den hantverkstradition som är fast förankrad på skolan och tar till vara på lokala material som speglar de huvudmaterial som eleverna arbetar med på skolan idag.

I arbetet studeras platsen och dess verksamhet, vilken ligger till grund för det byggnadsförslag som presenteras. En reflektion över tradition och hållbar utveckling samt hur dessa begrepp förhåller sig till varandra, skapar en utgångspunkt för hur en ny byggnad bör förhålla sig till platsen. Arbetet innefattar även en platsanalys av Capellagården som helhet och av Rosenträdgården, där den nya byggnaden placeras. En synliggjord arbetsprocess, vilken redovisas i sina huvuddrag, leder slutligen fram till det gestaltningsförslag som blir resultatet av detta examensarbete.

Ett examensarbete som genom arkitekturen vill fokusera på handens verk och behovet av att i dagens samhälle lyfta fram detta och visa på dess värde. Som vill värna om vår miljö och uppmärksamma alternativa vägar. Och som slutligen vill hjälpa till att bevara och förstärka betydelsen av en plats som Capellagården.

Nyckelord: *Öland, Capellagården, Carl Malmsten, hantverk, utställning, tradition, hållbar utveckling, trä.*

INNEHÅLLS- FÖRTECKNING

INTRODUKTION

PROLOG

13 en arkitektstudent på capella

ARBETET TAR FORM

15 capellagården som beställare

15 min läsare

16 mål, syfte och metod

17 avgränsning

17 arbetets upplägg

UTGÅNGSPUNKT

CAPELLAGÅRDENS SOMMARUTSTÄLLNING

21 funktion, förväntan och problematik

22 dagens situation

EN NY UTSTÄLLNINGSBYGGNAD

23 byggnaden som budskapsbärare

24 beställarens önskemål

25 program

CAPELLAGÅRDEN IDAG

LITE HISTORIK

28 carl malmsten

31 capellagården grundas

VERKSAMHET

32 vision

32 mission

35 pedagogik

37 utbildning

39 en arbetsplats för många

39 styrelsen

LIVET PÅ CAPELLAGÅRDEN

41 vintermorgon

43 storgården

45 en dag på capella

47 frukost under trädet

49 skördefest

PLATSEN

51 södra ölands odlingslandskap

53 ön...

53 ...byn...

53 ...och gården

BYGGNADER

55 en samling av samverkande byggnader

57 plan 1962

59 förändring över tid

61 plan 2011

63 mangårdsbyggnaden

65 bokhuset

67 vingårdsalen och köket

69 träverkstaden och textilverkstaden

71 textiltrycket

73 keramikverkstaden

77 trädgårdshuset och bakstugan

79 ateljén

81 norrgården, mellangården och sörgården

83 privaten

85 roséns hus

87 backen

89 trädgårdsbutiken

91 växthuset

HÅLLBAR UTVECKLING OCH TRADITION

MED FOKUS PÅ MILJÖN

95 glömd e jorden

97 en hållbar utveckling

98 ett hållbart byggande

100 capellagården och miljön

CAPELLAGÅRDEN SOM TRADITIONSBÄRARE

103 tradition

105 tradition och hållbar utveckling

107 hantverket i dagens samhälle

PLATSANALYS

CAPELLAGÅRDEN SOM HELHET

110 entrésituation

112 offentligt och privat

113 rörelseschema - elever och personal

113 rörelseschema - besökare

115 gränser

117 det gröna

118 rummen mellan husen

121 projekt och visioner för framtiden

123 alternativ placering

ROSENTRÄDGÅRDEN

127 platsen idag

129 förutsättningar

129 begränsningar

129 tydlighet gentemot besökare

131 befintliga byggnader [1:200]

ARBETSPROCESS

INSPIRATION

134 naturen

136 det byggda

138 ordet

SKISSER

141 urval och inledning

142 skiss I - form och funktion

147 skiss II - rörelse och rumssamband

148 skiss III - ljus

148 skiss IV - energi

149 skiss V - volym

150 skiss VI - annonsering

151 skiss VII - muren

GESTALTNINGSFÖRSLAG

PLACERING

155 situationsplan [1:1000]

EN NY PUBLIK DEL

157 att anlända till platsen [1:700]

159 entréstråket [1:200]

BYGGNAD

161 plan [1:200]

162 sommar [plan 1:200]

163 höst [plan 1:200]

164 vinter [plan 1:200]

165 vår [plan 1:200]

166 sektioner [1:200]

168 fasader [1:200]

170 detaljer [1:20]

174 modell

MATERIAL

176 en avspegling

177 trä

178 kalksten

178 lin

179 lergods

179 gröna tak

180 ytor

ENERGI

181 isolering

182 uppvärmning

182 solenergi

183 ventilation

VATTEN

185 dagvatten

185 rening

INREDNING

186 exponering och förvaring

190 kassadisk

193 textil installation

BESÖKSUPPLEVELSER

194 Signe - förstagångsbesökare

195 Vilhelm - van besökare

197 Linnea - tidigare elev

TILL SLUT

AVSLUTANDE ORD

201 epilog

203 tack

KÄLLFÖRTECKNING

204 tryckta källor

204 internet

205 illustration

205 foto

205 kontakt

INTRODUKTION

PROLOG

en arkitektstudent på capella

ARBETET TAR FORM

capellagården som beställare

min läsare

mål, syfte och metod

avgränsning

arbetets upplägg

PROLOG

EN ARKITEKTSTUDENT PÅ CAPELLA

Jag minns ett skollov. Jag var runt tio år och tillbringade en del av lovet hos min farfar och farmor. Farfar hade en snickarverkstad i källaren i den gula trävillan. Här snickrade farfar och jag. Jag hade bestämt mig för att bygga ett segel av trä med två matrosar som skulle kunna klättra ner genom detta med hjälp av rotation. Det var svårt. Men jag klarade det med hjälp av farfar. Detta är ett av många minnen från verkstaden.

Min farfar var möbelsnickare med gesällbrev och arbetade som slöjdlärare under större delen av sitt liv. Min pappa växte upp med sin pappas träverkstad som en självklar del av vardagen. Självt har jag tillbringat tid i denna verkstad både med min farfar och min pappa.

På bilden intill står tiden kvar någonstans i början av 50-talet. Pappa snickrar tak med farfar vid sommarstugan i Falkenberg.

När jag var tolv år bestämde jag mig för att bli arkitekt. Åtta år senare började jag studera arkitektur på Chalmers. År ett passerade. År två likaså. År tre påbörjades och känslan av en avsaknad av något och behovet av att få arbeta mer med mina händer växte sig starkare. Jag tror att mina barndomsminnen av verkstaden hade sin del i detta. Idén att söka till möbellinjen på Capellagården utvecklades till ett mål och ledde till att jag antogs till utbildningen hösten 2007. Under två år på Capella lärde jag mig en hel del om trä och möbelsnickeri, men framför allt fick jag se och uppleva ett annorlunda sätt att leva, vilket jag kommer bära med mig genom livet.

ARBETET TAR FORM

CAPELLAGÅRDEN SOM BESTÄLLARE

Tanken om att under mitt examensarbete projektera en byggnad för Capellagårdens verksamhet väcktes redan under mina år på skolan, men det var under hösten 2009 som den började kännas genomförbar. Att få arbeta med denna miljö som utgångspunkt känns för mig som en stor tillgång och det faktum att jag själv varit elev på skolan under två år gör att jag känner platsen väl. Så jag beslutade mig för att kontakta min tidigare lärare på avdelningen för möbel- och inredningssnickeri, *Bengt Lundgren*, som även är fastighetsansvarig på Capellagården. I ett initialt skede var tanken att jag skulle skissa på nya elevbostäder. Nästan ett år har gått sedan det första mailet, vilket jag fick positiv respons på. Tankeprocessen har gått vidare och prioriteringen av behov har förändrats på skolan. Från elevbostäder har vi gått via ny textilverkstad och slutligen landat i en ny utställningsbyggnad. Det känns oerhört roligt att nu få sätta igång med detta projekt. Ett projekt som jag hoppas ska ge mig många lärorika och roliga timmar framöver och som inte minst kan bidra till att förbättra och förnya Capellagården - en plats i mitt hjärta.

MIN LÄSARE

Min beställare är i detta projekt given och de står som huvudmottagare av det förslag jag kommer att presentera längre fram. Jag vill dock att mitt projekt ska kunna bli möjligt att ta till sig även för den som inte tidigare varit i kontakt med Capellagården, samtidigt som jag behöver fördjupa mina egna kunskaper om skolan för att på bästa sätt kunna tillgodose deras behov. Därför har jag beslutat att till en början lägga fokus på att beskriva platsen med dess omgivning, skolan med dess pedagogik och inte minst det dagliga livet på Capellagården. Det är utifrån detta som projektet sedan kan formas och förverkliga det som är önskvärt att uppnå.

MÅL, SYFTE OCH METOD

Jag önskar att med mitt examensarbete kunna bidra till att Capellagården även i framtiden kommer vara en omtyckt och välbesökt plats. En fungerande och inbjudande byggnad för utställningar kopplade till skolan har en viktig del i detta. Den nya byggnaden ska stärka skolan som helhet och bidra till att bevara de värden som skolan bygger på.

Den nya byggnaden ska ta sin utgångspunkt i de ekologiska principer som i stor omfattning finns närvarande i skolans arbete idag. Att bygga vidare på denna miljömedvetna profil är viktigt och skolan måste arbeta aktivt för att inte bara bevara utan även utveckla denna.

Skolan har en stark förankring i den svenska hemslöjdstraditionen vilket syns på många av de elevarbeten som genomförs. Min tanke är att låta denna tradition genomsyra den nya byggnaden och kanske allra mest inredningen. Jag tänker att inredningen ska tillverkas av elever på skolan enligt skolans tradition.

Jag vill använda mig av så lokala material som möjligt såsom virke från närområdet och den öländska kalkstenen. Jag vill att varje detalj utformas i hantverksmässig anda med grund i den svenska hantverkstraditionen, men också med ett tydligt nutida uttryck.

Jag kommer under arbetets gång att tillbringa tid på Capellagården för att samla in värdefullt material i form av samtal med de som verkar på skolan, göra uppmätningar på platsen och hämta inspiration från närbebyggelsen.

Vidare kommer jag att studera relevant litteratur i allmänhet och i synnerhet...

...*om Carl Malmsten*; för att fullt ut förstå hans pedagogik och de tankar som låg bakom grundandet av skolan.

...*om Erik Asmussen*; vars arkitektkontor projekterat det senaste tillskottet på platsen i form av en keramikverkstad.

...*om byggekologi*; för att i möjligaste mån gestalta en byggnad som samspelar med naturen.

...*om trä*; då jag vill fördjupa mina kunskaper om materialet och applicera dessa på den nya byggnaden.

Dialogen med beställaren, och den verklighetsförankring som den ger, ser jag som mycket viktig och jag kommer försöka att ha kontinuerlig kontakt med de som arbetar och studerar på skolan idag. Min förhoppning är att kunna lyssna in och uppfylla de önskemål som framförs så långt det är möjligt och skapa ett förslag till en ny byggnad som kan skänka skolan stor nytta och mycket glädje under lång tid framöver.

AVGRÄNSNING

Det finns många intressanta byggnadsprojekt att utveckla på Capellagården, jag nämnde några av dem tidigare under rubriken *Capellagården som beställare*. Det här projektet kommer dock inte att gå in på dessa, utan fokusera på projektering av den nya utställningsbyggnaden och på att lösa planeringen av de funktioner som omkringliggande byggnader kan komma att rymma i framtiden.

ARBETETS UPPLÄGG

Det här arbetet är indelat i åtta kapitel. Den här texten ingår i kapitlet *Introduktion*.

På nästkommande uppslag börjar nästa kapitel, *Utgångspunkt*. Här finns en kort bakgrund till arbetet och här redovisas även beställarens önskemål kring en ny utställningsbyggnad och ett program för denna.

Capellagården idag visar inledningsvis lite historisk fakta kring skolan. Vidare presenteras verksamheten, platsen och skolans byggnader.

I kapitlet *Hållbar utveckling och tradition* förs en diskussion kring dessa begrepp, hur de förhåller sig till varandra och hur de kan inverka på en ny utställningsbyggnad.

Nästa kapitel, *Platsanalys*, redovisar Capellagården som helhet och slutligen Rosenträdgården, där den nya byggnaden placeras.

Arbetsprocess visar på inspiration till arbetet och även ett antal skisser som varit betydelsefulla i arbetet med att gestalta den nya byggnaden.

I kapitlet *Gestaltningförslag* redovisas mitt förslag till en ny utställningsbyggnad.

Avslutningsvis finns kapitlet *Till slut*, vilket innehåller några avslutande ord och en källförteckning.

UTGÅNGSPUNKT

CAPELLAGÅRDENS SOMMARUTSTÄLLNING

funktion, förväntan och problematik

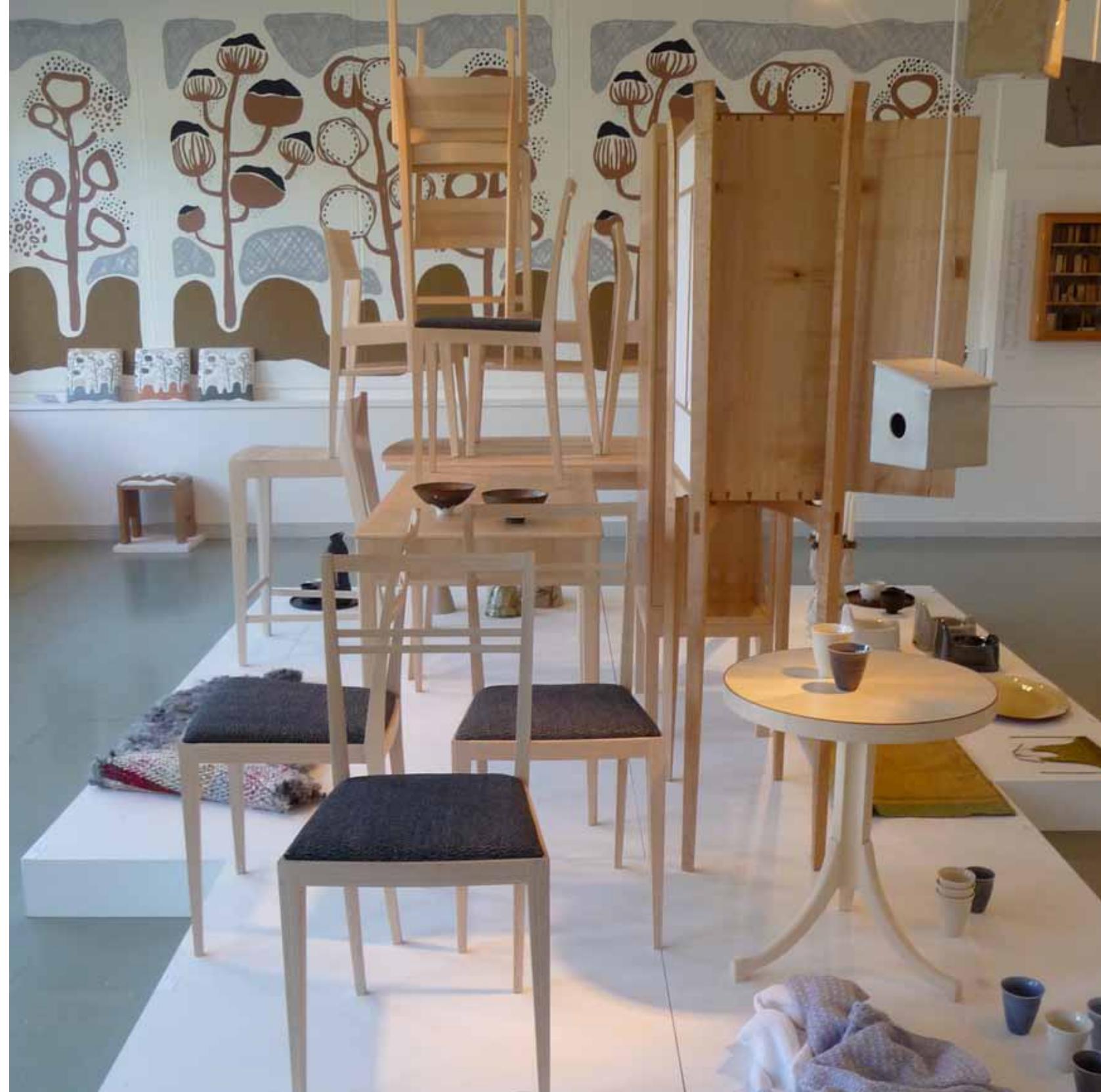
dagens situation

EN NY UTSTÄLLNINGSBYGGNAD

byggnaden som budskapsbärare

beställarens önskemål

program

CAPELLAGÅRDENS SOMMARUTSTÄLLNING

FUNKTION, FÖRVÄNTAN OCH PROBLEMATIK

Enligt tradition på Capellagården arrangeras varje år en elevutställning under sommarmånaderna. På denna visas de alster som det gångna årets elever skapat. Utställningen är välbesökt, man har årligen mellan tio- och femtontusen besökare, och den är ett viktigt sätt för skolan att visa upp sig och nå ut. Detta med tanke på att verkstäderna under arbetsåret inte är öppna för allmänheten, med undantag av några enstaka gånger per år, vid skördefest och julmarknad. Många är de besökare som säger sig återkomma år efter år till sommarutställningen och där denna utgör ett självklart besöksmål under semestern.

Sedan starten i början på 1960-talet har sommarutställningen anordnats i byns nedlagda småskola, ett gammalt gult trähus vilket ligger lite längre bort på bygatan, granne med kyrkan, med ett par minuters promenad från Capellagården (markerat på planen intill). Denna byggnad ligger utefter den övre vägen (väg 136) vilken många turister färdas på för att ta sig söderut på ön.

Utställningen har under de senaste åren skapats av en utvald utställningskurator, olika personer från år till år. Under sommaren arbetar ofta några av skolans elever här för att ta emot besökare, ta hand om entréavgifter, sälja produkter från butiken och förmedla kontakt till tillverkare av utställningsobjekten, om så önskas. Man har även en deltidsanställd utifrån som har det övergripande ansvaret för utställningsverksamheten.

Under sommaren 2009 arbetade jag själv på sommarutställningen under ett par veckor. Som elev känns mötet med besökaren/kunden värdefullt och man får tillfälle att berätta om och diskutera kring de produkter som visas. Detta ger en inblick i kundönskemål och efterfrågan vilket är nyttigt att ta med sig vid fortsatt verkstadsarbete.

Om man då ser till de delar som behöver förbättras och har varit mer eller mindre problematiska med tanke på placeringen av utställningen i den gamla skolan, är det ena kopplingen till Capellagården som fysisk plats. Många förstår inte att skolan ligger på ett annat ställe, endast en liten bit längre bort i byn, vilket skapar en del förvirring. Att kopplingen inte är helt tydlig gör också att många besökare förknippar Capellagården enbart med sommarutställningen. Både för besökare och för skolan ser jag det som positivt att man får ta del av Capellagården som plats, vandra runt i trädgården och i den unika miljö som Capellagården utgör och även besöka trädgårdsbutiken. Den gamla skolan är inte heller tillgänglighetsanpassad, vilket har varit ett stort problem. För att nå entrén måste man ta sig upp för en relativt brant stentrappa. Andra byggnadsmässiga aspekter som varit problematiska är kundtoaletter med placering nere i källaren, och stora fönster i söderläge, vilka minskar den exponeringsbara väggytan och ger ett svårhanterat ljusinsläpp.

DAGENS SITUATION

Med anledning av Capellagårdens 50-års jubileum valde man att i år (läs 2010) hålla utställningen i Borgholms slottsruin på norra Öland. Tidigare i år såldes även den gamla skolan där utställningarna hittills varit placerade och Capellagården står i dagens läge utan given lokal för nästkommande sommarutställning. Det är alltså i denna situation som mitt examensarbete tar sig utgångspunkt. Utställningen är, som tidigare nämnt, en viktig del av skolans verksamhet och en tradition väl värd att bevara och utveckla. Tankar om möjlighet för både sommarutställningar och en permanent utställning i en ny byggnad på skolans område börjar ta form och jag vill ta vara på och utveckla dessa.

CAPELLAGÅRDENS ELEVUTSTÄLLNING 2010

MÖBEL
TEXTIL
KERAMIK

5 juni - 13 aug
öppet alla dagar
10.00 -18.00

BORGHOLMS SLOTT

CAPELLAGÅRDENS EXPEDITION, VICKLEBY, TEL 0485-361 32 WWW.CAPELLAGARDEN.SE
BORGHOLMS SLOTT, TEL 0485-123 333 WWW.BORGHOLMSSLOTT.SE

EN NY UTSTÄLLNINGSBYGGNAD

BYGGNADEN SOM BUDSKAPSBÄRARE

Hur kan man använda en byggnad för att förmedla ett budskap?

I detta projekt är det viktigt för mig att inte bara gestalta en byggnad som är vacker att se på och har trivsamma och funktionella rumsligheter. Jag vill utöver detta också i min gestaltning av den nya byggnaden förmedla ett budskap. Frågan följer; vad är det som jag önskar förmedla till besökaren?

I min målformulering skriver jag att den nya byggnaden ska bidra till att bevara de värden som skolan bygger på. För att förmedla dessa värden genom den nya byggnaden är hanverksskicklighet och omsorg om detaljer begrepp som står högt på listan. Dessa genomsyrar det dagliga arbetet i verkstäderna på Capellagården och bör därför avspeglas i en byggnad vars syfte är att exponera just dessa arbeten för omvärlden.

Byggnaden bör också förmedla budskapet om vikten av att arbeta mot en hållbar utveckling.

BESTÄLLARENS ÖNSKEMÅL

Under samtal med beställaren under processens gång framkom önskemål enligt listan nedan gällande en ny byggnad för skolans sommarutställning.

Angående placering bör tilläggas att de byggnader som ligger intill Rosenträdgården idag, *Privaten* och *Norrlången*, kan utnyttjas för vissa av de önskade funktionerna, de kan dock inte ensamma rymma hela programmet.

PLACERING

- Längs södra gränsen av Rosenträdgården

UTTRYCK

- Användning av lokala material
- Nutidsavtryck
- Ljusinsläpp från norr
- Befintlig mur - avspeglning i byggnad
- Ärlighet i material och konstruktion

VERSAMHET

- Om möjligt ska en person kunna serva hela verksamheten

FUNKTION

- Större öppning vilken ger möjlighet att komma in med mindre truck
- Begränsning av fönsteryta, framförallt i söder, ger mer väggyta

UPPDRAG

- Att locka dit besökare genom tydlig annonsering av verksamheten

PROGRAM

Baserat på samtal med beställaren samt egna erfarenheter som värd på sommarutställningen.

FUNKTION	YTA m ²
SOMMARUTSTÄLLNING	
Utställningsyta	> 100
Hantverksbutik (med kassa)	35
Trädgårdsbutik (endast exponering)	15
(vid ev flytt från befintlig lokal för att kunna samköra kassafunktionen)	
Wc	8
Keramik: verktyg/vatten	4
Stolsförråd	3
Teknik	4
Totalt	> 169
CM-UTSTÄLLNING	
Utställningsyta	85
KAFÉ	
Kassa/matberedning	8
Personalrum m. Wc	10
Inneservering	30
Totalt	48
Uteservering	> 50
UTSTÄLLNING/EVENEMANG	
(Utställningsyta för exempelvis f d elever på skolan, samt byevenemang)	
Utställningsyta	> 40

CAPELLAGÅRDEN IDAG

LITE HISTORIK

carl malmsten
capellagården grundas

VERKSAMHET

vision
mission
pedagogik
utbildning
en arbetsplats för många
styrelsen

LIVET PÅ CAPELLAGÅRDEN

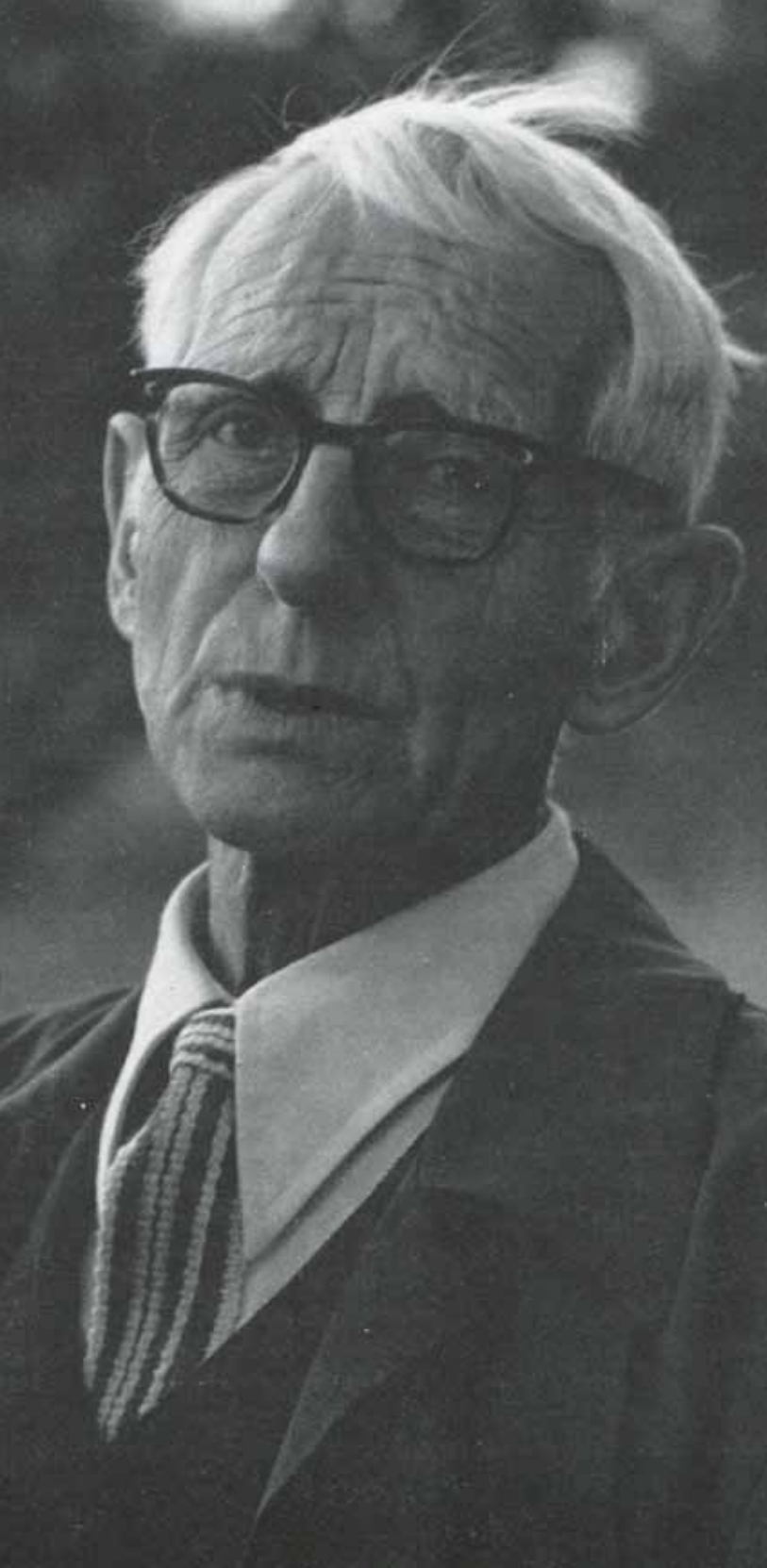
vintermorgon
storgården
en dag på capella
frukost under trädet
skördefest

PLATSEN

södra ölands odlingslandskap
ön...
...byn...
...och gården

BYGGNADER

en samling av samverkande byggnader
plan 1962
förändring över tid
plan 2011
mangårdsbyggnaden
bokhuset
vingårdsalen och köket
träverkstaden och textilverkstaden
textiltrycket
keramikverkstaden
trädgårdshuset och bakstugan
ateljén
norrgården, mellangården och sörgården
privaten
roséns hus
backen
trädgårdsbutiken
växthuset

LITE HISTORIK

CARL MALMSTEN

Året är 1916. En inom möbelbranchen hittills okänd man vid namn Carl Malmsten vinner första och andra pris i en tävling som svenska slöjdföreningen utlyst om skrivbord och skrivstol till Stockholms stadshus. Vem var han denne man som för möbelkonsten kom att betyda så mycket?

Carl Malmsten föddes år 1888 och var således 28 år då han tog emot priset för möblerna till Stockholms stadshus. Om dessa har han själv sagt att det var de första möbler han överhuvudtaget ritade. Men det var långt ifrån de sista. Han lämnade en enorm möbelproduktion efter sig vid sin bortgång 1972. Möbler som än i dag finns representerade i många hem.

Mycket finns skrivet om Carl Malmsten och mycket finns skrivet av Carl Malmsten. Efter att ha läst ett stort antal sidor om och av denne man kan jag konstatera följande: Carl Malmsten var...

...en möblernas mästare

Otaliga är de möbler han formgivit: *Samsas, Talavid, Sörgården, Lilla Åland, Lillbo, Birgitta, Farmor, Hemmakväll*. För att nämna några.

...en samhällskritisk pedagog

”Slutsats besträffande skolan: barn och lärare skola umgås förtroligt. Det är barnen som skola fråga lärarna och inte lärarna som skola pina ur ungarna svar på innötta läxor. Det är ungefär som om dom trodde att en blomma växer för att man drar den i kronbladen! Nej, solsken och god jordmån med alla näringssalter.” CM ¹

...en författare till många skifter

Uppfostran och maskinernas tidsålder, 1929

Riktlinjer för ny slöjd, 1935

Från barkbåt till eget hem, 1944

Mittens rike

- *en bok om handens verk och mänsklig odling*, 1949

Återblick och rannsakan, 1966

... med många fler. ²

...en livsfilosof

”Huvudsaken är att man är gripen

av livet,

gripen av de möjligheter man har

och kan förverkliga...

att arbeta

och gå upp i nuet

och allt som är gott och härligt.

att man gör saker

som är präglade av ens vilja,

tanke och känsla...” CM ³

...en far med många barn

Carl Malmsten gifte sig år 1917 med Siv Munthe.

Tillsammans fick de barnen Ulf, Kerstin, Egil, Vidar och Torgils.⁴

...en grundare av skolor,

Bland dessa kan exempelvis nämnas: Olofskolan, Verkstadsskolan och Capellagården.

...en naturromantiker

”Vart ska man ta vägen för att finna frid om icke fly till naturen” CM ⁵

och sist men inte minst;

...en man som gjort ett djupt intryck på många människor.

Många är de som varit elever vid någon av hans skolor, och som driver hans tankar och idéer vidare. Tankar och idéer från en man som levde ett långt och aktivt liv. Och som valde att viga detta, sitt liv, åt handens verk.

¹ Wennerholm (1969), *Carl Malmsten hel och hällen*, s. 105.

² ibid: a.a.

³ Stavenow-Hidemark (red.) (1988),

Inspiration och förnyelse - Carl Malmsten 100 år, s. 95.

⁴ Wennerholm (1969), *Carl Malmsten hel och hällen*.

⁵ Malmsten (1949),

Mittens rike - en bok om handens verk och mänsklig odling, s. 224.

CAPELLAGÅRDEN GRUNDAS

*"Befriande hög och ljus välver sig himlakupan över Öland - i öster med fäste längst ute i Östersjön, i väster långt bortom Smålands dimblå kustland."*⁶

År 1957, i en ålder av 70 år, fick Carl Malmsten höra talas om att en gammal gård i Vickleby på Öland var till salu. Beslutet fattades snabbt och spontant, som så ofta, och Elliotgården i Vickleby köptes för 60 000 kr. Det berättas att Malmsten först därefter frågade till råds om han skulle köpa gården eller inte, och att han fick ett avrådande svar. Med facit i hand kan man konstatera att han, trots allt, fattade ett klokt beslut.

Två år därefter hölls de första sommarkurserna, vilka har kommit att bli ett återkommande och viktigt inslag i skolans verksamhet. År 1960 antogs de första vintereleverna till skolans huvudutbildningar.

Följande ord är hämtade ur den urkund som skrevs den 24 februari 1960 då Stiftelsen Capellagården i Vickleby bildades:

*"att ställa hand och ande i skapande samverkan; att låta arbetet bäras av förtrolig samverkan mellan mästare och lärlingar, mellan skola och byggd; att låta naturen, gammal odling och nydaning spela samman vid gestaltande av bruksting och miljö och sålunda förena beprövade värden med tidens krav på uttrycksfull äkthet."*⁷

⁶ Wennerholm (1969), *Carl Malmsten hel och hållen*, s. 180.

⁷ ibid: s. 191.

VERKSAMHET

Capellagårdens vision och mission är framtagna av skolans ledning bestående av Agneta Bolin Bjerkman, rektor och Herman Holm, vd.

VISION

Capellagården skall vara den ledande skolan för konstnärligt och fördjupande hantverk, som en avslutad yrkesutbildning eller som förberedande studier inom möbel- och inredningssnickeri, textil, keramik och ekologisk trädgårdsodling.

MISSION

- Genom helhetsyn förmedla kunskap, färdigheter och erfarenheter, som främjar individens konstnärliga och hantverksmässiga utveckling
- Erbjuder en unik plats i en kreativ gemenskap och ekologisk miljö
- Behålla och utveckla skolans särskilda nationella värden

PEDAGOGIKEN

Citat CM:s vision: *"Att ställa hand och ande i skapande samverkan; att låta arbetet bäras av förtrolig samverkan mellan mästare och lärlingar, mellan skola och bygd..."*

Metodikerna för den pedagogik som bedrivs bygger på:

- Samverkan mellan hantverksmässigt och konstnärligt skapande
- Handen som verktyg i en intellektuell och reflekterande process
- Lärandet genom görandet

Med denna metodik vill man:

- Stimulera den studerande till eget kunskapssökande och ansvarstagande för att förstå och utveckla sina egna tankar och möjligheter - växa som människa
- Stimulera individen och gruppen till ständig dialog och träning i att kritiskt granska och diskutera öppet

Man vill också:

- Erbjuder yrkesmässiga förebilder som stöd och inspiration för det egna reflekterandet
- Använda specialister som gästlärare och föreläsare

HANTVERKET

Citat CM:s vision: *"Handen - vårt ytterst fint konstruerade instrument..."*

- Ge kunskaper om och förmedla erfarenheter av materialets inneboende egenskaper
- Utveckla och föra vidare diskussioner om form, kvalitet, skönhet och funktion
- Utveckla handens förmåga till förfining och uthållighet genom repetitiv träning
- Förmedla kunskap om hantverkets utveckling och historiens betydelse för densamma
- Infoga aspekter på ansvarstagande för ekologin
- Ge en orientering i eget företagande

INDIVIDEN

Citat CM:s vision: *"...genom att vara och en utifrån vars och ens näbb och fason..."*

- Ge trygghet i lärandet - tillåtande attityd
- Bejaka vars och ens personlighet
- Ge möjlighet till att vara en del i en helhet

- Tillåtas gå upp i nuet - "awareness"
- Uppmuntras till samverkan som berikar gruppens arbete
- Stimuleras till att ta eget ansvar för sin utveckling

PLATSEN

Citat CM:s intention: *"...att låta naturen, gammal odling och nydaning spela samman vid gestaltande av bruksting och miljö och sålunda förena beprövande värden med tidens krav på uttrycksfull äkthet."*

- Den kringbyggda gården i öländsk byggnadstradition är en unik skolmiljö. Arkitekturen i samspel med naturen skapar rum för och ger inspiration till kreativitet, arbete och social gemenskap
- De geologiska och biologiska förutsättningarna som är en del av "Världsarvet Södra Ölands odlingslandskap" ger möjlighet till upplevelse av det genuina och äkta
- Capellagården är en del av byn Vickleby på Öland, och har därmed formats till vad den är idag - en unik småskalig verksamhet i tiden
- Gestaltningen av den gemensamma miljön på Capellagården ska präglas av CM:s ursprungsidé:
  - att i pedagogiskt syfte använda produkter som tillverkas på skolan för inredning
  - att utforma den yttre miljön inom ramen för trädgårdsutbildningen
- Skolan tar ansvar för en ekologisk miljö: trädgårdens odlingar och skolans kök är KRAV-certifierade

GEMENSKAPEN

Citat CM: *"Gamla tidens storgård, som i mångskiftande*

arbete knöt människorna samman, ..."

- Capellagården skall verka för att skapa förtroende och gemenskap för alla som vistas där
- Den dagliga verksamheten skall präglas av den ursprungliga "gårdstanken" att alla deltar i och arbetar för skolans gemensamma mål
- Capellagårdens verksamhet skall präglas av ett demokratiskt synsätt
- Alla som verkar på Capellagården skall ha möjlighet att samlas runt gemensamma måltider

CAPELLAGÅRDEN I VÄRLDEN

Citat CM:s vision: *"Capellagården vill i verkstäder och odlingar, under goda mästars ledning ge elver från in- och utland insikt i hur man framarbetar, bygger och vårdar för gård och hem väl lämpade bruksting..."* *"...även som till sommarmånaderna förlägga kortare utbildnings- och urvalskurser, vändande sig till skilda åldrar och stånd, öppna för Capellagårdsideerna."*

- Skolan verkar för konsthantverkets utveckling genom att skapa forum för diskussioner och samverkan med institutioner utanför skolan
- Skolans lärare och studerande deltar i nationella och internationella mässor och utställningar
- Studerande på Capellagården är kvalificerade för högre studier i Sverige och utomlands
- Capellagården är en global skola med studenter från andra länder, och har ett internationellt utbyte med högskolor från Österrike, Japan och USA
- Skolan uppmärksammas regelbundet av internationell media

PEDAGOGIK

"Låt människorna alltifrån tidig ålder snickra, väva, måla, knåda i lera, bygga, musicera, spela teater, inreda ungdomsgårdar och slöjda möbler till sin egen skola och till eget hem, släpp lös hela kopplet av bundna andar, som vill ut och skapa det som gläder själen och som är vackert, nyttigt, färgrikt; enkelt, torftigt-praktiskt, efter vars och ens näbb och fason." CM ⁸

Carl Malmstens pedagogik handlar om det som han ofta benämner som *"hand och ande i levande samverkan"*. Att se till vars och ens förmåga och intresse är också en viktig grundsten, vilket ofta omnämns, som i citatet ovan, *"efter vars och ens näbb och fason"*.

Då man studerar de många texter som finns om den reformpedagog Malmsten var, så förstår man snabbt vad det handlar om, vilken målsättning som finns:

"Vi vill hos varje ung människa väcka den inre ledaren, genom att hon i arbete och självutveckling finner sig själv och i allt högre grad lär känna måttet av sina krafter. Härigenom vinner hon en fast inre grund för att orientera sig i livet, i samarbete med andra fylla sin uppgift och förverkliga ett livsmål, i en splittrad tid bevara sin inre frihet och veta att välja bland den störtflod av materiella och andliga gåvor som en massproducerande tid slungar ut över människorna." CM ⁹

Arne Klingborg beskriver i sin text *Reformpedagogen*, Malmstens tankar om "mittens rike": *"I varje människa finns ett område varifrån hon kan verka med hela sin*

människa, så måste vi också skapa platser i samhället som är präglade av denna skapande, inspirerande verksamhet. Han kallar dem Samhälls-mittar." ¹⁰

Malmsten grundade ett flertal skolor under sin livstid, varav den första, *Olofskolan*, år 1928. Under tretton år bedrevs undervisning på denna skola, och snart även på en annan skola i huvudstaden, nämligen *Carl Malmstens Verkstadsskola*, vilken utbildar elever än idag. *Capellagården* kom att bli den sista skolan som grundades och här kunde Malmsten förverkliga de tankar och idéer han haft om en skola med storgården som förebild.

Som elev på Capellagården känner man tydligt att Carl Malmstens pedagogik är en levande del av verksamheten. Här finns inga kursplaner att följa och målen för läsåret bestäms av eleven själv i samtal med lärarna. Detta bidrar till en inspirerande miljö i verkstäderna där det ena projektet inte liknar det andra och där man hjälps åt och lär av varandras kunskap. Skolan vårdar sålunda med omsorg det uttryck som dess grundare myntade: *"efter vars och ens näbb och fason."*

⁸ Stavenow-Hidemark (red.) (1988), *Inspiration och förnyelse - Carl Malmsten 100 år*, s. 92.

⁹ ibid: s. 90-92.

¹⁰ ibid: s. 94.

UTBILDNING

Capellagården har idag fyra huvudutbildningar; möbel- och inredningssnickeri, textil, keramik och ekologisk trädgårdsodling.

Möbel- och inredningssnickeri - en treårig utbildning där man lär sig att arbeta med en hantverksmässig framställning av möbler och inredning. Möbelhistoria, prototypillverkning och ritteknik är några av de områden som fördjupas under utbildningen. Tredje året utgörs av ett projektår som eleven formar på egen hand med vägledning från lärarna. Många väljer att ägna detta år åt att göra sitt gesällprov och våren 2010 har inte mindre än 117 gesäller dubbats sedan den första dubningen år 1967.

Textil - en tvårig utbildning som fokuserar på en hantverksmässig framställning av textil, i första hand genom vävning. Form- och färglära, broderi, färgning och textiltryck utgör också viktiga delar av utbildningen som förbereder för vidare studier inom textilt hantverk.

Keramik - en tvårig utbildning som utgår från ett konstnärligt och hantverksmässigt förhållningssätt till det keramiska materialet. Under utbildningen arbetar man med flertalet keramiska material, exempelvis lergods, stengods och porslin.

Ekologisk trädgårdsodling - en ettårig utbildning som följer odlingssäsongen och startar i mars för att avslutas i december. Detta är en bred utbildning som har sitt fokus på odlandet. Kursen genomförs på ett hantverksmässigt sätt och utifrån ekologiska principer.

Utöver huvudutbildningarna är sommarkurserna ett ständigt återkommande inslag i Capellagårdens verksamhet, allt sedan skolan grundades, och de omfattar idag vanligtvis en till två veckor.

EN ARBETSPLATS FÖR MÅNGA

Capellagården har idag omkring 65 elever och ungefär 10 ordinarie lärare. Gästlärare kommer och undervisar inom sina specifika områden under begränsade perioder. Övrig personal inom områden som kök, administration, vaktmästeri, trädgårdsbutik med flera är omkring 10 till antalet. De människor vars vardag kretsar kring det dagliga livet på Capellagården är alltså totalt runt 85 stycken.

STYRELSEN

Stiftelsen Capellagården är en ideell stiftelse, vars ekonomi grundar sig på statsbidrag, landstings- och kommunala bidrag, termins- och kursavgifter samt försäljningsintäkter. Capellagården är således en fristående skola och stiftelsens styrelse är de som fattar de stora besluten rörande skolans verksamhet. För närvarande (läs 2011) ser styrelsen ut enligt följande:

Hans Ahlin (ordf)
Bodil Anjar
Bruno Linnér
Lars Rosenberg
Charles Puskaric

LIVET PÅ CAPELLAGÅRDEN

VINTERMORGON

Vaknar av tystheten. Mörkt men ljus. Snön har bäddat in allt och alla. Drar koftan tätare om mig på väg till frukost. Den lilla sträckan känns lång i kylan. Möts av en brasa i Vingårdssalen och ett uppdukat frukostbord. Välja mat, välja kopp, välja plats. Varm tekopp mot kall hand. Brasan som sprakar. Tidningspapper som prasslar. Tystnad som byts ut av sorl. Fler kommer. Mer eller mindre vakna.

God morgon.

Ohayo.

Good morning.

Den gamla mässingsklockan ringer. Morgonsamling i Bokhuset väntar. Snart redo för en ny arbetsdag.

STORGÅRDEN

På Capellagården lever man med "storgården" som förebild, där alla är en del av den gemensamma helheten. Malmsten själv uttryckte det som "*de många aktiviteternas samgående till en helhet.*"¹¹ Stort fokus läggs vid att samtliga elever på skolan äter middag tillsammans i Vingårdsalen. Flertalet elever bor på skolan och äter därmed även frukost och kvällsmat där. Man ordnar också från skolans sida gemensamma inslag som återkommer årligen; man skördar, man stöper ljus, man räfsar löv och så vidare. Andra gemensamma aktiviteter anordnas av eleverna själva, exempelvis bastubad, pizzabak i bakstugan, yoga och mycket annat.

I elevhemmen blandas elever från olika utbildningar vilket stärker känslan av storgården. I elevhemmens kök finns på kvällarna nästan alltid någon att dricka en kopp te med och samla sina tankar om dagen.

Alla elever har sin egen verkstadsplats men samtidigt är verkstäderna öppna för alla skolans elever. Man kan alltså, om man så önskar, byta plats med någon under en kväll eller dag. Utbytet av tjänster är också stort; ett keramikverktyg tillverkat av en träelev byts mot en kopp drejad av en elev på keramiken, en kudde tillverkad av en textilelev byts mot en tryckram vars stomme är gjord av trä, en vacker keramikskål byts mot en handvävd

kökshandduk. På så vis får man också med sig en del av Capella när man flyttar därifrån, och framför allt minnet av människorna som varit en stor och betydelsefull del av tiden på Capella.

De finns ett begrepp som det pratas mycket om på skolan: *capelluser*. Först när man lämnat skolans trygga värld förstår man på riktigt vad det handlar om. Det är först då man upptäcker innebörden av den gemenskap och det kontaktnät man får på köpet. Det brukar sägas; en gång capellus, alltid capellus. Jag tror att det ligger mycket i detta och jag tror att skolan som modell spelar stor roll för den gemenskap som uppstår mellan elever; både under skoltiden och efter skoltiden. Det finns en stor poäng i att hjälpas åt. Att dela och vara del i en helhet. För tillsammans är man så mycket större. Jag tror att det har att göra med den storgård som Malmsten ville skapa.

Helheten är mer än de sammanlagda delarna.

¹¹ Wennerholm (1969), *Carl Malmsten hel och hållen*, s. 192.

EN DAG PÅ CAPELLA

Varje morgon på Capellgården inleds med samma fråga; ur vilken kopp ska jag dricka mitt morgonte? När beslutet är fattat kan man slå sig ner med en värmande kopp och delar av den stora frukostbuffén på sin tallrik.

Tidningen på bordet. En hälsning från den större världen till den mindre. Koppen känns varm i frusna händer.

När klockan närmar sig åtta ringer det på tisdagar och torsdagar i den gamla mässigsklockan. Då är det dags för morgonsamling. Dessa kan innehålla alltifrån föredrag om speciella hantverkstekniker till sagostunder. Om några elever varit på studieresa visas ofta bilder från denna.

En bild fastnar på näthinnan. Tankar väcks och frågor ställs.

Då samlingen är slut börjar dagens arbete i verkstäderna.

Hyvla, skissa, dreja, plantera, väva.

Men snart är klockan tio och då väntas nybakade frallor och kaffe i Vingårdsalen. Detta missas sällan av någon.

Doften av nybakat bröd. Den långa kön. Smöret som smälter på den varma bullen. Ett leende.

Sedan fortsätter arbetet en stund till innan lunch. Mycket kretsar som sig bör kring mat och verkstad. För när eftermiddagen närmar sig sitt slut är det dags att åter gå till Vingårdssalen där kvällsmaten står framdukad.

Brodera, justera, glasera och acceptera. Sedan åter mat.

Arbetet i verkstäderna brukar pågå ända in på sena kvällen. Passerar man på bygatan om kvällen kan man kika in i verkstäderna genom de upplysta fönsterna och få en inblick i den gångna dagens arbete.

Varmt ljus mot den kalla fönsterrutan. En hälsning från den mindre världen till den större. En ny dag börjar snart.

FRUKOST UNDER TRÄDET

Det surrar och doftar. Ute under blommigt tak. Kall fil med dinkelmusli. Te i näverburk. Gräs under fötterna. Vill sitta här för evigt och luta mig mot det solvärmda ryggstödet. Slår upp min bok och bestämmer mig för att stanna här under trädet idag.

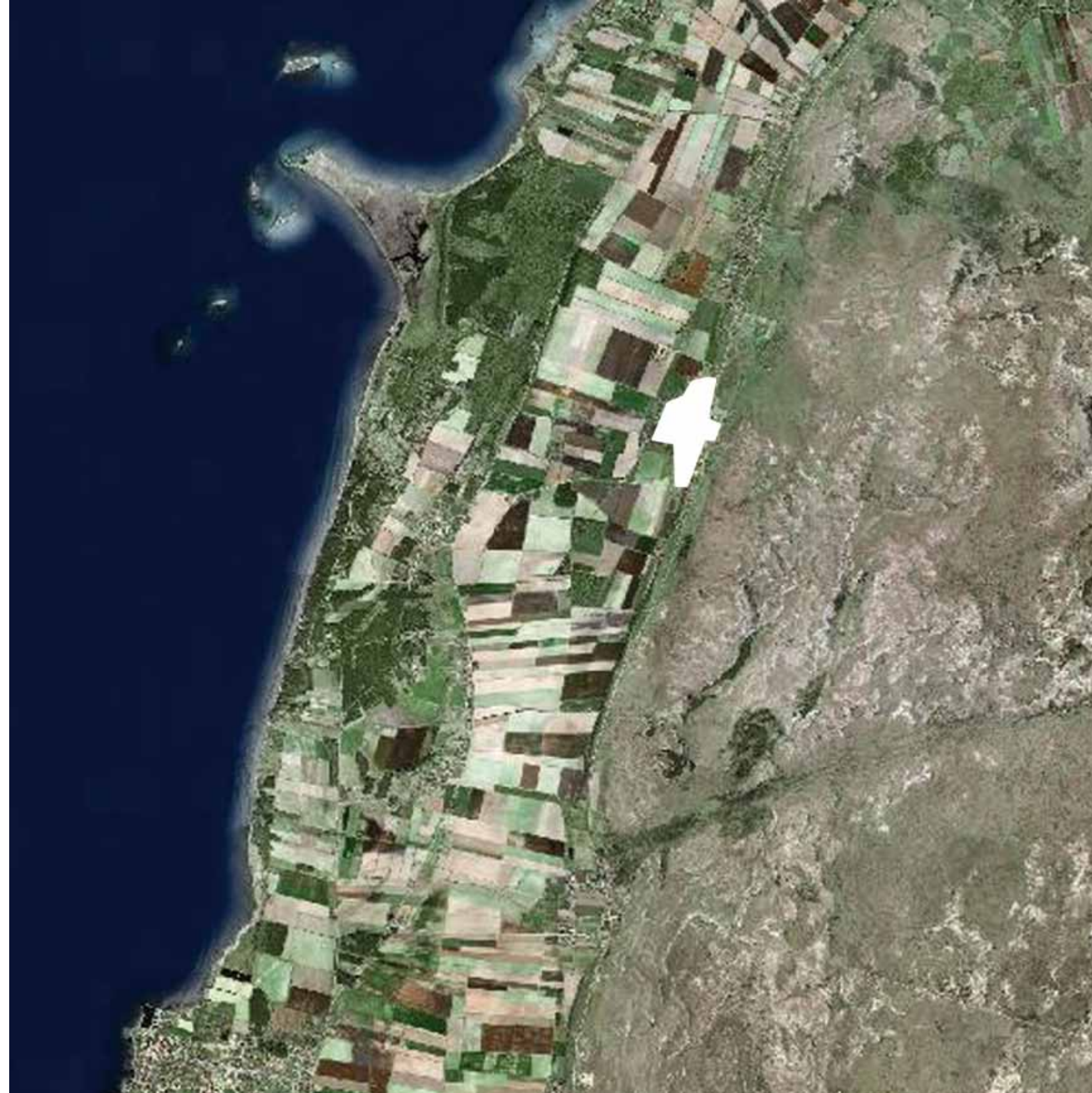
SKÖRDEFEST

Sista helgen i september arrangerar Öland sin årliga skördefest. Capellagården är en del av denna och besökare kan bland annat få lära sig mer om olika äppelsorter på den äppelutställning som trädgårdseleverna ansvarar för, man kan köpa egentillverkat knäckebröd som textileleverna har bakat eller slå sig ner i Vingårdssalen med en värmande skördesoppa. Under konstnatten, vilken infaller på fredagens kväll, brukar man kunna lyssna på livemusik och en vandring runt i den av levande ljus upplysta trädgården brukar kännas näst intill magisk.

Varm äppelmust i den kyliga kvällen.

Kryddoft och sorl i trädgårdsbutiken.

Ingrid Marie, Filippa och Åkerö.

VICKLEBY MITT I ODLINGSLANDSKAPET

PLATSEN

SÖDRA ÖLANDS ODLINGSLANDSKAP

Under tio år har södra Ölands odlingslandskap varit ett världsarv. Det var i slutet av år 2000 som UNESCO beslutade att föra upp detta landskap på världsarvslistan. Ett landskap som brukas enligt en tusenårig uppdelning i jord och betesmarker och som fortfarande är bevarat i sina huvuddrag, är unikt för Europa. Det öländska världsarvet handlar om människornas arbete i samspel med naturen. Bönderna som brukar jorden på ön idag utnyttjar landskapets möjligheter och anpassar sig till detta precis som deras förfäder gjort i tusentals år.¹²

Många av de radbyar som är anlagda efter de medeltida lagslagarna finns kvar än idag, vilket även detta är unikt i Europa. Flertalet av dessa ligger i nord-sydlig riktning längs landborgarna (med landborg menas en uppstickande höjdrygg) i öster och väster. Redan på 1300-talet fick detta bosättningsmönster sin färdiga form och därför kan man längs dessa landborgar läsa öbornas historia långt bak i tiden, både genom gravfält och arkeologiska fynd som gjorts här.¹³

Följande kan man läsa i Östgötalagens byggningabalk från 1200-talet:

"Nu skall man göra väg mitt genom byn; den skall vara femton alnar bred, och alla tomter skola löpa ut till vägen. Löpa icke alla tomter ut till vägen, då är byn icke i laga läge."

Det laga läget innebar därmed att alla tomter skulle gå ut till bygatan. Men det handlade också om att tomternas storlek och bredd skulle vara proportionella mot den andel av byns jord som ägaren hade, och att ägorna skulle anpassas till tomternas storlek och läge. Mycket av detta kan man än i dag se tydliga spår av då man färdas genom södra Ölands odlingslandskap.¹⁴

¹² Gerdehag & Jansson (2002), *Världsarvet - Södra Ölands odlingslandskap*.

¹³ *ibid*: a.a.

¹⁴ *ibid*: a.a.

ÖN...

Öland består av en yta på 1 350 km² och har ca 24 500 invånare. Landskapet är ett av Sveriges artrikaste.¹⁵

...BYN...

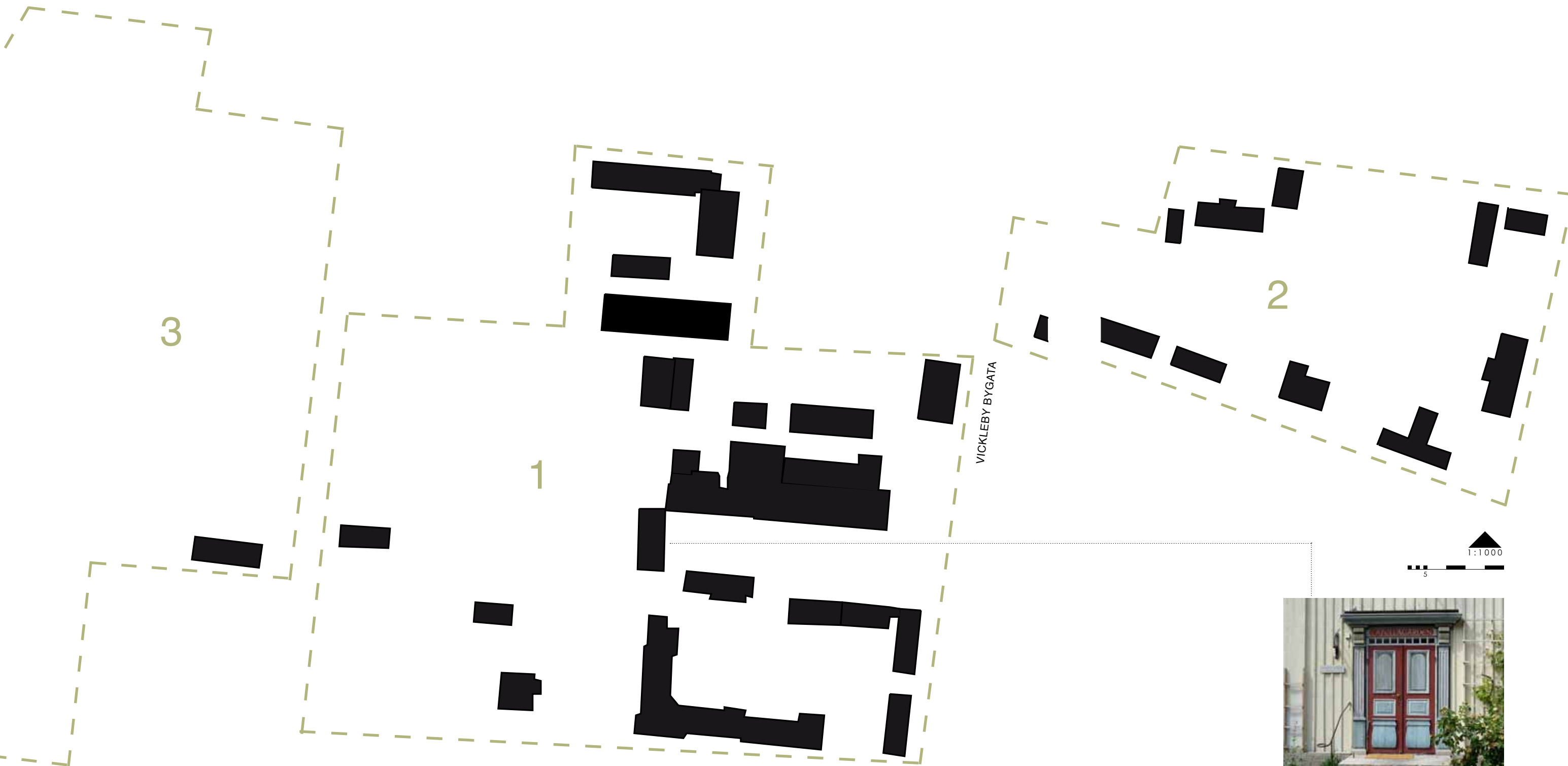
Cirka en mil söder om ölandsbron ligger Vickleby, en av Ölands många radbyar. Invånarna i byn är omkring 300 personer.¹⁶ Vickleby hyser många kulturmiljövärden med sin bygata och sina värderkvarnar för att nämna några. Capellagården med sin centrala position i byn har satt denna på kartan. I byn finns även en kyrka, ett församlingshem och en förskola. Byns bebyggelse följer i längdriktning den västra landborgen och väg 136, och på den östra sidan om byn breder det öländska alvaret ut sig med sin karga natur. Tar man vägen västerut passerar man stora odlingsfält på vägen ner mot Kalmarsund. Söderut finns det för många attraktiva naturområdet Nunnedalen.

...OCH GÅRDEN

Capellagården kan sägas bestå av tre sammanlänkade områden i byn. Område 1 är själva huvudområdet, det var delar av detta som ingick i det köp Carl Malmsten gjorde av gården 1957, medan område 2 och 3 tillkommit senare. Bygatan löper i nord-sydlig riktning, öster om huvudområdet.

¹⁵ www.ne.se, sökord: Öland, 110323.

¹⁶ www.ne.se, sökord: Vickleby, 101111.

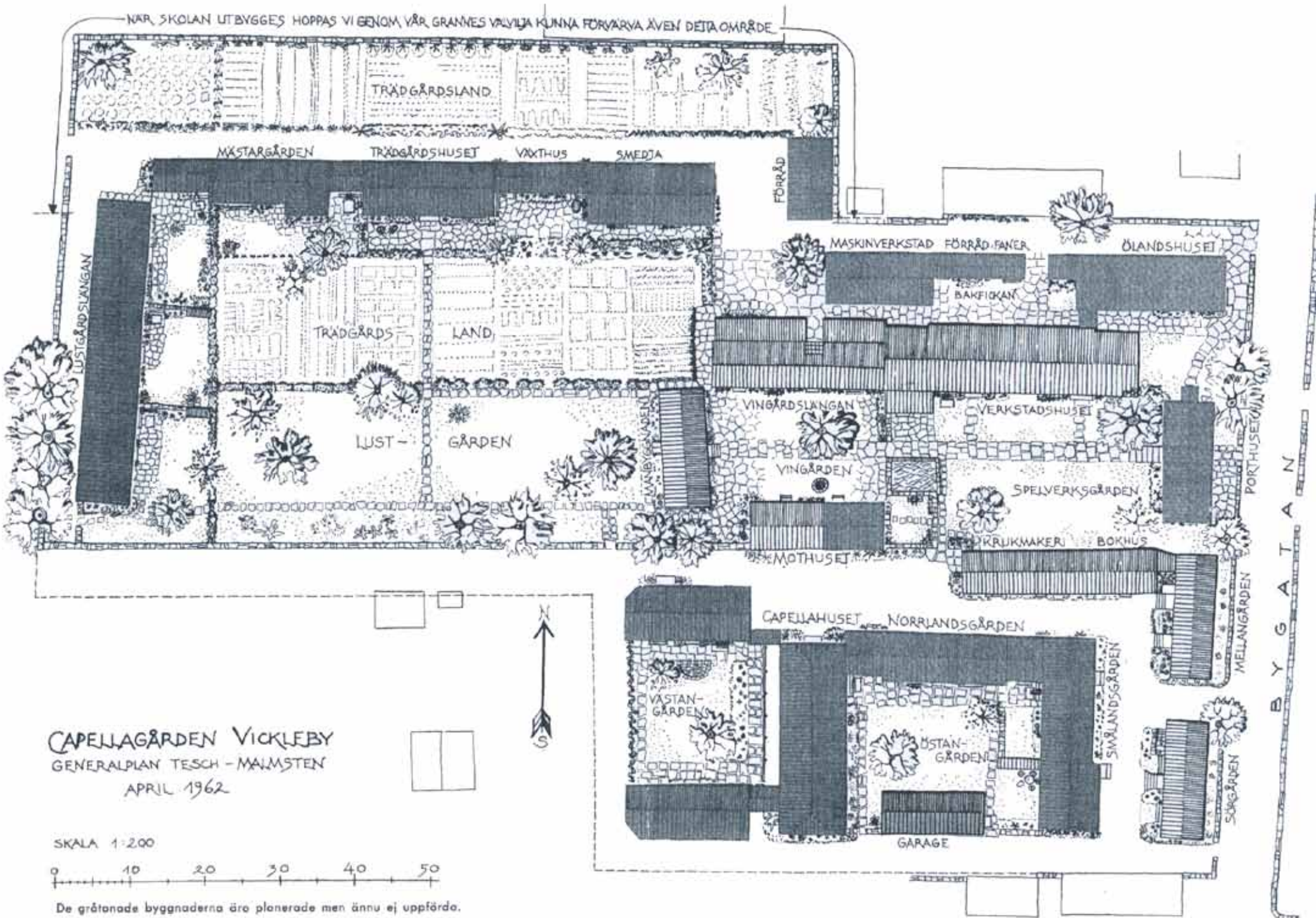
BYGGNADER

EN SAMLING AV SAMVERKANDE BYGGNADER

Capellagården består av en rad olika byggnader, med Mangårdsbyggnaden i centrum. Kommer du gående på bygatan och går in genom Capellagårdens blå grind är det denna byggnad som ligger i fonden. Den är ett viktigt signum för Capellagården och dess pardörr är flitigt avporträtterad. Längs med bygatan ligger Norrgården, Mellangården och Sörgården - alla elevhem. Övriga elevhem är Ateljén, Privaten, Roséns hus samt ett antal stugor på andra sidan av bygatan som tidigare tillhört grannen Bo Pensionat. På skolan finns även verkstäder för textil, keramik, trä och ett undervisningsrum för trädgårdseleverna, Bokhuset – vilken utgör samlingshall för skolans elever, ateljé, storkök med tillhörande matsal - Vingårdssalen, bakstuga, trädgårdsbutik, ett flertal växthus och ett antal förrådsutrymmen.

Några av byggnaderna har funnits med sedan starten, andra har tillkommit efter hand. Då gården köptes var byggnaderna i stort behov av upprustning och denna inleddes successivt. I detta arbete skapades en plan för gårdens framtida utveckling (redovisas på nästa uppslag). Vissa funktioner ligger kvar enligt detta förslag, andra har flyttats. För att få en förståelse för hur Capellagårdens byggnader fungerar idag, hur de ser ut och hur de förhåller sig till varandra så följer här även en plan som visar på dagens byggandsbestånd och dess omgivning samt en byggnadsbeskrivning.

CAPELLAGÅRDEN VICKLEBY
GENERALPLAN TESCH - MALMSTEN
APRIL 1962

De gråtonade byggnaderna äro planerade men ännu ej uppförda.

PLAN 1962

Här ses den generalplan för Capellagården som togs fram av Nils Tesch och Carl Malmsten i början på 1960-talet. Till planen hör följande funktionsbeskrivning:

- "Dessa byggnader tjänar f. n. följande ändamål:
- Manbyggnaden, 160 m²
Bostad för skolans ledare, en lärarbostad (sedermera bibliotek), expedition, gästrum.
- Vingårdslängan, 140 m²
N.B: Gästmatsal, storkök, samlings- och matsal.
Ö.B: Bostad för husmor.
- Verkstads huset, 440 m²
N.B: Förstuga, pannrum, slöjd- och snickarsal, maskinverkstad, virekslager, småverkstad (f. n. virkeslager).
Ö.B: Övre hall (under sommarkurser handarbetsal), vävsal, garnrum, teckningssal.
Ö. trapphuset: Övre hall, studierum, målarrum, ö. gavelrummet, CM-s arbetsrum.
- Mothuset, 85 m² - Befintlig "Lillstuga" om. och tillbygges under H. t. -62 - V. t. -63 till lärarbostad.
- Krukmakeri, 55 m² - 8 drejbänkar och 2 brännugnar.
- Bokhuset, 75 m² - (ej ännu ombyggt) f. n. lärarbostad, badstuga, virkesförråd.
- Mellangården och Sörgården, 310 m² - Elevhem." ¹⁷

¹⁷ Capellagårdens arkiv.

FÖRÄNDRING ÖVER TID

Planen visar Capellagårdens byggnadsbestånd idag i förhållande till planen på föregående sida.

Byggnadsbeståndet har ökat sedan Tesch och Malmsten utarbetade generalplanen 1962. Inte minst genom om- och tillbyggnation, men också genom nyförvärvade byggnader, exempelvis de i *Pensionatsbacken*. Värt att nämna i detta sammanhang är att planen ändrats ett antal gånger innan man nått resultatet av dagens plan. Exempelvis har hela pensionatet varit i Capellagårdens ägo men idag är pensionatets huvudbyggnad återigen privatägd.

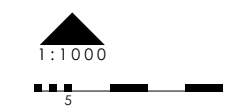
Capellagården har även ägt en del andra fastigheter runt om i byn, som tidigare nämnts, exempelvis den gamla byskolan som man använt som utställningslokal.

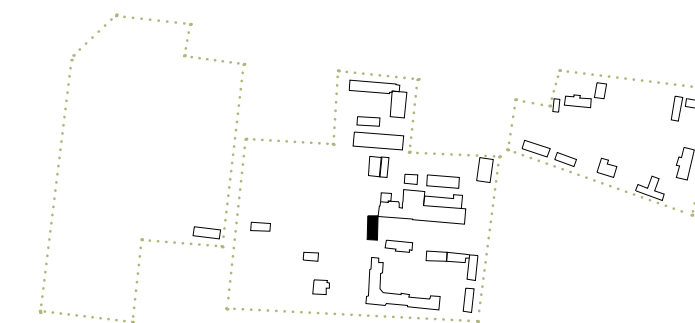

PLAN 2011

Planen intill är grundad på lantmäteriets kartunderlag och sedan detaljmässigt tolkad och bearbetad. Här visas Capellagårdens befintliga byggnader och dess funktioner.

ADMINISTRATION	20. Gråstugan
1. Mangårdsbyggnaden	21. Ritrum
SAMLING	22. Sundins
2. Bokhuset	23. Bastu
3. Vingårdssalen & köket	PUBLIKA FUNKTIONER
VERKSTÄDER	24. Trädgårdsbutiken
4. Trä- & textilverkstad	VIKTIGA GRÖNA PLATSER
5. Textiltryck	25. Frukträdgården
6. Keramikverkstad	26. Örtagården
7. Trädgårdshuset & bakstuga	27. Rosenträdgården
8. Ateljéhuset	28. Elevernas odlingar
ELEVHEM	29. Växthus
9. Sörgården	FÖRRÅD
10. Mellangården	30. Trädgårdsredskap och maskiner
11. Norrgården	31. Norrlängan
12. Privaten	- möbler, fanér, förvaring
13. Roséns hus	32. Virke
PENSIONATSBACKEN	ÖVRIGA FUNKTIONER
14. Handikappen	33. Återvinning
15. Gammelstugan	34. Vaktmästeri
16. Nystugan	35. Ugnar för bränning av keramik
17. T-stugan	36. Jordkällare
18. St. kursgården	37. Parkering
19. Nordings ateljé	

MANGÅRDSBYGGNADEN

HISTORIK

Denna typ av mangårdsbyggnad, vilken kallas parstuga, förekom ofta på mer välbeställda gårdar på 1600- och 1700-talet. Just denna mangårdsbyggnad i skiftesverk av ek är troligtvis från tidigt 1800-tal.¹⁸ Då Carl Malmsten köpte upp gården i slutet av 1950-talet började han genast renovera denna byggnad och på övervåningen skapa en bostad för sin fru Siv och sig själv. Den föregående ägaren var familjen Elliot och den kallades tidigare för Elliotgården.

KARAKTÄR

Träbyggnad i två plan med stående panel och tegeltak. Arbetad dubbel pardörr i allmogestil med pilastrar av trä på ömse sidor. Taket är beklätt med tegelpannor.

ENTRÉ

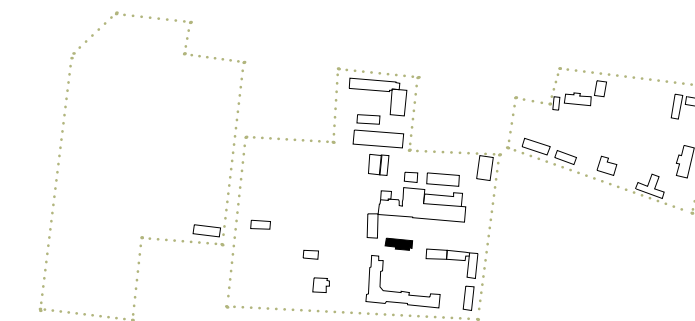
Entrédörr i österläge.

FUNKTION

Här finns skolans expedition på bottenplan och en trappa upp finns den lägenhet som Carl och Siv bodde i då de vistades på Capellagården. Lägenheten är bevarad i näst intill ursprungligt skick och används idag som bostad för skolans gästlärare. Byggnaden utgör hjärtat i Capellagården med sin centrala placering. Det är också denna byggnad som delvis står för kontakten med omvärlden, då inkommande post levereras och hämtas här dagligen.

¹⁸ Pravit (2010), *Ett eden i Vickleby*.

BOKHUSET

HISTORIK

Byggnaden kallades tidigare Lillstugan och den byggdes ut 1987. I samband med detta flyttade man skolans bibliotek från Mangårdsbyggnaden till detta delvis nya hus. Det får då också sitt nya namn - Bokhuset.¹⁹

KARAKTÄR

Enplansbyggnad i två delar; västra delen med stående träpanel och den östra delen putsad. Taket är beklätt med tegelpannor.

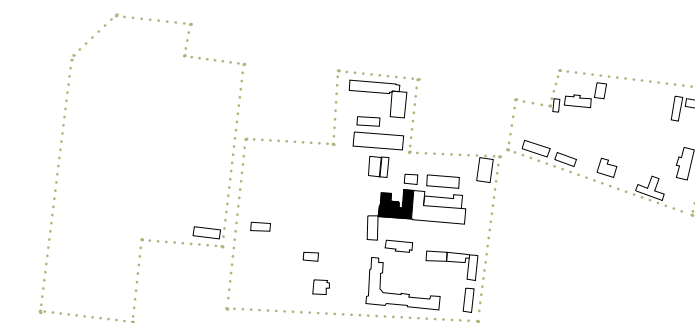
ENTRÉ

Huvudentré i norrläge men det finns även möjlighet att nå samlingsalen i öster genom en delvis glasad pardörr.

FUNKTION

Innehåller skolans samlingsaal. Här har alla skolans elever så kallad morgonsamling varje tisdag och torsdag morgon. Används även vid informationsmöten, föreläsningar, kollegium, gesällgranskning och gesälldubning. Den västra gaveln innehåller arbetsrum för några av skolans lärare.

¹⁹ Pravitz (2010), *Ett eden i Vickleby*.

VINGÅRDSALEN OCH KÖKET

HISTORIK

Vingårdssalen var tidigare en del av den forna ladugårdslängan tillhörande Mangårdsbyggnaden. Då gården var i familjen Elliots ägo lät fru Elliot, som var konstnärligt lagd, inreda en del av ladugården till ateljé och ett stort takföster mot norr sattes in.

KARAKTÄR

Murad enplansbyggnad med tjocka väggar vilket ger djupa fönsternischer. Putsad fasad och tak beklätt med tegelpannor. Det stora fönstret, som syns på bilderna intill, släpper in norrljus och ger salen dess speciella karaktär.

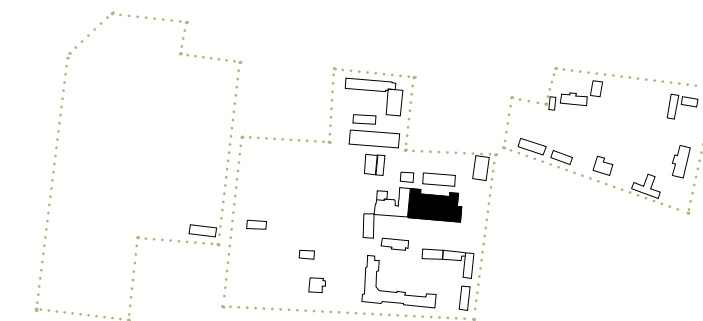
ENTRÉ

Entrédörren finns i södra fasaden (denna används även för att komma till trä- och textilverkstaden). Man kan också nå vingårdsalen genom det så kallade pubrummet, vilket ligger norr om denna med sin entré i västerläge.

Köket har en direktingång i norrläge och kan även nå genom den lilla matsalen, vilken ligger väster om köket och har sin entré i söderläge.

FUNKTION

Detta är skolans viktiga mötesplats. Här träffas skolans elever dagligen för att äta frukost, lunch och kvällsmat tillsammans. Att samlas kring måltiderna och utbyta erfarenhet och kunskap mellan de olika avdelningarna är en viktig del av skolans pedagogik. Här finns även den lilla matsal där lärarna samtalar under middagen och ovanför denna husmorslyan där gårdens husmor håller till. Här finns också skolans kök där alla måltider tillagas av kökspersonalen.

TRÄVERKSTADEN OCH TEXTILVERKSTADEN

HISTORIK

Denna länga har tidigare utgjort Elliotgårdens ladugård med plats för djurhållning på bottenplan och ovanför en höskulle. Byggnaden var i stort behov av upprustning vid ägarskiftet och har renoverats i omgångar under årens lopp. På 1990-talet höjdes taket i textilsalarna, den forna höskullen, och man byggde även ut träverkstaden åt norr för att skapa utrymme för ett nytt maskinrum. Då man går längs bygatan är det stora fönstret på gaveln som vetter rakt mot gatan, en viktig del av mötet med gården. Rummet som exponeras genom detta fönster skapades för att bli Carl Malmstens ritrum.

KARAKTÄR

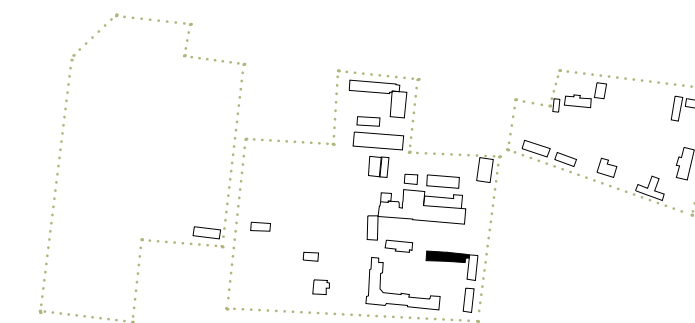
Byggnad i två plan där bottenplan har en putsad fasad och övre plan en stående träpanel. Taket är beklätt med papp.

ENTRÉ

Träverkstaden nås genom entré i söderläge. Genom denna når man även textilverkstaden och Vingårdssalen. Träverkstaden kan också nås genom dörr i norrfasad medan textilverstaden har en dörr i österfasad.

FUNKTION

Här tillbringar skolans trä- och textilelever större delen av dagen. Träverkstaden har bänkverkstad, limrum, maskinrum, metallrum och ytbehandlingsrum. Textilverkstaden har tre salar för vävstolar och elevernas privata arbetsplatser, ett rum för symaskiner och strykbräda - det som en gång var Malmstens ritrum - ett större förråd för bland annat tyg samt ett litet förråd för tråd och garn.

TEXTILTRYCKET

HISTORIK

Tillhörde tidigare Mellangården och utgjorde då gårdens fähus. Då huset kom i Capellagårdens ägo användes det till en början som keramikverkstad, men övergick till att bli en byggnad för textiltryck då den nya keramikverkstaden stod klar år 2000.

ENTRÉ

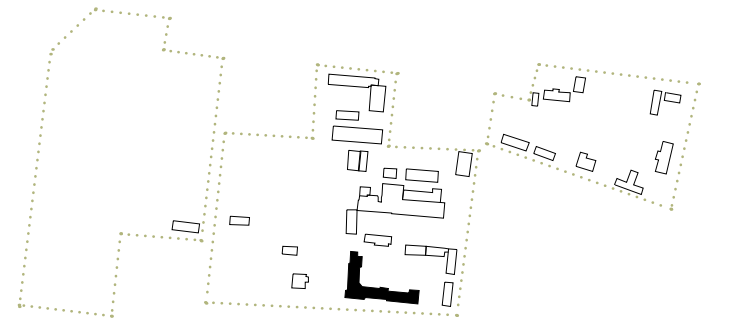
Det finns två entréer i söder och en i norr.

KARAKTÄR

Byggnaden utgörs av två delar. Den östra delen är en tvåplans rödmålad träbyggnad, den västra en murad enplansbyggnad med puts på söderfasaden. Båda har tegelpannor på taket.

FUNKTION

Här har textilleverna sin tryckverkstad där de handtrycker metervara för olika produkter. Både år ett och två har schemalagda veckor för textiltryck, i övrigt används tryckverkstaden efter elevernas önskemål. På plan två, i den östra delen av byggnaden, finns skolans datorsal.

Skiss av Erik Asmussen

KERAMIKVERKSTADEN

HISTORIK

I oktober 2000 invigdes den nya keramikverkstaden.

OM VARFÖR DEN NYA BYGGNADEN TILLKOM

Keramikeleverna hade tidigare haft sin verkstad där textiltrycket finns idag. Den tidigare verkstaden var dock för trång för detta ändamål och de dåvarande lärarna på keramikavdelningen, Torleif Johansen och Leon Simonsson, kontaktade arkitekten Erik Asmussen och frågade honom om han var intresserad av att delta i projekteringen av en ny verkstad. Asmussen var positiv till detta och projekteringen påbörjades. Arbetet tog lång tid och i det initiala skedet var det inte bara keramikverkstaden

som var involverad men man bestämde sig efterhand för att koncentrera sig på denna. Senare involverades även ytterligare en arkitekt vid namn Steen Kristiansen, som arbetade på Asmussens arkitektkontor i Järna.

ENTRÉ

Byggnaden har sin huvudentré (*se bild på föregående uppslag*) vänd mot nordöst. Det finns också en entré i norrläge vilken leder till studierummet beläget i norrgaveln, och en entré i österläge vilken leder till ugnsrummet. Ytterligare en entré finns i väster, vilken leder till parkeringen intill byggnaden.

KARAKTÄR

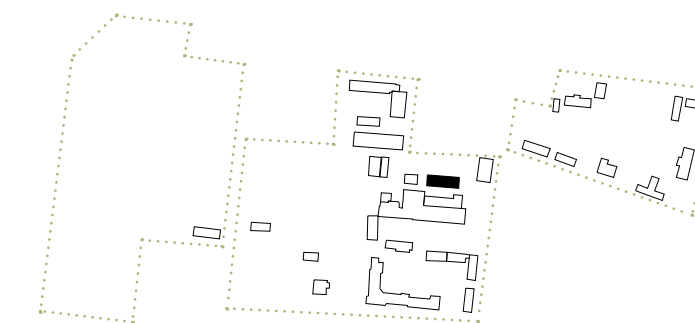
Byggnad i ett plan med putsad fasad. Med sitt modernare uttryck utgör den en kontrast mot många av Capellagårdens övriga byggnader. Då man grävde på platsen fann man stenar tillhörande en gammal brunn. Man beslutade sig för att återanvända dessa stenar i byggnaden och de utgör nu den östra gaveln (*se bild längst upp till höger*). Motivet var inte bara att återanvända material utan också om att skapa en känsla av tradition i den annars modernare byggnaden.

FUNKTION

Här tillbringar skolans keramikelever sina arbetsdagar. Den nya verkstaden är mycket uppskattad av såväl elever som lärare.

RUMSSEKVENENS

Rumssekvensen i byggnaden bygger på keramikerns arbetsprocess. Sedd från ovan liknar byggnaden ett bak och fram vänt L i vilket man finner studierummet högst upp. Rör man sig västerut genom byggnadskroppen passerar man två stora arbetsalar där eleverna har sina privata arbetsplatser. Varje arbetsplats är försedd med ett eget specialutformat fönster för att ge utblick då man sitter ner och arbetar vid sin drejskiva (*se bild längst upp till vänster*). Arbetsplatserna får också ljus från ovan genom de många takfönsterna. Rör man sig vidare passerar man entréhallen med sitt stora ljusinsläpp vilket ger en speciell karaktär åt detta rum (*se bild längst ner till höger*). Man kommer sedan via glaseringsrum slutligen till ugnsrummet där även keramikerns arbetsprocess slutar. Även färgsättningen följer denna tanke och går från det blå studierummet till varmare färger ju närmare ugnarna man kommer.

TRÄDGÅRDSHUSET OCH BAKSTUGAN

HISTORIK

Denna stenslänga har tidigare varit Norrgårdens ladugård, och följde med i det köp av gården som Capellagården gjorde 1968. Under åren 1971-72 renoverades byggnaden och blev skolans trädgårdshus. Trettio år senare behövde trädgårdsutbildningen ta mer yta i anspråk. De redskap som tidigare förvarades i trädgårdshuset fick flytta, för att man skulle få en ny stor teorisal.²⁰ Redskapen hamnade då i ett nytt förråd som byggdes intill Rosenträdgården.

ENTRÉ

Trädgårdsdelen når man genom entréerna i norr och väster. Båda dessa leder in till hallen. Bakstugan har separat entré i norr.

KARAKTÄR

Murad byggnad med putsad fasad. Delvis i två plan. Stora fönster släpper in norrljus i lektionssalen. Tegelpannor på taket.

FUNKTION

Här sker den teoretiska undervisningen på trädgårdsutbildningen. Trädgårdseleverna har tillgång till en hall med ett litet kök, en lektionssal samt datorer som finns en trappa upp. I den östra delen av byggnaden finns bakstugan vilken används flitigt av skolans alla elever, pizzakvällar och brödbak är populärt.

²⁰ Pravit (2010), *Ett eden i Vickleby*.

ATELJÉN

HISTORIK

Den ladugård som Maja Uddenberg-Nording (tidigare ägare av pensionatet i byn) köper år 1947 (se *Privaten* s. 83) brinner året därpå. Maja låter dock bygga upp längan igen. Allt sedan dess har den rymt flertalet funktioner: tvättstuga, uppfödning av pensionatets grisar och höns, pigrum, Capellagårdens företagarhus, keramikverkstad för keramiklinjens andraårselever. I den östra delen av huset har dock ateljén funnits allt sedan återuppbyggandet efter branden och på 1990-talet får Capellagården bidrag för att rusta upp den gamla ateljén som fått ge namn åt huset.²¹

ENTRÉ

Den östra delen av byggnaden rymmer ateljén vilken man når genom den östra gaveln. Ateljén har full takhöjd men i resterande del av byggnaden finner man elevbostäder på plan två. Dessa når man via en entré i norrfasaden.

KARAKTÄR

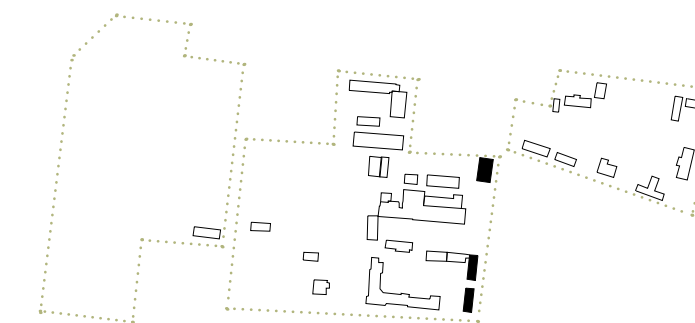
Putsad tvåplansbyggnad. Ateljén får ljus genom det stora fönstret som är vänt mot norr. Taket är beklätt med tegelpannor.

FUNKTION

På trä-, textil-, och keramikutbildningen har alla elever två bild och formveckor per termin. Dessa tillbringas i ateljén. Den del som utgör elevbostäder rymmer sju rum och ett gemensamt kök.

²¹ Pravitc (2010), *Ett eden i Vickleby*.

NORRGÅRDEN, MELLANGÅRDEN OCH SÖRGÅRDEN

HISTORIK

Både Sörgården och Mellangården är traditionella parhus byggda i skiftesverk. De renoveras under sin första tid som en del av Capellagården och 1963 står de nyinredda elevhemmen klara.²²

Norrgårdens bostadshus är det yngsta av de tre och troligen uppfört under sent 1800-tal. Tillsammans med den tillhörande ladugården blir den en del av Capellagården år 1968.²³

ENTRÉ

Alla tre byggnaderna har sina entréer vända mot väster.

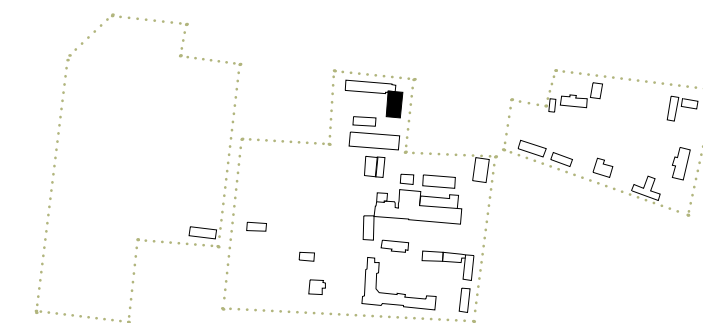
KARAKTÄR

De är alla tre träbyggnader i två plan med stående panel. Målade i ljusa, pastelliga färger med vita fönsterfoder. Snickarglädje och tegeltak.

FUNKTION

Byggnaderna utgör alla bostäder för skolans elever. Norrgården innehåller åtta rum och kök, Mellangården sju rum och kök och Sörgården sex rum och kök samt vardagsrum med fungerande eldstad. Framför denna har många elever tillbringat sköna kvällar i många och långa samtal.

²² Pravitc (2010), *Ett eden i Vickleby*.
²³ ibid: a.a.

PRIVATEN

HISTORIK

År 1947 blev Maja Uddenberg-Nording, dåvarande ägare av pensionatet, erbjuden att köpa grangården. Hon var tveksam till att köpa huvudbyggnaden men köpte stall (Privaten), ladugård (Ateljén) och vagnslider (Norrlängan). En övervåning påbyggs i samband med detta och det ursprungliga stallet är vad som idag kallas Privaten.

ENTRÉ

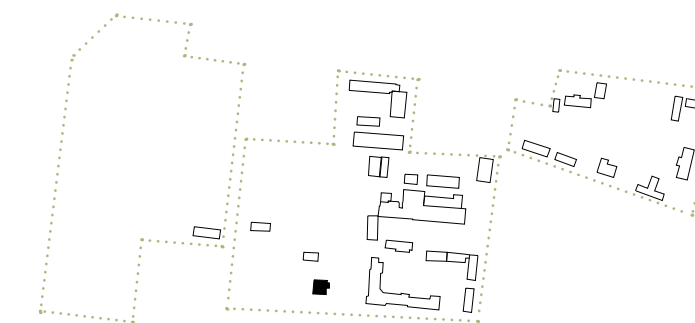
Entré finns i både öster och väster, den senare når man från Rosenträdgården.

KARAKTÄR

Putsad tvåplansbyggnad med tjocka kalkstensväggar på bottenplan, vilka skapar djupa fönsternischer. Tegelpannor på taket.

FUNKTION

Privaten utgör ett av skolans elevhem och innehåller åtta rum och ett kök vilket är placerat på övervåningen.

ROSÉNS HUS

HISTORIK

En lantarbetarfamilj vid namn Rosén, trotjänare på Vickleby gård, bodde under många år i Mellangården. På 1950-talet bygger de denna villa genom ett egnahemslån av Vickleby gård.²⁴ Idag är villan i Capellagårdens ägo och kallas i Capellamun för *Bruna huset*.

ENTRÉ

Entrén vänder sig mot öster.

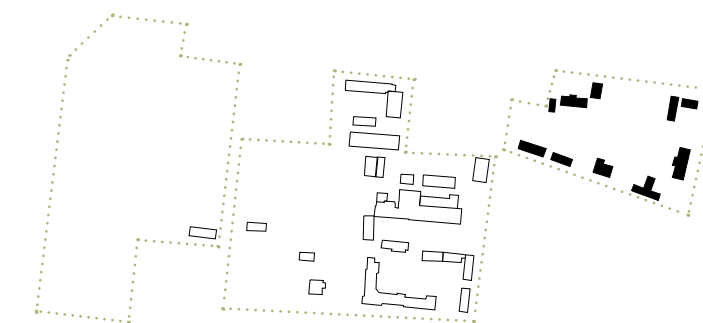
KARAKTÄR

Trävilla i två plan. Har fått sitt sistnämnda namn från dess fasadfärg. Taket är beklätt med tegelpannor.

FUNKTION

Villan fungerar som elevbostad med fem rum, kök och vardagsrum.

²⁴ Pravitz (2010), *Ett eden i Vickleby*.

BACKEN

HISTORIK

År 1981 köper Capellagården Bo Pensionat. I köpet ingår, förutom huvudbygganden, även bland annat pensionatsbacken med sina små hus. I samband med satsningen på den nya keramikverkstaden säljer Capellagården huvudbyggnaden på 1990-talet men pensionatsbacken finns fortfarande i Capellagårdens ägo.²⁵ I Capellamun kallas den kort och gott *Backen*.

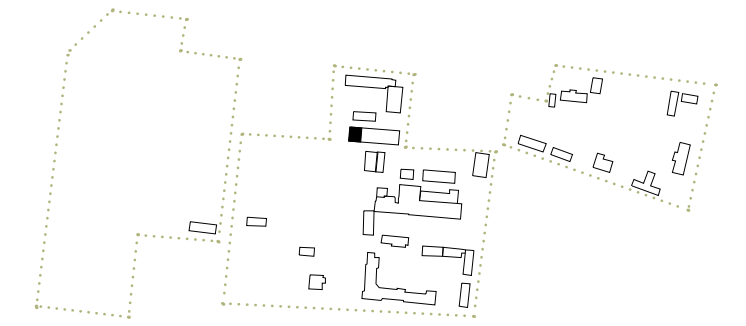
KARAKTÄR

Stugorna i Backen är putsade eller klädda med stående träpanel och har som regel tegelbeklädda tak.

FUNKTION

Backen består av en rad olika små hus, T-stugan, Gråstugan, och Nystugan för att nämna några. De flesta av husen används som bostäder för skolans elever och även för de lärare som kommer och undervisar på skolan i perioder. Här finns också träelevernas ritrum och en bastu.

²⁵ Pravit (2010), *Ett eden i Vickleby*.

TRÄDGÅRDSBUTIKEN

HISTORIK

Capellagårdens trädgårdsbutik har i sin nuvarande skepnad funnits sedan 2001.

ENTRÉ

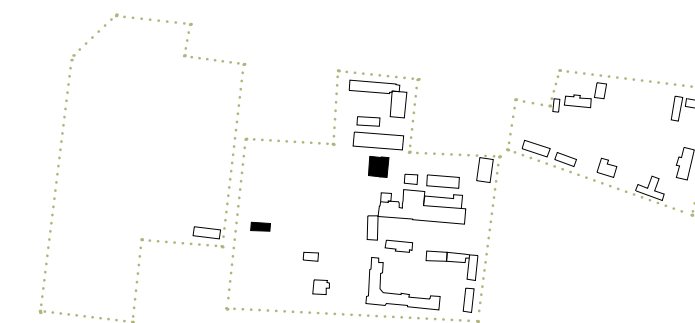
Besökare kliver in i butiken genom entrén i västergaveln. För personal och elever når man rummen bakom butiken, bland annat sårum, både från norr och söder.

KARAKTÄR

Tvåplans byggnad med puts och träpanel. Taket är beklätt med tegelpannor.

FUNKTION

Trädgårdsbutiken håller öppet från mitten av april till mitten av september och man har årligen omkring 50 000 besökare. Här säljs plantor, kryddor, egen-tillverkade teer med mera. Butiken fokuserar, såsom trädgårdsutbildningen, på ekologisk odling och försäljning av ekoprodukter.

VÄXTHUSEN

HISTORIK

De två växthus som ligger intill trädgårdsbutiken uppfördes i början av 1990-talet och det senaste tillskottet är växthuset, med grön stomme, beläget väster om Mangårdsbyggnaden. Detta byggdes under sommaren 2006.²⁶

KARAKTÄR

Alla tre växthusen används enbart för odling och är friliggande. De är alla tre traditionella både i fråga om konstruktion och uttryck.

FUNKTION

Här odlas både för eget behov och för försäljning i trädgårdsbutiken. Det friliggande växthuset brukar omvandlas till något alldeles speciellt under den årliga skördefesten och locka en stor mängd besökare till sig.

²⁶ Pravitz (2010), *Ett eden i Vickleby*.

HÅLLBAR UTVECKLING OCH TRADITION

MED FOKUS PÅ MILJÖN

glömd e jorden

en hållbar utveckling

ett hållbart byggande

capellagården och miljön

CAPELLAGÅRDEN SOM TRADITIONSBÄRARE

tradition

tradition och hållbar utveckling

hantverket i dagens samhälle

MED FOKUS PÅ MILJÖN

GLÖMD E JORDEN

Det här är en låt av *Kultiration*, en samling musiker som spridit skön stämning på Capellagården ett antal gånger genom sin musik. Mycket tänkvärda texter.

*"Glömd är jorden som ni kommer ifrån, när ni vandrar bland himlavalven
Hungriga människor väntar där nere, medan ni strävar framåt, skyr inga
medel*

*O Glömt är havet ni en gång stigit upp ur från, tempot högt innan mörkret
faller, oh oh*

Mänskligheten söker skydd för natten, och vi väntar nu på morgondagen

Glömd är floden och dess rika flöde, men bara vatten kan släcka törsten

Glömd är stigen som vi brukade gå, upp för berget för att söka vishet

Betongen lossnar nu i den höga värmen, tempot högt innan mörkret faller

Mänskligheten söker skydd för natten, vi väntar nu på morgondagen...

*Ja vi väntar, vi väntar, vi väntar, finns det något hopp om man vill fortsätta
leva*

*Vi vill ha rent vatten att dricka, behöver ren luft att andas, behöver sund
mat att äta*

Ja för vi vill ju bara fortsätta leva

*Vi vill ha rent vatten att dricka, behöver ren luft att andas, behöver sund
mat att äta*

Ja, Om vi ska fortsätta leva

Vi väntar, vi väntar...

Finns det något hopp för jag vill fortsätta leva?

Finns det något hopp för jag vill fortsätta leva, existera."²⁷

²⁷ www.kultiration.com, 101202.

EN HÅLLBAR UTVECKLING

*"Människans utsläpp av växthusgaser, främst koldioxid, leder till ett varmare klimat, som riskerar att leda till allvarliga förändringar i eko-systemen."*²⁸

*"Utrotningen av arter går idag 100-1000 gånger snabbare än den normala utrotningstakten, och ungefär 25 procent av alla arter i undersökta grupper är hotade."*²⁹

*"Klyftorna i världen är dramatiska. Världens 500 rikaste människor har tillsammans större inkomster än de fattigaste 416 miljonerna. De fattigaste 40 procenten av världens befolkning lever på under 2 dollar om dagen, och står för sammanlagt 5 procent av de globala inkomsterna. De rikaste 10 procenten står för 54 procent av de globala inkomsterna."*³⁰

Begreppet *hållbar utveckling* lanserades i Brundtland-rapporten 1987 och definieras där enligt följande: *"en utveckling som tillfredställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov."*³¹ För att nå en hållbar utveckling måste man skapa förutsättningar för hållbarhet på tre

plan - ekologiskt, socialt och ekonomiskt. Endast då vi arbetar aktivt inom alla dessa områden kan vi nå hela vägen fram.

En genomsnittlig invånare i de industrialiserade länderna släpper ut sex gånger mer koldioxid jämfört med en som bor i ett utvecklingsland.³² Det är vår skyldighet att ändra på detta och vi har stora möjligheter att genomföra denna omställning.

Varje ny dag ger oss möjlighet att påverka. Låt oss börja nu.

²⁸ Larsdotter Thiel (2010), *Pussel för en bättre värld*, s. 7.

²⁹ Ibid: s. 6.

³⁰ Ibid: s. 9.

³¹ www.ne.se, sökkord:hållbar utveckling, 101125.

³² www.naturskyddsforeningen.se, 101125.

ETT HÅLLBART BYGGANDE

För att nå en hållbar utveckling måste vi tänka cirkulärt snarare än linjärt. Vi måste tänka kretslopp. Vi måste återanvända och återvinna. Detta bör vara utgångspunkt inom alla områden, inte minst inom byggsektorn som idag är en stor användare av både energi och material.

Om man ser till den totala energianvändningen i Sverige används ca 40% i våra byggnader.³³ Här finns således ett stort behov av omställning och stora möjligheter att implementera bättre lösningar. Följande text redovisar några områden inom vilka ett aktivt val mot en hållbar utveckling kan skapa förutsättningar för minskad påverkan på vår miljö.

VÄRMEEFFEKTIVITET

Sett över en 50-årsperiod fördelas energianvändningen i en byggnad enligt följande; 5% av energin har gått åt vid tillverkning av materialet, 4% till transporter och över 90% till uppvärmning och drift av huset. Med denna kunskap kommer förståelsen att den viktigaste åtgärden för att minska den totala energianvändningen är att se till att minska energibehovet för uppvärmning och elförsörjning. Genom att öka isoleringen i våra byggnader kan vi spara mycket energi.³⁴

Passivhus fungerar just så. Genom att bland annat öka isoleringen och använda sig av värmeväxlare minimeras värmeförlusterna i en byggnad. Uppvärmningen kan då till stor del ske genom den energi som redan avges i byggnaden, exempelvis människor och hushållsapparater.³⁵

Plusenergihus går steget längre. Ett sådant hus producerar med hjälp av solceller, på årsbasis, ett överskott av energi.³⁶

FÖRNYBAR ENERGI

Den största delen av den energi som förbrukas i en byggnad används vid uppvärmning och det är därför viktigt att använda sig av förnybar värme. Förnybar värme kommer från förnybara energikällor, exempelvis biobränsle och solvärme.

Till skillnad från uppvärmning med exempelvis olja och kol bidrar uppvärmning med biobränsle inte till klimatförändringar, eftersom den koldioxid som frigörs vid förbränning upptas igen då nya träd växer upp. Viktigt är dock att askan återförs för att sluta kretsloppet och undvika utarmning av marken.³⁷

Solfångare kan användas både för uppvärmning och varmvatten. För att få bäst effektivitet ska solfångarna orienteras mot söder, men en avvikelse på ±30° påverkar energiinsamlingen endast marginellt. Då solfångarna vanligtvis monteras på taket har dess lutning en avgörande roll för effektiviteten. En rekommendation är att installationsvinkeln bör vara mellan 25° och 65°. ³⁸ En mindre vinkel, exempelvis 15° mot horisontalplanet, ger mer värme på sommaren och en större vinkel, exempelvis 60° mot horisontalplanet, ger mer värme på våren och hösten.³⁹ Solceller används enligt samma principer som solfångare med den skillnad att dessa genererar el.

Genom att kombinera de två övre alternativen, biobränsle och solvärme, och därtill addera en ackumulatortank som kan lagra värme så skapar man ett system som brukar kallas för energitriön. Rent praktiskt använder man sig av solfångare och en vattenmantlad eldstad, vilka är kopplade till ackumulatortanken. Under sommarhalvåret utnyttjas solvärmern för att producera varmvatten och under vinterhalvåret används biobränsle för både uppvärmning och varmvatten.⁴⁰

MATERIALVAL

Då man väljer material finns många faktorer att ta hänsyn till. Man måste veta vad materialet innehåller, hur det tillverkas, vilken slags energi som används vid tillverkningen, vad det avger för emissioner, hur transporterna ser ut längs hela tillverkningsprocessen och vad det lämnar efter sig. Vidare bör man ta hänsyn till hur materialet förändras över tid och om dess estetiska värden påverkas av detta. Det är också viktigt att ha kunskaper om de material man använder sig av för att man ska kunna välja rätt material till rätt ändamål. Man delar in material i följande grupper; organiska material, mineraliska material, metaller och syntetiska material. När det gäller hållbart byggande talas det ofta om förnybara material och man syftar då på organiska material. Dessa material är att föredra ur miljöperspektiv så länge råvaruutaget inte överstiger tillväxten. Bland dessa kan framför allt trä nämnas men också olika typer av naturfiber.⁴¹

VATTEN: ANVÄNDNING & ÅTERANVÄNDNING

Genom att använda vattensnål teknik kan vattenförbrukningen i hushållet minska avsevärt. Detta gäller framför allt duschar, kranar, toaletter, diskmaskiner och tvättmaskiner.⁴²

Genom att separera olika avlopp möjliggörs en enklare och bättre rening. För bostäder gäller det framför allt att skilja svartvatten (urin eller kloakvatten) från grävatten (bad-, disk-, och tvättvatten (BDT-vatten)). Det handlar också om ett lokalt omhändertagande av dagvatten. Exempelvis kan regnvatten användas för bevattning eller som spolvatten i toaletter.⁴³

UTNYTTJA BEFINTLIGA BYGGNADER

Trots att mycket kan göras för att minska miljöpåverkan vid nybyggnation så måste man komma ihåg att den miljövänligaste byggnaden är den som inte blir byggd. Därmed inte sagt att vi inte ska bygga nytt, men vi bör beakta detta och alltid söka efter alternativa lösningar i det befintliga byggnadsbeståndet.

PLATSEN OCH MÄNNISKAN

Platsen formar byggnaden. Och inte tvärtom. För att uppnå en hållbar byggd miljö måste den specifika platsens förutsättningar alltid styra utformningen av byggnaden.

På samma sätt måste projekteringen av en byggnad alltid utgå från människans behov. En byggnad bör ha ett visst mått av flexibilitet för att kunna inrymma olika typer av aktiviteter över tid. Den byggda miljön ska också få människor att trivas och känna sig trygga.

Den byggda miljön måste också se till olika individers specifika behov. Gammal som ung. Rullstolsburen eller synskadad. Alla har lika rättigheter. Det är arkitektens skyldighet att tillgodose dessa och skapa rum där alla kan vistas på lika villkor.

³³ Block & Bokalders (2009), *Byggekologi - kunskaper för ett hållbart byggande*.

³⁴ ibid: a.a.

³⁵ www.passivhuscentrum.se, 101202.

³⁶ Block & Bokalders (2009), *Byggekologi - kunskaper för ett hållbart byggande*.

³⁷ ibid: a.a.

³⁸ ibid: a.a.

³⁹ www.svensksolenergi.se, 101214.

⁴⁰ Block & Bokalders (2009), *Byggekologi - kunskaper för ett hållbart byggande*.

⁴¹ ibid: a.a.

⁴² ibid: a.a.

⁴³ ibid: a.a.

CAPELLAGÅRDEN OCH MILJÖN

”Dessa unga talar nu vitt och brett om miljön. Det har jag gjort sen 20-talet bara dom haft korppluggarna öppna. Det är väl snarast så att utvecklingen nu äntligen hunnit fatt det miljötänkande jag alltid predikat.”⁴⁴

Citatet ovan kommer från Carl Malmsten. Och visst kan man tydligt märka att det fanns ett värnande om miljön hos skolans grundare. På Capellagården arbetar man föredömligt på många sätt. Det finns en stor medvetenhet om miljöpåverkan och det finns ett ständigt närvarande kretsloppstänkande. Men det finns också stora möjligheter till förbättring och vidareutveckling.

MAT

Odlingen av köksväxter sker utifrån ekologiska principer och skörden tas om hand i det KRAV-certifierade skolköket. Uppköpen av mat sker från grossister med stort utbud av krav-produkter i sitt sortiment. Rester tas om hand och en måltid i veckan utgörs av restmat för att minska den andel mat som slutligen hamnar i komposten.

TRANSPORT

Då hem och skola är ett och samma för de allra flesta elever minimeras transportbehovet. För personalen gäller olika förhållanden. Många bor på Öland och åker bil eller cyklar kortare sträckor, men det finns även de som pendlar över bron med bil. Vissa av skolans lärare bor inte

på pendelavstånd till skolan, exempelvis Stockholm, och dessa bor på skolan under sina undervisningsperioder.

Då kollektivtrafiken inte erbjuder något större utbud av bussförbindelser till Färjestaden och Mörbylånga (där närmaste matvaruaffärer ligger) sker ofta dessa resor med bil. Bilarna brukar dock fyllas då dessa resor görs och under den varmare perioden väljer dessutom en del att cykla. Då många av eleverna lever med begränsad ekonomi är de elevägda bilarna ofta av äldre modell och därmed inga så kallade miljöbilar. För att minska användningen och framför allt behovet av att äga en egen bil kunde skolan äga en miljöbil som fanns tillgänglig för elever mot utlåningsavgift. Det finns också ett behov av en förtätning mellan bussavgångar, framför allt till Färjestaden, för att möjliggöra transport med buss då man ska handla mat.

ENERGI

Uppvärmningen är en stor utgift för skolan idag. Energin alstras genom bergvärme, vilket ur miljösynpunkt är ett bra alternativ. Bättre vore dock om skolan kunde skaffa medel för att installera såväl solfångare som solceller. Många av skolans byggnader har idealiska förutsättningar för dessa med sluttande tak mot söder.

Verksamhetsmässigt finns en problematik i ett effektivt utnyttjande, och därmed uppvärmning, av det stora byggnadsbeståndet. Användningen av vissa byggnader och delar av byggnader sker endast i perioder sett över året, men även över dagen, och därmed drar de onödigt mycket energi sett till dess funktioner. De flesta av skolans byggnader är heller inte optimalt isolerade och tätade.

Då planer på ett antal nya byggnader på platsen finns (se *Projekt och visioner för framtiden*, s. 121), finns också stora möjligheter att se till att dessa inte blir en ytterligare belastning för energiåtgången på skolan, utan att de kan sänka denna genom en energianpassad byggnadsteknik och ett effektivare utnyttjande av nya ytor och funktioner.

KRETSLOPP

Mycket spillmaterial på skolan tas om hand och får en ny funktion i ett annat sammanhang:

- I kök och elevhem komposterar man för att få ny näringsrik jord till odlingarna.
- Spillbitar från snickeriet blir brasved i någon av skolans alla eldstäder.
- Sågspån från snickeriets sågspånssug används av keramikeleverna vid viss typ av bränning.

Med tanke på den stora mängd sågspån som tas om hand och töms på sopstationen varje vecka finns stora

potential att ta till vara detta för tillverkning av briketter som kan användas vid uppvärmning.

LOKAL PRODUKTION

En stor del av skolans bruksföremål utgörs av tidigare elevers arbeten. På avdelningarna hjälps man åt och tillverkar redskap och dylikt åt varandra. Det finns också en tradition i att vårda det som finns istället för att köpa nytt. På så sätt kan den som utför arbetet lära sig av en tidigare elevs arbete samtidigt som den gör skolan och inte minst miljön en tjänst.

⁴⁴ Wennerholm (1969), *Carl Malmsten hel och hållen*, s. 219.

CAPELLAGÅRDEN SOM TRADITIONSBÄRARE

TRADITION

Vad är tradition?

Varför behövs tradition?

[tradition] *"Det mångkulturella sociala arv som överlämnas från generation till generation; fortplantandet av kunskap, seder och bruk, konstnärliga former och motiv osv."*⁴⁵

Carl Malmsten inspirerades av den svenska allmogekulturen och arbetade energiskt för en förnyelse av konsthantverket på traditionell grund.⁴⁶ På Capellagården lever det sätt att tänka kvar som dess grundare värnade, främst i fråga om hantverkskunnande. Man kan reflektera över nödvändigheten av detta och dess eventuella värde. Den tradition som lever inom ett specifikt område, hantverket i detta fall, vittnar om dess historia, vilken alltid är viktig att ha kunskap om och förhålla sig till. Därmed inte sagt att man nödvändigtvis behöver bära denna tradition vidare. Jag ser dock ett stort värde i att förmedla en kunskap som värnar om traditionen, inom de hantverk som Capellagården idag undervisar i. Inte för att sträva bakåt. Inte för att låsa sig i detta sätt att tänka. Inte heller för att per definition vara kritisk till den samtida utvecklingen (vilket kan tilläggas att Malmsten dock i mångt och mycket var). Nej, endast just för att den innehåller ett stort värde i sig själv sett ur ett historiskt perspektiv. Man kan som elev först med denna kunskap göra ett aktivt val, då man kan se olika tillvägagångssätt längs en tidslinje som löper bakåt i tiden. Utan kunskap om traditionen blir valet inte aktivt och det är lätt att falla i "samtidens tänk" utan att reflektera över detta. Sett från andra hållet är det minst lika

viktigt att inte fastna i en roll som enbart traditionsbärare. En som alltid sätter de traditionella värdena först och till varje pris vill upprätthålla dessa. Men först när kunskap finns om hur traditionen ser ut, kan det aktiva valet göras. Det är således skillnad mellan att värna en tradition och att vara traditionsbunden. Jag upplever att Capellagården i vissa fall tenderar till att vara traditionsbunden, men i stort snarare värnar en tradition. En tradition som ur mitt perspektiv är väl värd att bevara.

Hur ska man då som arkitekt förhålla sig till detta vid projektering i denna traditionsvärnande (notera ordvalet) miljö? Man har i varje enskilt fall, oavsett miljö, en skyldighet gentemot platsen och omgivningen att vara väl insatt i den tradition som råder och sedan aktivt förhålla sig till den. I detta specifika fall är det av yttersta vikt att se till traditionen och reflektera över den, eftersom den genomsyrar den miljö där uppförandet av den nya byggnaden sker. Men jag vill också återigen poängtera vikten av att inte anamma den rak av, utan att reflektera och förhålla sig till den. Sätta dess värden i relation till andra värden, exempelvis de som syftar till en hållbar utveckling. Låt oss titta närmare på hur dessa värden förhåller sig till varandra i nästa avsnitt.

⁴⁵ www.ne.se, sökord: tradition, 101006.

⁴⁶ www.ne.se, sökord: Carl Malmsten, 101006.

TRADITION OCH HÅLLBAR UTVECKLING

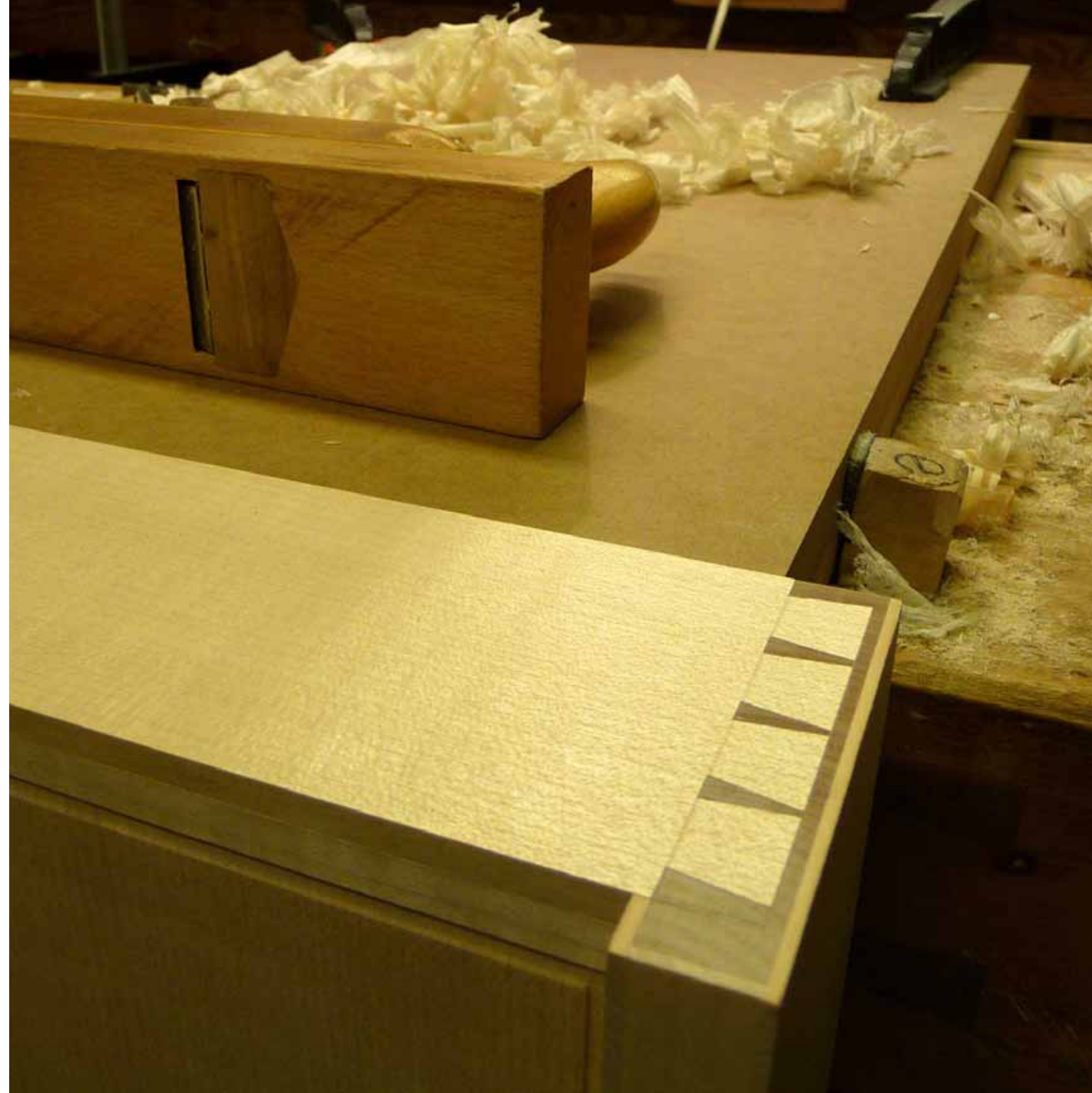
*Hur ställer sig dessa begrepp till varandra?
Kan de samverka och i så fall hur?*

En hållbar utveckling bygger på långsiktighet sett ur ett framtidsperspektiv. Tradition handlar om ett tillbakablickande i tiden. Kan man värna om tradition samtidigt som man arbetar för en hållbar utveckling? Denna fråga blir ytterst relevant i ett projekt som detta. Ett projekt som vill värna om traditionen samtidigt som det fokuserar på en hållbar utveckling.

Personligen tror jag att det, som i så många andra fall, finns olika sätt att se på denna fråga. Det finns fall då dessa begrepp står i motsats till varandra. Det är då man är traditionsbunden utan att tänka framåt. Man gör saker på ett visst sätt för att det tillhör traditionen, utan att reflektera över vad detta leder till. Det finns också många fall där dessa begrepp kan arbeta i samma riktning

utan att stå i motsättning till varandra. Där de snarare förstärker varandra. Traditionellt hantverk bygger på erfarenhetsbaserad kunskap och ett optimalt nyttjande av lokala, förnybara resurser.

I detta projekt vill jag arbeta just så. Jag vill se och bejaka dem båda. Att helt bortse från traditionen kan förvisso leda till ett projekt som kan sägas fokusera i en hållbar riktning. Men med traditionen med sig är jag övertygad om att förutsättningarna för att nå denna ökar. Vare sig vi vill eller inte måste vi i många fall förhålla oss till en tradition. I vissa fall mer, i andra fall mindre. I detta fallet tror jag att man vinner på att arbeta med och inte emot. Att utgå från och sedan ta ställning till, istället för att bortse från. Så tror jag att man kommer längst i fråga om att skapa förutsättningar för en hållbar framtid.

HANTVERKETS ROLL I DAGENS SAMHÄLLE

I dagens samhälle där mycket handlar om att spara tid finns anledning att ställa detta i kontrast till sådant som får ta tid, ska ta tid, bör ta tid. Samtidigt som vi till yttersta grad tidspressar produktionen av de saker vi konsumerar, finns också en växande efterfrågan på sådant som är framställt under helt andra premisser. Där vi minskar leden i produktionsprocessen och där vi eftersträvar kvalitet, yrkeskunnande och personlig kontakt med framställaren av produkten, framför kvantitet och låga priser.

Det här handlar såklart också om det slit-och-släng tänkande som varit rådande under flera decennier och som fortfarande dominerar. *Köpa, slänga, köpa nytt, slänga, köpa nytt igen.* Man hör ofta att man inte ska fästa sig för mycket vid saker. Det är helt riktigt. Det finns annat som är betydligt viktigare. Men att inte ha någon relation alls till de ting man omger sig med leder ofta till att dessa inte vårdas och lätt hamnar bland soporna för att ersättas av något nytt. Det är här jag tror att hantverkaren har en viktig roll i dagens samhälle. Låt oss ta en stol som exempel. En stol tillverkad av en skicklig möbelsnickare har sin egen historia. Du som konsument kan få vetskap om vart det träd, ifrån vilket virket har tagits, har vuxit. Du får en unik pjäs vilken inte skapas enbart av maskiner

utan där handens verk har haft en avgörande roll. Du kan också få tips och råd om vård av din stol och hjälp den dag då stolen eventuellt behöver repareras. En stol som denna tror jag har betydligt större möjlighet att bli betydelsefull för dess köpare än en stol som plockats från ett lager i ett stort varuhus bland tusentals likadana andra stolar. Att se spår av handens verk kan beröra och motverka det slit-och-släng tänkande som vi måste lämna bakom oss för att nå en hållbar utveckling. Endast genom att tillverka saker av hög kvalitet kan dessa ärvas och vårdas från generation till generation. Min förhoppning är att de möbler som finns i mitt hem idag ska leva vidare till mina barnbarn på samma sätt som min farmor och farfars möbler vårdas och är högt omtyckta av mig.

Exemplet ovan är direkt överförbart till en byggnad. Med material av hög kvalitet och ett väl utfört hantverksarbete ökar byggnadens värde och den ges större anledning att vårdas och bevaras av dess brukare.

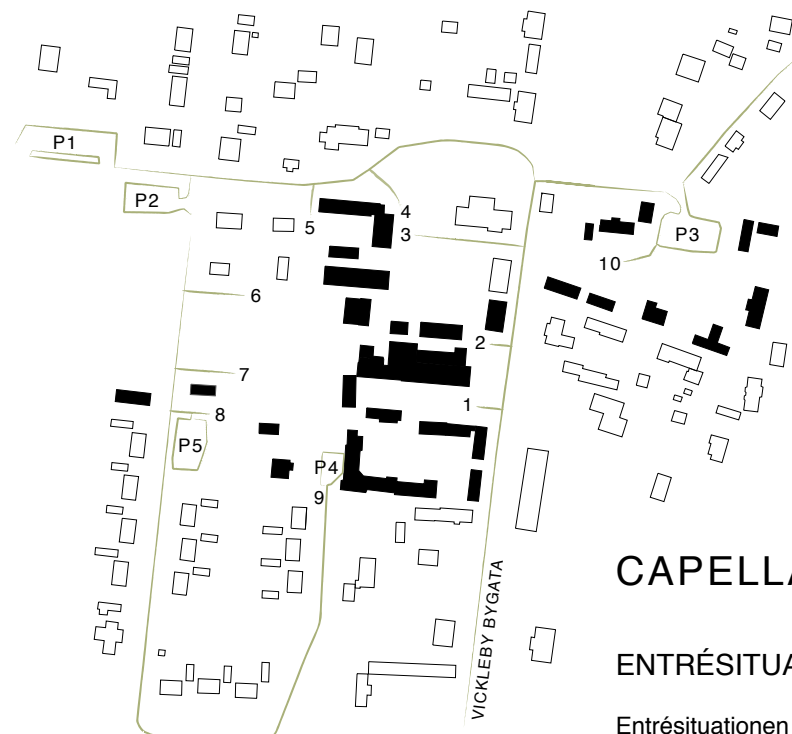
PLATSANALYS

CAPELLAGÅRDEN SOM HELHET

entrésituation
offentligt och privat
rörelseschema - elever och personal
rörelseschema - besökare
gränser
det gröna
rummen mellan husen
projekt och visioner för framtiden
alternativ placering

ROSENTRÄDGÅRDEN

platsen idag
förutsättningar
begränsningar
tydlighet gentemot besökare
befintliga byggnader [1:200]

CAPELLAGÅRDEN SOM HELHET

ENTRÉSITUATION

Entrésituationen på Capellagården är inte helt lätt att förstå och som besökare är det svårt att veta hur och vart man ska gå om man inte tidigare besökt platsen. I illustrationen intill är de nuvarande möjliga entrévägarna markerade.

1. Detta är Capellagårdens huvudentré och den kännetecknas av den blå grinden. Denna når man då man kommer längs med Vickleby bygata. En vacker och tydlig entré, man öppnar grinden och kliver in under det gröna tak som bildas av de stora träden på ömse sidor om entrén. Men för en besökare är det dock inte helt självklart att veta vart man ska ta vägen då man passerat grinden och står på den så kallade *Spelverksgården*. Många besökare kommer till Capellagården för ett besök

i trädgårdsbutiken och har man inte varit på platsen tidigare är det inte självklart att man hittar till butiken utan att fråga om hjälp eller får man promenera runt en stund på måfå. Under den årliga skördefesten behöver man sätta ut träskyltar för att tydliggöra riktningen för de olika besöksmålen på gården.

2. Denna väg kan även användas av bilar och ofta kör man ner här om man ska frakta virke eller en möbel till eller från träverkstaden. Detta är också enklaste sättet att ta sig till Norrgården från bygatan.

3. Denna är egentligen entrén till den trädgård som tillhör Bo Pensionat. De elever som bor i Privaten och Ateljén brukar dock gena här...

4. Den här vägen kan upplevas som lite av en bakväg då man passerar det soprum som tillhör Bo Pensionat, men är en smidig väg om man ska till Privaten vars entré ligger vänd mot öster.

5. Denna kan sägas vara den alternativa huvudentré till Capellagården. Dels för att den leder rakt på de mer publika delarna av gården såsom trädgårdsbutiken och odlingarna, men också för att den ligger nära de båda parkeringarna i väster (P1 och P2). Det är här de flesta av besökarna parkerar sina bilar och så gör även vissa av skolans elever.

6 & 7. Dessa vägar leder rakt in i trädgården med dess odlingar. Används också av de, både besökare och elever, som parkerar sina bilar på någon av parkeringarna i väster. Är under odlingssäsongen ett fint sätt att komma

in på gården i dess praktfulla trädgård, men har dock inte lika tydlig riktning mot trädgårdsbutiken som den förra.

8. Denna leder upp på en mindre asfalterad väg och vidare till keramikverkstaden, Mellangården och Sörgården. Används framförallt av de lärare som parkerar sin bil på personalparkeringen (P5).

9. Den här vägen används främst av lärare och elever på keramikavdelningen som parkerar sin bil på parkeringen intill keramikverkstaden (P4), men även efter hemkomst från promenader söder ut.

10. Vissa av de bilar som tillhör någon av eleverna, står parkerade på parkeringen i väster (P3) och då passerar man genom Backen för att nå ner till huvudområdet. Här används sedan entré 1 eller 2.

Då man studerar planen blir det tydligt att entrén till platsen är väldigt splittrad. Utifrån mitt elevperspektiv upplever jag inte detta som ett problem för de som bor och verkar på skolan. Det kan dock upplevas som problematiskt då det inte finns en tydlighet gentemot Capellagårdens besökare. Detta leder till att man får guida många av besökarna till önskat mål och också att man får räkna med att bli mer eller mindre uttittad då man åter sin fruktosfil ute under den period av året då allt det gröna åter intagit vår värld.

SLUTSATS

För besökare på skolan behövs en tydligare entrésituation, där man från en parkering inte ska behöva tveka om vart man ska gå för att komma rätt.

OFFENTLIGT OCH PRIVAT

Gränsen mellan de offentliga och de privata rummen är diffus på Capellagården.

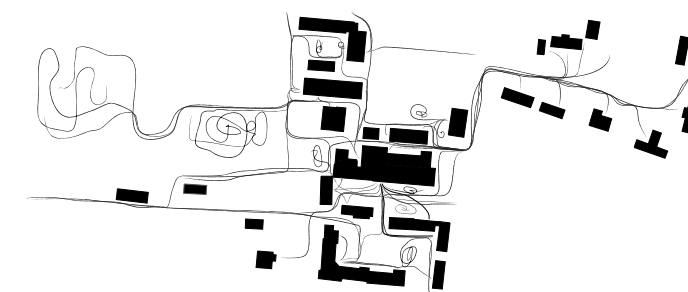
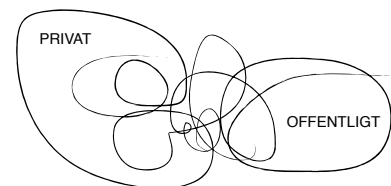
Å ena sidan är det en hantverksskola som utgör arbetsplats för de elever och den personal vars dagliga liv är kopplat till gården. Av denna anledning är verkstäderna inte öppna för allmänheten frånsett två tillfällen om året; under skördefest och julmarknad. Detta för att skapa en lugn arbetsmiljö för de som bor och verkar på skolan.

Å andra sidan vill man visa upp sig, man vill ha många besökare till de offentliga verksamheterna som skolan står bakom såsom trädgårdsbutiken, sommarutställningen och själva trädgården. Sommarutställningen har hittills endast indirekt dragit besökare till själva skolan. Med trädgårdsbutiken och själva trädgården, vilken kan ses som trädgårdselevernas klassrum, är det en annan sak. De är en del av skolans huvudområde och drar många besökare årligen. I syfte att stärka försäljningen och Capellagården som varumärke är detta självklart önskvärt men det stör till viss del också den arbetsro som eftersträvas på skolan.

Under sommaren brukar trädgårdseleverna anordna café på helgerna för besökare, vilket brukar vara mycket uppskattat. Frånsett denna temporära verksamhet finns ingen plats avsedd för besökare att slå sig ner en stund och bara njuta av omgivningen utan att känna att man tränger sig på.

SLUTSATS

Verksamheten är i behov av en tydligare gränsdragning mellan de privata och de offentliga rummen för att underlätta vistelsen på skolan för såväl elever som besökare.

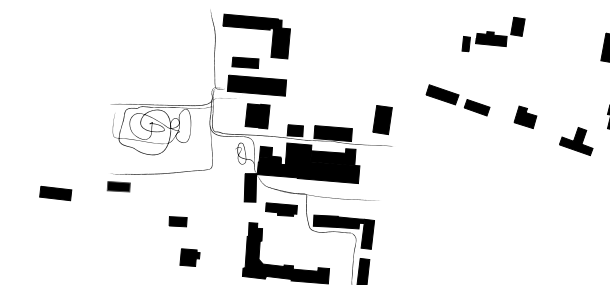

RÖRELSESCHEMA - ELEVER OCH PERSONAL

Under en vanlig vardag på skolan sker rörelserna snarare mellan Capellagårdens byggnader än till och från skolan. Då byggnaderna med deras innehållande funktioner är många och arbetsdagen utgörs av en rad olika inslag blir förflyttningarna mellan byggnaderna ofta stor. På vissa tider dras alla i samma riktning (samling, måltider m.m.) och på andra går man kors och tvärs enligt sitt individuella rörelseschema.

SLUTSATS

Även om vissa funktioner kan tyckas ligga väl långt från varandra för att underlätta vardagsarbetet, exempelvis ritrummets placering i Backen, så ska förflyttningen mellan gårdens byggnader med dess olika karaktärer och funktioner snarare ses som något värt att bevara än ett problem att lösa.

RÖRELSESCHEMA - BESÖKARE

Till en början bör man tydliggöra att det rörelseschema som skissen ovan visar på gäller den varmare perioden av året, april-september, då trädgårdsbutiken är öppen. Under vinterhalvåret är besökarna väldigt få och därför finns inget rörelseschema för denna period. Vinterbesökarna har också oftast ett specifikt ärende på skolan och känner den sedan tidigare. Det mönster som illustrationen visar rör de mer spontana besöken på skolan där syftet allt som oftast är att få känna lite "Capellaanda" och ströva runt i den vackra trädgården. Även ett besök i trädgårdsbutiken brukar vara ett önskemål. Då de platser av skolan som besökare ofta uppehåller sig utgörs av odlingarna och dess direkta närhet är det för dessa besökare tydligast med en entré i norr eller väster som leder direkt in i trädgården. På så sätt blir också övriga platser på skolan mer privata vilket ger en lugnare miljö för skolans elever och lärare.

SLUTSATS

Vid planeringen av nya publika byggnader på området bör placeringen av dessa ansluta till den koncentration av rörelse hos besökare som finns på platsen idag, för att underlätta gränsen mellan det offentliga och det privata.

GRÄNSER

Kalkstensmurarna på Öland är ett viktigt karaktärsdrag i den befintliga miljön, inte minst i fråga om gränsdragningar mellan olika gårdar. Så även på Capellagården. Hela huvudområdets östra gräns [1], mot bygatan, utgörs av dessa murar med kalkstenar, staplade på varandra. De är också viktiga för inramningen av Rosenträdgården [2], Örtagården [3] och hela den sträcka i öst-västlig riktning [4], som i söder utgör ett avslut på den stora odlingsytan.

Capellagårdens grindar utgör också viktiga element för att markera såväl nutida som historiska gränser. Huvudentrén blå grind [5] markerar tydligt klivet in på eller ut från gården. Den smidda järngrind [6] som avskiljer Spelverksgården och Vinggården står idag alltid öppen och bidrar endast till att skilja dessa två rumsligheter. Historiskt hade den dock en viktig funktion då den utgjorde gränsen mellan rum för människor och djur.

Tidigare låg ett porthus längs med muren i öster vid huvudentrén och vände sin bredsida ut mot bygatan. Av detta finns inget spår idag men den stora linden, *Tilia kordata*, och poppeln, *Populus nigra*, skapar en grön port att träda in genom på väg in mot Spelverksgården.

DET GRÖNA

Vad vore Capellagården utan sin trädgård och alla sina träd av skiftande art? Allt detta gröna är en viktig del av gården. Capellagården ligger i växtzon 1, vilket ger möjlighet till en stor variationsrikedom i fråga om växtlighet.

Odlingarna är numera samlade till ett stort område i väster. Här sker en stor del av det arbete och den kunskapsinläring som trädgårdseleverna förvärvar under sin utbildning.

Örtagården är en mindre, med kalkstensmurar strikt avgränsad yta, vilken nyligen har rustats upp med ny murläggning. Här växer ett hundratal krydd- och medicinalväxter grupperade efter användningsområde.⁴⁷ Trädgården är anlagd enligt traditionella principer och här finns möjlighet att slå sig ner ett slag i de grönmalade trädgårdsmöblerna.

Rosenträdgården utgör Privatens baksida, eller framsida om man så vill kalla den, och här trivs en mängd rosor av olika slag. Trivs gör också eleverna i den hängmatta som brukar vara uppsatt under pergolan. Ett rum för vila.

Frukträdgården anlades 1984 och här växer ett åttiotal olika sorter av äpple, päron, plommon och körsbär. Odlingen är en del av Nordiska Genbankens klonarkiv för

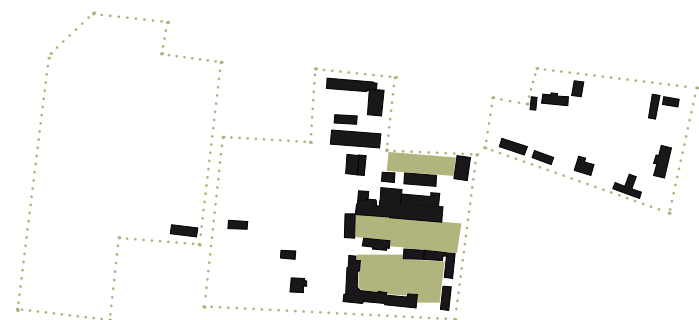
bevarande av äldre äppelsorter.⁴⁸ Genbanker likt denna finns utsprida runt om i landet för att säkerställa att inget genetiskt material från utvalda mindre arter går förlorat.

Runt om på skolan finns vidare *prunkande rabatter* utefter huskropparna. Dessa hjälper till att förstärka karaktären på de olika rumsligheterna och att synliggöra naturens olika skiftningar över säsong. När tulpanerna blommar i rabatten längs med textiltrycket, då vet man att våren har kommit för att stanna.

Träden är också en viktig del av gården och här bjuds på en stor variation; Valnöt - *Juglans regia*, Tulpanträd - *Liriodendron tulipifera*, Oxel - *Sorbus intermedia*, för att nämna några.

⁴⁷ www.capellagarden.se, 110126.

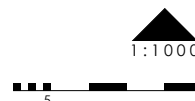
⁴⁸ www.capellagarden.se, 110126.

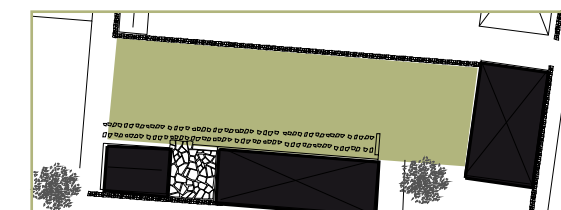
RUMMEN MELLAN HUSEN

SPELVERKSGÅRDEN OCH VINGÅRDEN

Den långsmala gårdsplanen som leder från grinden vid huvudentrén till Mangårdsbyggnadens dörr delas historiskt in i två mindre gårdar; Spelverksgården i öster och Vingården i väster. En grind av järn utgör gränsen mellan dessa vilken också förstärks av de två större träden som står i öster på vingården; en oxel, *Sorbus intermedia*, och ett tulpanträd, *Liriodendron tulipifera*. Så fort solen har bestämt sig för att ge tillräckligt med värme plockas trädgårdsmöblerna fram och placeras i kontakt med Vingårdssalen, för att de som vill ska kunna sitta ute och äta. När solen börjar titta fram efter en lång vinter är bänkarna utefter verkstadslängan bästa platsen för att lapa sol. Här är man skyddad från den ofta ihållande vinden. Sitter man på dessa bänkar har man utsikt mot den rabatt som utgör större delen av ytan mellan huvudgången och bokhuset. På den gräsbeklädda ytan framför textiltrycket kickas fotbollen flitigt och en och annan tar igen sig i skuggan under valnötsträdet, *Juglans regia*. Rörelsen sker i huvudsak längs den stenbelagda mittgång som övergår till en grusad sådan längst upp mot grinden. Denna del av gången omges av en stor lind, *Tilia kordata* och en poppel, *Populus nigra*.

1:1000

1:1000

KERAMIKGÅRDEN

Den gård som inramas av Mellangården, Sörgården, keramikverkstaden, Bokhuset och textiltrycket är delvis ett genomgångsrum, men också en plats för vila. Den naturliga rörelsen följer fasaderna med keramikugnen som centralpunkt. På den gröna ytan framför de två elevbostäderna ställs det ut trädgårdsmöbler framåt västkanten. De båda äppelträden ger skön skugga och en fin inramning åt den gröna ytan. I rabatten mitt emot dessa träd brukar växtligheten vara av det högre slaget vilket också hjälper till att rama in den gröna platsen.

NORRGÅRDEN

Platsen inramas av Norrgården och Trädgårdshuset samt den mur som i norr gränsar mot grannfastigheten. Här har "Norrgårdarna" sin egna lilla grönyta och till denna brukar det strömma folk då ugnen värms upp och det är dags för pizzabak. På den västra delen brukar trädgårdseleverna möblera upp för sin caféverksamhet under ett par helger på sommaren. Ytan mitt på gården är avsedd för odlingar som sköts av eleverna på trädgårdsutbildningen. I somras (läs 2010) användes denna odlingsyta i lärosyfte för restaurangfolk från Växjö som fick bättre på sina kunskaper om hur man odlar sina egna grönsaker.

PROJEKT OCH VISIONER FÖR FRAMTIDEN

Visioner för framtiden saknas inte på Capellagården och listan över eventuella framtida projekt kan göras lång. För att få en förståelse för hur platsen kan komma att förändras i framtiden tänker jag här nämna de tankar om framtida projekt som framkommit i samtal med beställaren.

EN NY UTSTÄLLNINGSBYGGNAD

Då den byggnad där tidigare sommarutställningar anordnats såldes våren 2010, finns ett stort behov av en ny byggand för dessa. Placerad på skolans område, vilket den förra byggnaden inte var, skulle den locka fler besökare till själva skolan och även kunna leda till att ett nytt publikt område skapas på Capellagården.

EN NY TEXTILVERKSTAD

Det finns ett behov av en ny textilverkstad, där vävning och tryck kan ske i samma byggnad. Idag är dessa funktioner splittrade i två olika byggnader. Det finns planer om att denna nya verkstad skulle ligga på tomten där Roséns hus står idag.

EN UTÖKAD TRÄVERKSTAD

Om textilavdelningen får möjlighet att flytta in i en ny byggnad, blir träverkstadens övervakning (nuvarande elevplatser för textil och vävsalar) ledig. Här finns då möjlighet att skapa utrymme för ritbord, datorer, skrivare och annan utrustning som är nödvändig i den nutida möbelsnickarens arbete. Idag ligger det så kallade ritrummet i en liten stuga i Backen, och upplevs som lite rörigt. Det finns också en stor fördel med att låta dessa funktioner finnas i direkt anslutning till varandra, för att underlätta handledning och ett effektivt arbete.

ETT NYTT BIBLIOTEK

Även den befintliga lokalen för textiltryck blir ett ledigt utrymme om en ny textilbyggnad uppförs. Här finns planer på att inordna ett gemensamt bibliotek samt ett rum där elever kan umgås på kvällar och helger.

ETT NYTT BOSTADSOMRÅDE

Den tomt där återvinningsstationen ligger idag utgörs av ett icke planlagt markområde på ca 7 400 m². Detta kan avstyckas till villatomter för försäljning eller alternativt användas som en inkomstkälla för Capellagården genom projektering av nya bostäder för försäljning eller uthyrning.

NYA ELEVHEM

Planer för projektering av nya elevhem finns då behovet av dessa eventuellt kommer att öka. Detta i och med genomförandet av andra här nämnda projekt, vilka eventuellt kommer att ta viss del av befintliga elevhem i anspråk. Platsen för dessa har diskuterats och både Backen och tomten där Roséns hus ligger idag och tomten för återvinning har föreslagits som tänkbara alternativ.

ETT NYTT VÄRLDSARVSHUS

Det finns även planer på ett världsarvsmuseum på området. Detta skulle då troligen få sin placering på eller i direkt koppling till den stora markyta där återvinningsstationen finns.

ALTERNATIV PLACERING

På skolan finns, som jag ser det, förutom Rosenträdgården [R], tre alternativa platser för placering av den nya utställningsbyggnaden; tomten där återvinningsstationen finns idag [1], tomten tillhörande Roséns hus [2] och Backen [3].

På nästkommande uppslag redovisas en SWOT-analys för var och en av de nämnda platserna. I en SWOT-analys tittar man på styrkor (Strengths), svagheter (Weaknesses), möjligheter (Opportunities) och hot (Threats).

Resultatet av denna visar att den tomt som beställaren föreslagit för projektet, Rosenträdgården, ger bäst förutsättningar att skapa ett tydligare publikt rum, vilket är önskvärt enligt tidigare redovisad analys (se *Capellagården som helhet*, s. 110). På alla de alternativa platserna kan större yta för den nya byggnaden tas i anspråk, men de har alla brister i fråga om att samla de publika funktionerna. Den negativa aspekten med att välja

Rosenträdgården är dess begränsning i fråga om yta men detta vägs, enligt min åsikt, upp av möjligheten att kunna integrera det befintliga byggnadsbeståndet i projektet, vilket minskar ytan av och därmed även kostnaden för en ny byggnad sett till antal kvadratmeter. Även den flytt av det befintliga trädgårdsförrådet, som en ny byggnad på platsen kräver, vägs upp av en bättre och tydligare definierad publik del av Capellagården. Trädgårdsförrådet skulle kunna omplaceras till odlingarnas västra del och där utgöra en rumsbildare och vackert utfört även ett välkommet inslag i den befintliga odlingsmiljön.

SLUTSATS

Efter denna analys kommer jag alltså att gå på beställarens önskemål om placering av den nya byggnaden intill Rosenträdgården. I följande avsnitt görs en närmare analys av denna plats.

ÅTERVINNINGSTATIONEN [1]

S

- Stor, tillgänglig markyta som underutnyttjas idag
- Ligger lite "vid sidan av"

W

- Ligger lite "vid sidan av"
- Fruktträdgården upptar stor yta i direkt närhet vilket man måste ta hänsyn till
- Koppligen till trädgårdsbutiken
- Finns inget befintligt byggnadsbestånd att integrera och nyttja

O

- En större byggnad kan skapas för skolans utställningar, vilken även kan inrymma andra funktioner

T

- Splittring av de publika funktionerna på gården kan ge en fortsatt otydlighet gentemot besökare

ROSÉNS HUS [2]

S

- Om bostadshuset rivs blir en större sammanhängande yta fri
- Finns en parkering i direkt anslutning till tomten idag

W

- Om bostadshuset rivs tappar man ett antal elevrum
- Grannar i söder att ta hänsyn till
- Koppligen till trädgårdsbutiken
- Roséns hus kan vara svårt att nyttja som en tillgång i detta projekt

O

- En större byggnad kan skapas för skolans utställningar, vilken även kan inrymma andra funktioner

T

- Splittring av de publika funktionerna på gården kan ge en fortsatt otydlighet gentemot besökare

BACKEN [3]

S

- Stor yta finns att ta i anspråk

W

- Om elevhem måste rivas för att lämna plats tappar man elevrum
- Känns lite "off"
- Det befintliga byggnadsbeståndet kan vara svårintegrerat i detta projekt då de består av små, splittrade enheter

O

- En större byggnad kan skapas för skolans utställningar, vilken även kan inrymma andra funktioner

T

- Splittring av de publika funktionerna på gården kan ge en fortsatt otydlighet gentemot besökare

ROSENTRÄDGÅRDEN [R]

S

- En tydlig koppling till trädgårdsbutiken
- Inga grannar att ta hänsyn till
- Parkeringar finns i närheten av tomten och fungerar idag för butikens besökare
- Även de omkringliggande byggnaderna, Privaten och Norrlången, kan integreras vilket gör att behovet av adderad yta minskar

W

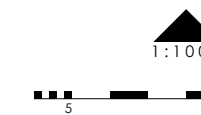
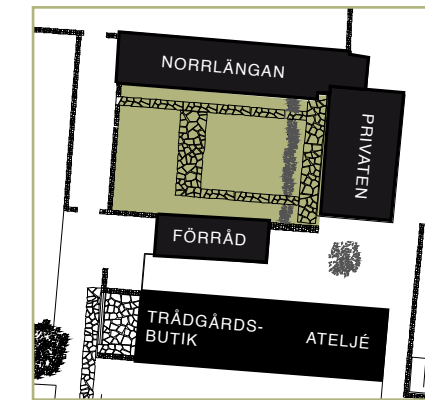
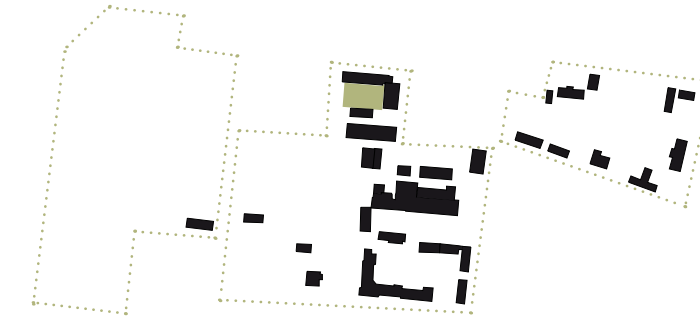
- Begränsning i fråga om yta
- Trädgårdsförådet måste rivas och omplaceras

O

- Tydlighet i samling av de publika funktionerna
- En ny byggnad kan skapas för skolans utställningar och andra önskvärda funktioner kan placeras i det befintliga byggnadsbeståndet

T

- De värden som platsen ger idag kan gå förlorade vid ovarsam projektering

ROSENTRÄDGÅRDEN

PLATSEN IDAG

TRÄDGÅRDEN

Den lilla Rosenträdgården är tydligt avgränsad i alla väderstreck med hjälp av omkringliggande byggnader och kalkstensmuren. Många besökare brukar kika in genom öppningen i muren på väg till trädgårdsbutik, de djävare kliver in och promenerar runt ett slag medan andra vänder i öppningen. Då öppningen i muren inte är speciellt bred ger platsen en känsla av att vara privat. Det här är heller inget "genomgångsrum" som de andra gårdarna är. De enda som kontinuerligt passerar är de trädgårdselever som bor i Privaten. Viktigt att nämna i sammanhanget är att huvudentrén till byggnaden ligger i öster och att denna ingång, alternativt utgång, känns naturligare att använda då man ska ta sig till Vingårdsalen, Bokhuset, Trädgårdshuset eller någon av verkstäderna.

OMKRINGLIGGANDE BYGGNADER

Privaten i väster utgör ett av skolans elevhem (för närmare beskrivning, se s. 83) och Norrlängan gränsar mot Mattssons väg. Den används idag främst som förråd för fanér och möbler. Trädgårdsförrådet avgränsar längs trädgårdens södra sida och vänder sin baksida mot denna.

FÖRUTSÄTTNINGAR

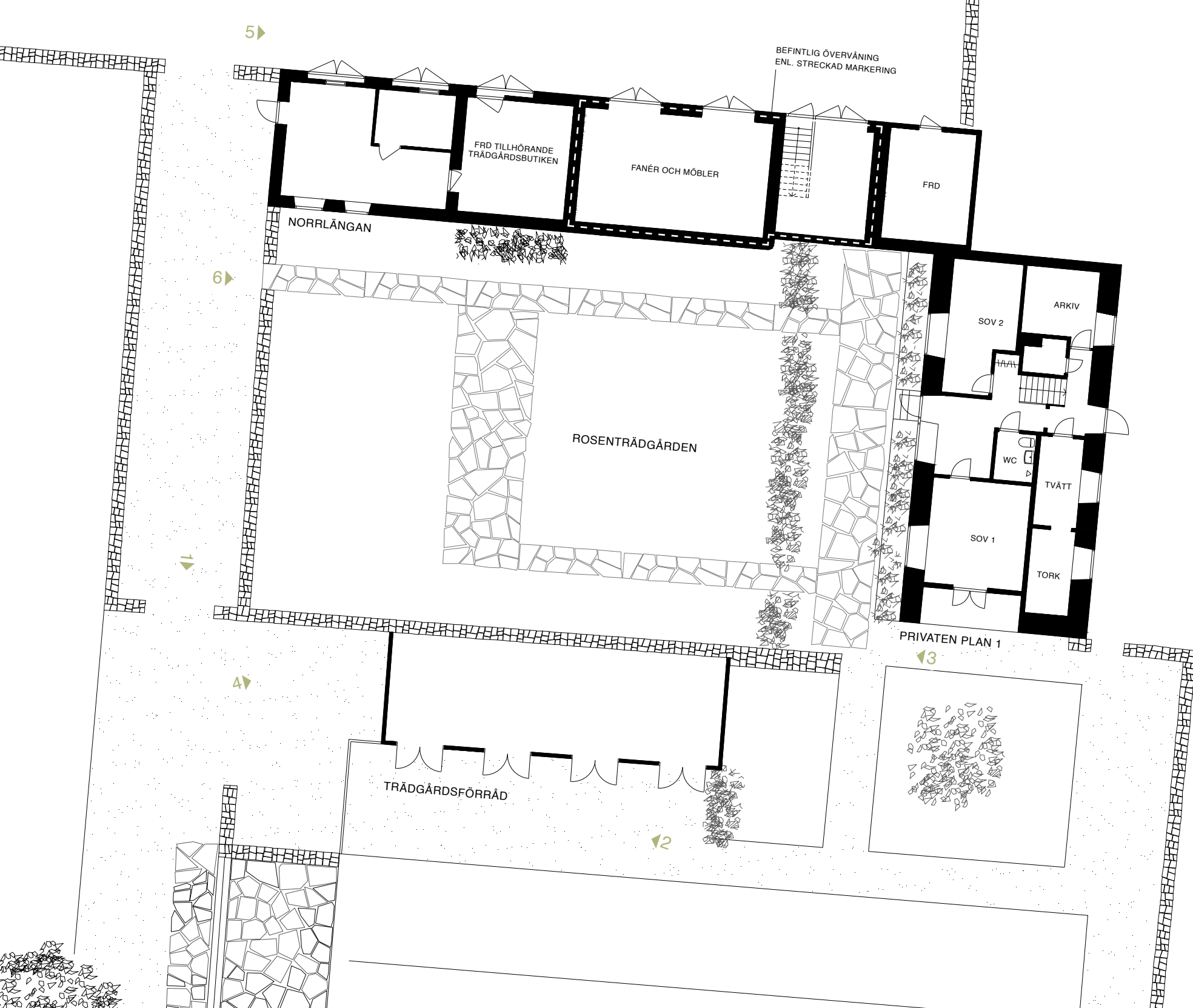
Den föreslagna platsen för den nya byggnaden har sin placering i den södra delen av Rosenträdgården. Idag finns här ett trädgårdsförråd, byggt på 1990-talet, som rymmer trädgårdsredskap och maskiner. Detta kan omplaceras, förslagsvis längs Carl Malmstens väg i den västra delen av trädgårdsodlingarna. Detta skulle möjliggöra uppförande av en ny utställningsbyggnad på denna plats, intill trädgårdsbutiken och odlingarna. Rosenträdgården bör ses som en stor tillgång för de nya publika funktionerna och bevaras i den mån det är möjligt. Muren utgör en viktig del av platsen och den nya byggnaden måste förhålla sig till denna och man måste avväga hur den bäst kan integreras i den nya byggnaden.

BEGRÄNSNINGAR

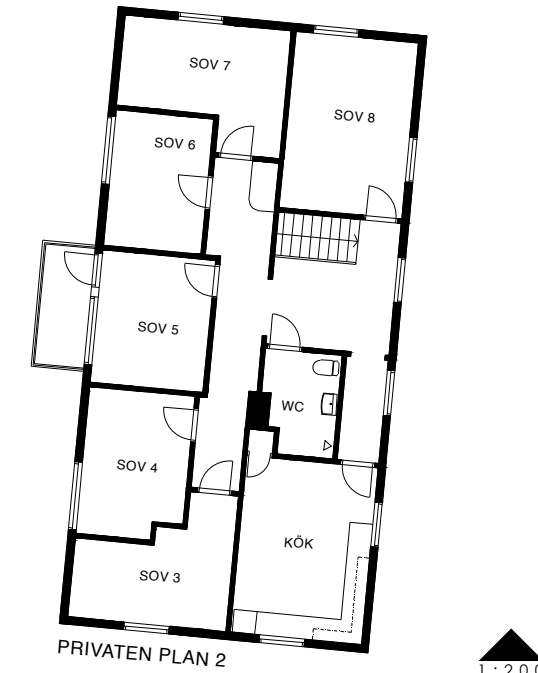
Samtidigt som trädgården är en stor tillgång begränsar den också, tillsammans med omkringliggande byggnader, den yta som den nya byggnaden kan ta i anspråk. En begränsning i höjd finns också då den nya byggnaden bör förhålla sig till och smälta in i sin omgivning.

TYDLIGHET GENTEMOT BESÖKARE

Genom att placera den nya byggnaden vid Rosenträdgården, intill den befintliga trädgårdsbutiken, blir möjligheterna stora att skapa ett tydligt offentligt område på skolan. I och med att trädgårdsbutiken är väletablerad och parkering med plats för ca 40 bilar, finns på lämpligt avstånd, kan denna nyttjas även för utställnings- och cafébesökare. Dessa har i stor utsträckning även tidigare varit desamma, det vill säga de som besökt utställningen har ofta också kikat in i trädgårdsbutiken och tvärtom, med den skillnaden att man fått omparkera bilen emellan besöken, alternativt ta en promenad.

BEFINTLIGA BYGGNADER

ARBETSPROCESS

INSPIRATION

naturen

det byggda

ordet

SKISSER

urval och inledning

skiss I - form och funktion

skiss II - rörelse och rumssamband

skiss III - ljus

skiss IV - energi

skiss V - volym

skiss VI - annonsering

skiss VII - muren

INSPIRATION

NATUREN

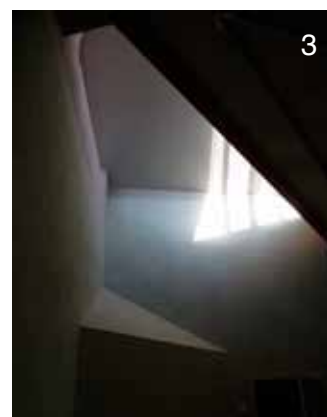
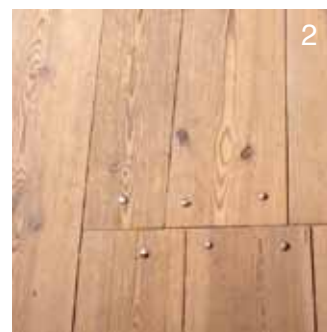
Allt det inspirerande gröna är hämtat från vandringar i Capellagårdens trädgård.

1. Transparensen i de av hösten silverfärgade bladen,
Sörgårdens södra gavel
2. Poppelns grenverk, en del av "den gröna porten",
Spelverksgården intill huvudentrén
3. Detaljerna i den rumsbildande rabatten,
Längs med Mellangården och Sörgården
4. Ginkgons blad, *Norrgårdens långsträckt grönyta*
5. Trädens skuggspel en tidig morgon i september,
Spelverksgården

DET BYGGDA

1. Ladugårdsvägg, Vickleby, *Traditionell metod*
2. Brädgolv med norsk båtspik, Gunnebo slott, *Traditionell metod*
3. Entréhall, Capellagårdens keramikverkstad, *Asmussens arkitektkontor*
4. Byrå, 1957, *Josef Frank*
5. Gesällprov Prolog, 2010, *Elias Nazerian*
6. Fönsterkomposition, Kulturhuset i Järna, *Erik Asmussen*
7. Möte grundmur-vägg, Gunnebo slott, *Carl Wilhelm Carlberg*
8. Ekfasad, Braheskolans bibliotek, *Carl Nyrén, Tony Rydh & Lotta Günther*
9. Eurytmihuset, Järna, *Erik Asmussen*

ORDET

OM ATT HITTA SITT EGET FORMSPRÅK

Orden går rakt in och faller på plats.

Jag kommer bära dem med mig.

”Det viktigaste av allt är att ge sig den tid det tar att finna ett eget språk. Att inte ha för bråttom, helt enkelt. Det vet jag av egen erfarenhet.

På Konstfack blev jag uppmanad av en lärare att göra ’mycket mer spektakulära saker’ för att synas. Jag svarade bara att ’jag har inte bråttom. Jag vill göra det på mitt eget sätt.’

Idag ska allt gå så fort. Man ger sig inte tid att smälta eller omforma sina intryck; man tar inte alltid in dem i sitt eget seende, i sin egen process. Många gör nästan vad som helst för att synas, för att snabbt skapa sitt eget varumärke, kanske med avsikten att senare utveckla det egna språket. Men då tror jag att det kan vara för sent. Det är viktigt att ge sig tid, just under de första åren.”

Ingegerd Råman, Krukmakare och formgivare

Ur *Ingegerd Råman*, 2005, s. 41

OM ATT SE DET VACKRA

Ur låten *Träden sjunger* kommer dessa ord.

De öppnar mina ögon.

”Träden sjunger

bumerangen av fåglar

vänder om

över berget kryper ljungen

och sjön är blank och lång

Träden sjunger

ängen lyser vit på tunna blad

Strimma ljus

genom himlens starrblinda öga

tack för en ny dag”

Tomas Andersson Wij, sångare och låtskrivare

OM HANDENS VERK

Då tvivlet infinner sig leder orden mig tillbaka.

Inspirerar mig att fortsätta.

”Ty inte skulle världen vara full av skönhet och uppfylld av härliga material, om meningen vore att de skulle ligga där som offer för maskiner och själiga människor. Nej, meningen må väl vara att därav göra ting, som präglas av människans liv, känsla och kärlek och skiftande gestalter alltefter som hon är mäktig därtill.”

Carl Malmsten, möbelformgivare och pedagog

Ur *Mittens rike*, 1949, s. 30

OM DE LÄMNAD E SPÅRENS BETYDELSE

Orden får mig att stanna upp och tänka efter.

Reflektera över de spår som överlever oss själva.

”Sovande, drömmande bakgatshus. Kvarter som glömt sig kvar, rester från en försvunnen stad. Men från det fria berget strax intill var utsikten vid över nuets stad.

Minns du?

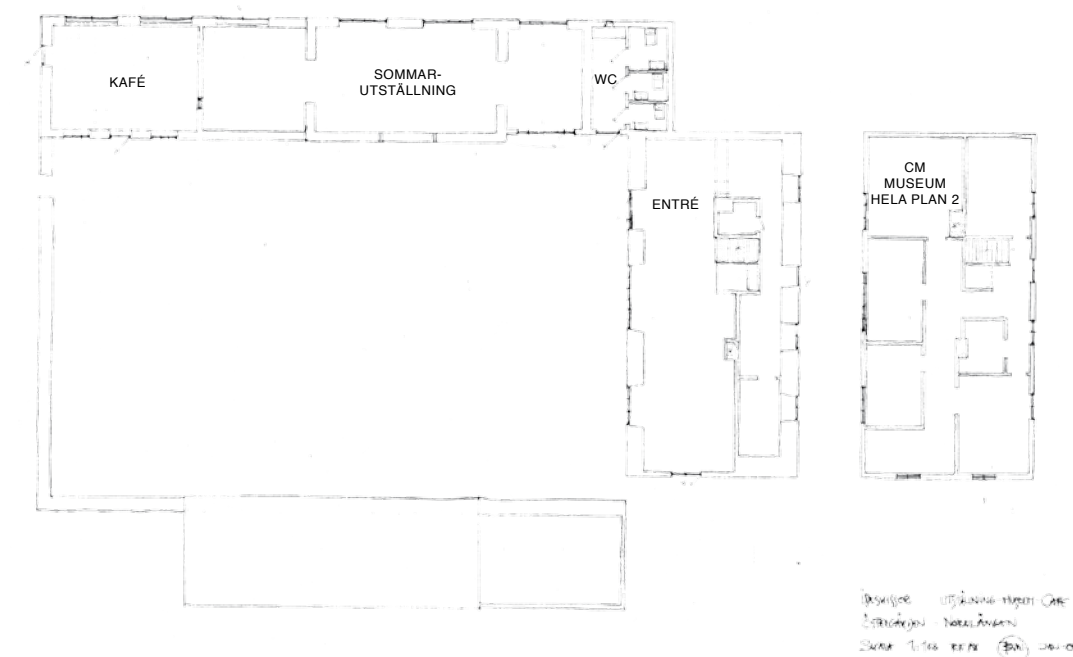
Minns du husen, händelserna, människorna? Allt detta som nu är borta och som inte tycks ha lämnat några spår efter sig. Allt som är glömt, så glömt att man måste fråga sig om det var helt betydelselöst.

Ändå hade väl varje handling och varje val sin betydelse, utstakade vägen till nuet, skapade grund och förutsättning för dagens stad och liv.

Vägen försvinner i ett töcken, bakom oss och framför oss. Och vi står på det lilla stycke mark som kan lysas upp av vår medvetenhets strålkastare och tvingas att göra våra val, sätta ut våra stakkäppar. Vägar till en tid och grunder för en stad som vi inte ska nå fram till och där nya generationer ska stå undrande inför de kanske till synes meningslösa mönster vi lämnat efter oss.”

Per Anders Fogelström, författare

Ur *Minns du den stad*, 1964, s. 313-314

SKISSER

URVAL OCH INLEDNING

En arbetsprocess är alltid svår att beskriva då den sällan är linjär, utan ofta hoppar fram och tillbaka, så även i detta fall. Samtidigt ser jag det som väldigt viktigt att beskriva dess huvudskeden för att tydliggöra vägen fram till färdigt förslag. Jag har därför valt att visualisera processen genom skisser som lett mig framåt under arbetets gång.

Intill ses en idéskiss av sommarutställningen med en eventuell placering på Capellagårdens område. Skissen är utförd av Bengt Lundgren i januari 2009, drygt ett år innan den gamla skolan, som tidigare rymt utställningen, såldes. Studier av denna skiss inledde vårt samtal kring den nya byggnaden. I fråga om funktioner kopplade till sommarutställningen, med placering utanför den nya byggnaden, har denna skiss varit en utgångspunkt i mitt arbete.

SKISS I - FORM OCH FUNKTION

FÖRSTA STRECKET

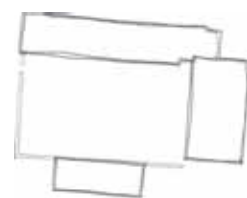
Var börja? Hur tänka?

Initialt i arbetsprocessen la jag stor vikt vid att finna ett fungerande rumssamband. Jag hade tidigt en tanke om att man skulle bygga samman den nya byggnaden med Privaten och i förlängningen också öppna upp en passage mellan Privaten och Norrlängan. Detta för att överhuvudtaget göra det möjligt att förena de olika funktionerna kring en gemensam kassa.

Skissa, skissa, fundera.

Jag började dock snart inse det problematiska i att förena alla funktioner kring en gemensam kassa och huvudentré. Detta gjorde att jag ville undersöka vad som hände om jag istället tillät att det fanns ytterligare en kassa.

IDAG

TILLGÄNGLIG BYGGNATION OCH YTA

FUNKTION	YTA m ²
SOMMARUTSTÄLLNING	
Utställningsyta	> 100
Hantverksbutik	35
Trädgårdsbutik	15
Wc	8
Keramik: verktyg/vatten	4
Stolsförråd	3
Teknik	4
Totalt	> 169
CM-UTSTÄLLNING	
Utställningsyta	85
KAFÉ	
Kassa/matberedning	8
Personalrum m. Wc	10
Inneservering	30
Totalt	48
Uteservering	> 50
UTSTÄLLNING/EVENEMANG	
Utställningsyta	> 40

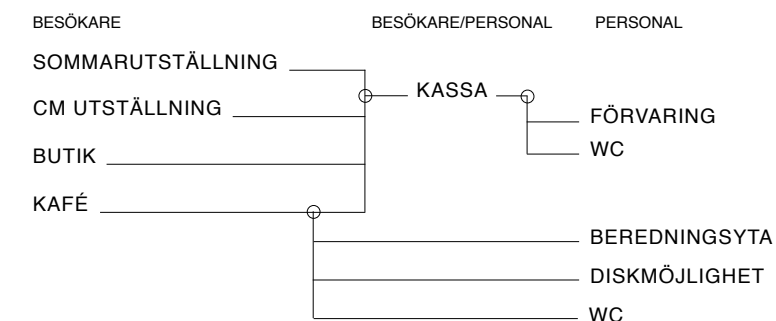
BYGGNADSPROGRAM

IMORGON?

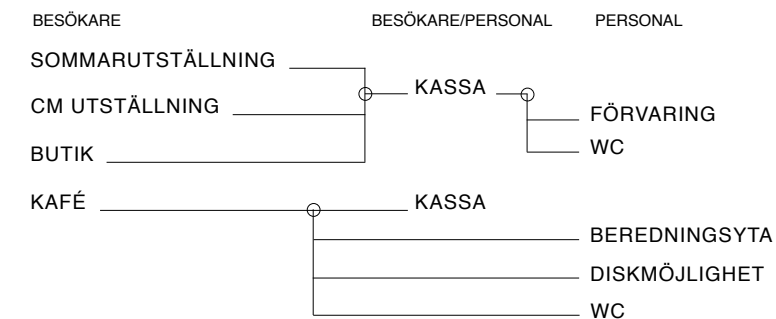
TIDIGA FORMSKISSER, NOVEMBER 2010

ORGANISATION UTGÅENDE FRÅN EN KASSA

ORGANISATION UTGÅENDE FRÅN TVÅ KASSOR

FUNKTIONSDIAGRAM

Hur påverkar ytterligare en kassa rumsambanden och vilka möjligheter ger det?

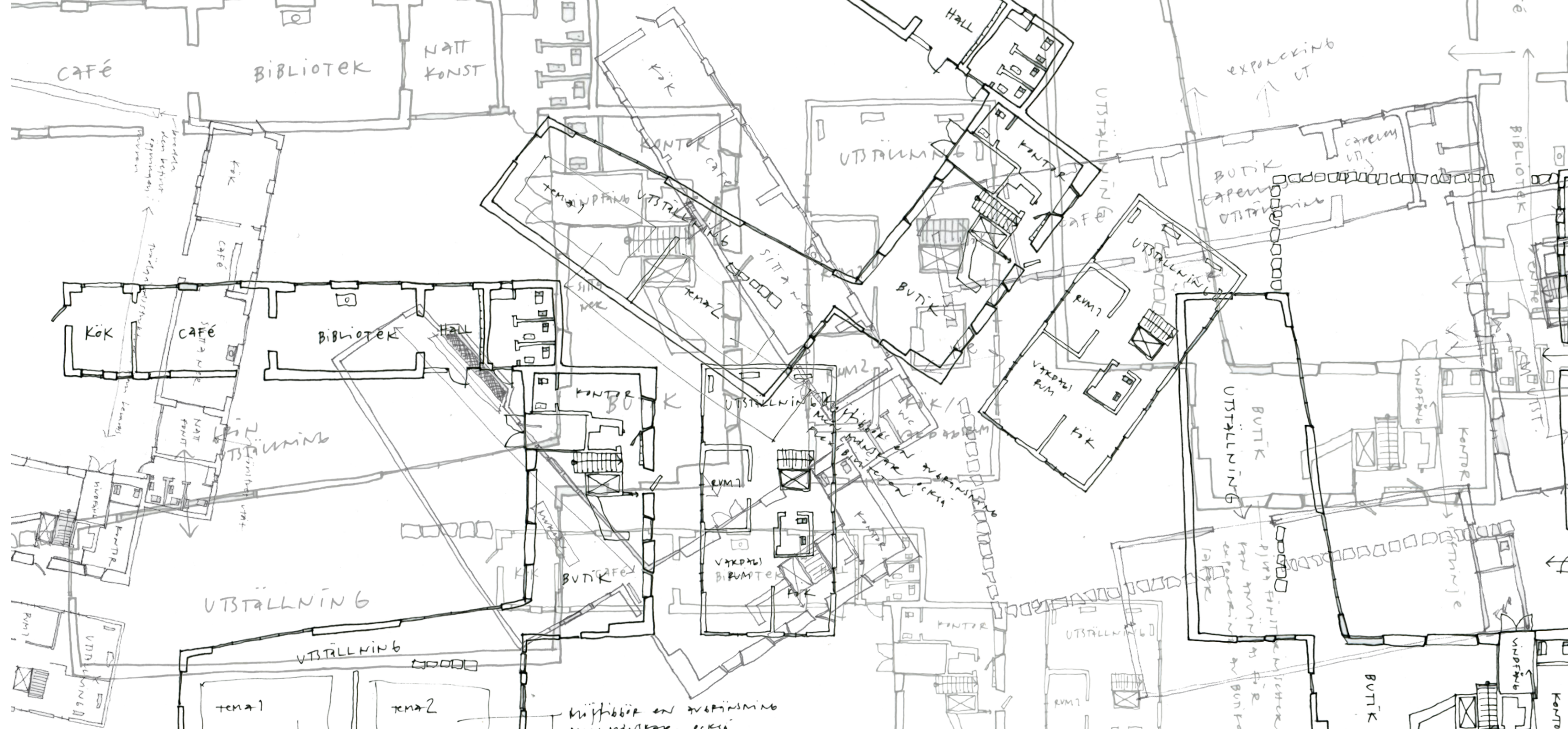
Då jag i mitt skissande ett flertal gånger fastnade i en fungerande placering av kaféet har jag i diagrammet valt att lyfta ut denna funktion och låta den vara oberoende av de andra. Detta kräver givetvis mer personal men i gengäld får man mycket positivt tillbaka:

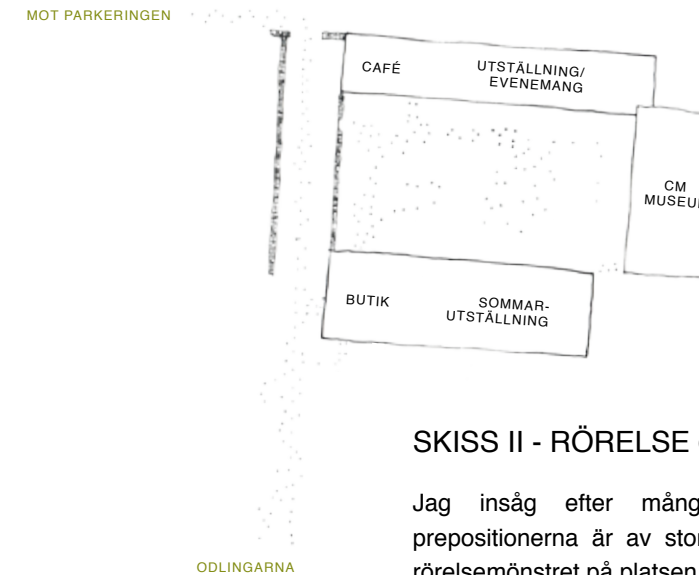
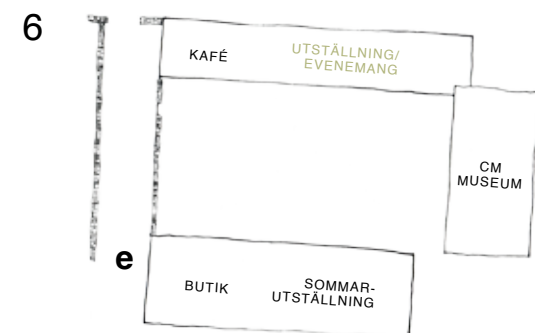
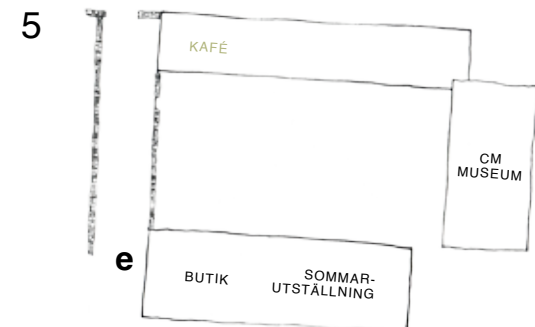
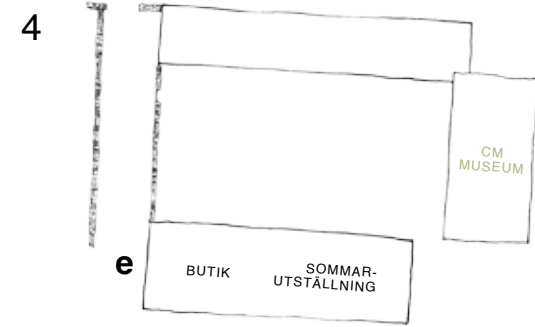
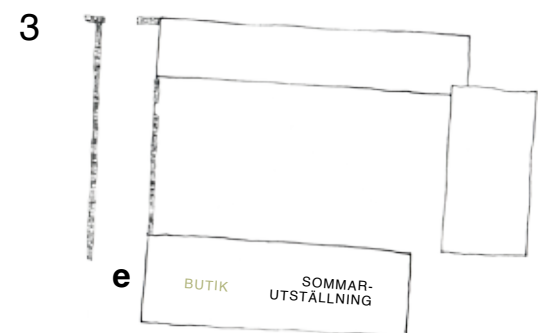
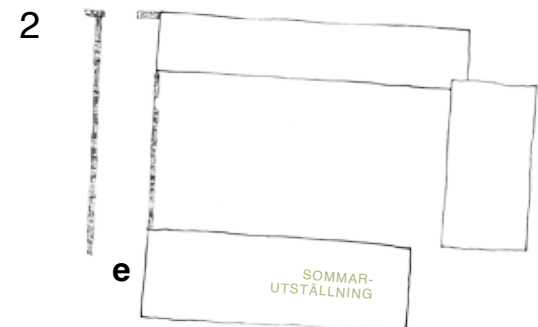
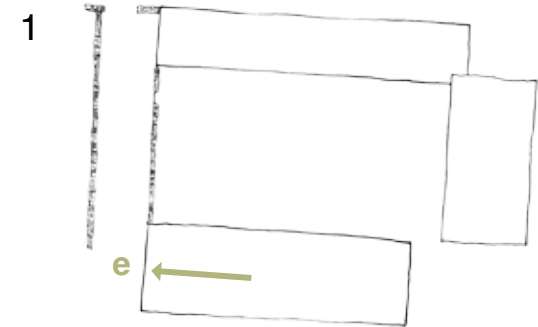
- en **större flexibilitet** i driften av verksamheten - då den skulle kunna drivas externt,

- ett **bättre utnyttjade** av befintliga lokaler anpassade för typ av verksamhet - då verksamheten med stor sannolikhet i huvudsak kommer att bedrivas under sommarsäsong, vilket gör det möjligt att placera den i den befintliga Norrlängan (vilken i dagens skick inte kan klara en åretruntverksamhet),

- ett **bättre flöde** - då alla funktioner inte är beroende av samma kassa.

SKISS II - RÖRELSE OCH RUMSSAMBAND

Jag insåg efter många timmars skissande att prepositionerna är av stor betydelse för det befintliga rörelsemönstret på platsen idag.

Genom, mellan, runt, bredvid, in, längs med.

Med tanke på Capellagårdens stora byggnadsbestånd blir rörelsen på platsen som helhet inte enkel och rak, utan snarare dynamisk och organisk sedd från ovan.

Och den handlar om det egna valet. Då det finns många sätt att nå målet blir frågan, vilken rörelse gör du till din?

Tankar väcks om möjligheter att gestalta rörelsen mellan de olika funktionerna kring Rosenträdgården utifrån dessa principer.

Framför, inuti, runtomkring, ut.

Denna rörelseprincip förstärker den negativa bilden av att skapa en U-formad öppenhet interiört genom de två befintliga byggnaderna och den nya. Jag börjar alltså om i skissandet.

1. För att skapa en grund att stå på, vilken tar sin utgångspunkt i tidigare nämnda rörelsemönster, börjar jag med att separera den nya byggnaden från Privaten.

Jag förlänger den också ner mot muren för att skapa en naturlig entré från det publika stråket.

2. Sommarutställningen har sin givna plats i den nya byggnaden. Den nya utställningsytan kan utnyttjas för föreläsningar, keramikelevernas *Bygga stort* kurs, fullskalig utställningsplanering inför de olika hantverks- och möbelmässor som skolan medverkar vid och varför inte en vinterutställning?

3. Sommarutställningens tillhörande butik bör ligga i direkt anslutning till själva utställningen. Den gynnas också av att placeras i en åretruntbyggnad då man lätt kan lämna kvar fukt känsliga möbler för att enkelt kunna öppna upp butiken vid exempelvis skördefest, julmarknad mm.

4. Carl Malmsten muséet, som enligt Bengt Lundgrens idéskiss placeras i Privatens övervåning, får flytta ner en trappa för att upplevas som en förlängning av sommarutställningen, och på så sätt minska personalbehovet, och för att öka tillgängligheten. På detta sätt kan också de elevrum och köket som finns i Privatens övervåning idag behållas Dessa skulle kunna användas som gästrum i framtiden då alla faciliteter redan finns.

5. Eftersom kaféet enligt tidigare studie kan få en egen kassa placeras detta med fördel i den befintliga Norrlängan, då denna verksamhet är koncentrerad kring sommarmånaderna. Kaféet får en separat ingång för att inte tvinga besökare att ta vägen genom utställningsbyggnaden för en kopp kaffe.

6. I den befintliga Stenlängan placeras även den externa utställnings-/evenemangsyta. Under sena sommarkvällar kan den sprida sitt ljus ut genom de stora fönstren i norr, som vetter mot Mattsons väg, och på detta sätt väcka uppmärksamhet.

SKISS III - LJUS

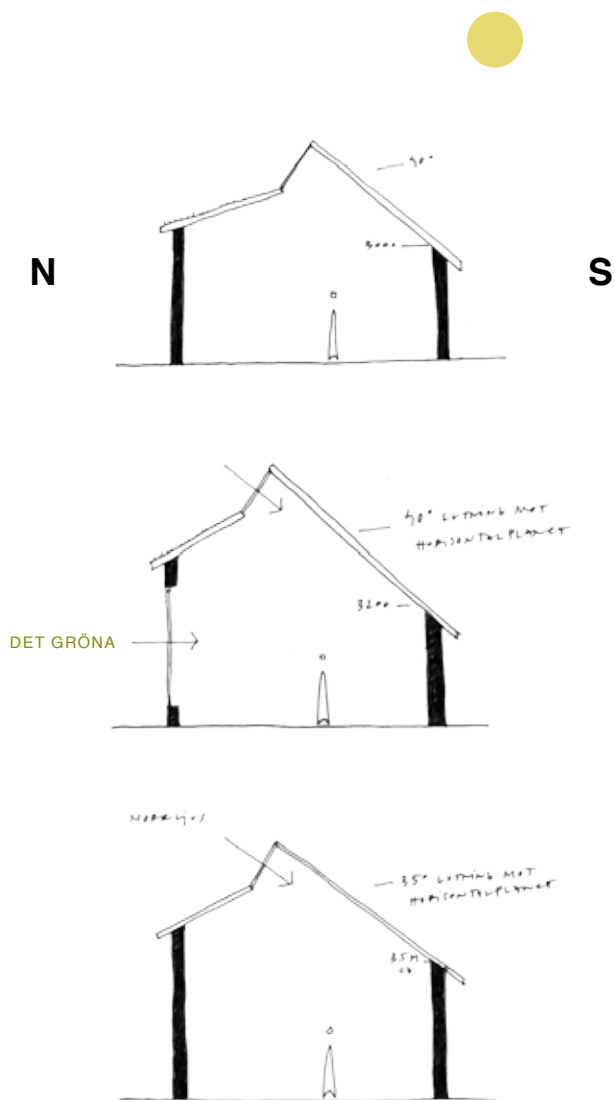
Enkla skisser för huvudtanke kring ljusinsläpp i den nya byggnaden. Genom att vända det högt sittande fönsterbandet mot Rosenträdgården släpper man in norrljuset vilket man fokuserat på även i Ateljén och i Vingårdssalen.

Jag tänker mig också ett större, lågt sittande fönster mot norr, i utställningsrummet. Detta för att dels släppa in ljuset, men också trädgården, så att även denna kan upplevas som en del av utställningen. Jag tänker att denna kan bli som en grön tavla, vilken kan visa trädgårdselevernas kunskaper och kreativitet eller kanske ett projekt samlat kring temat möbler för trädgården.

Den södra väggen i utställningsrummet vill jag behålla relativt slutet och arbeta med mindre öppningar där ljuset diffuseras och skapar spännande mönster (se *Textil installation*, s. 193) De finns också en praktisk aspekt av att behålla mycket väggyta då man möjliggör för hängda objekt att placeras på denna vägg. Från erfarenhet kring utställningsutformning vet jag att detta ofta kan vara en kritisk punkt - många vägghängda objekt men liten väggyta att placera dessa på.

SKISS IV - ENERGI

Den här studien handlar parallellt om att skapa goda förutsättningar för solenergi, genom en stor takyta i söderläge som vinklas i intervallet 30-50 grader. Jag prövade många olika taklutningar innan jag bestämde mig för att välja den lägre i intervallet, då denna i detta fall ger mer hanterbara volymer interiört.

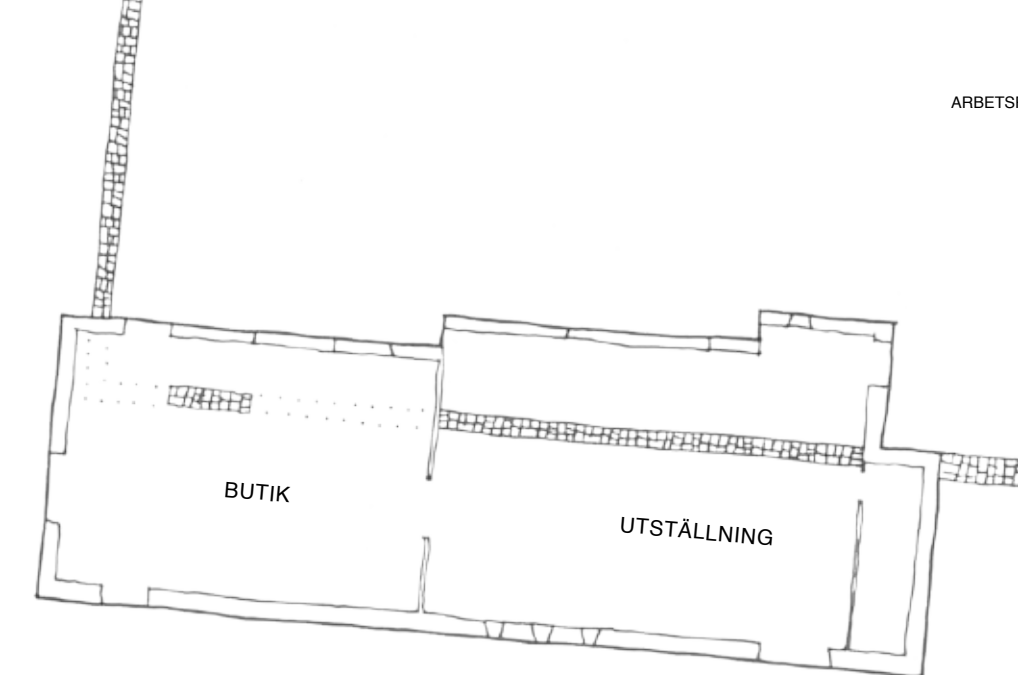
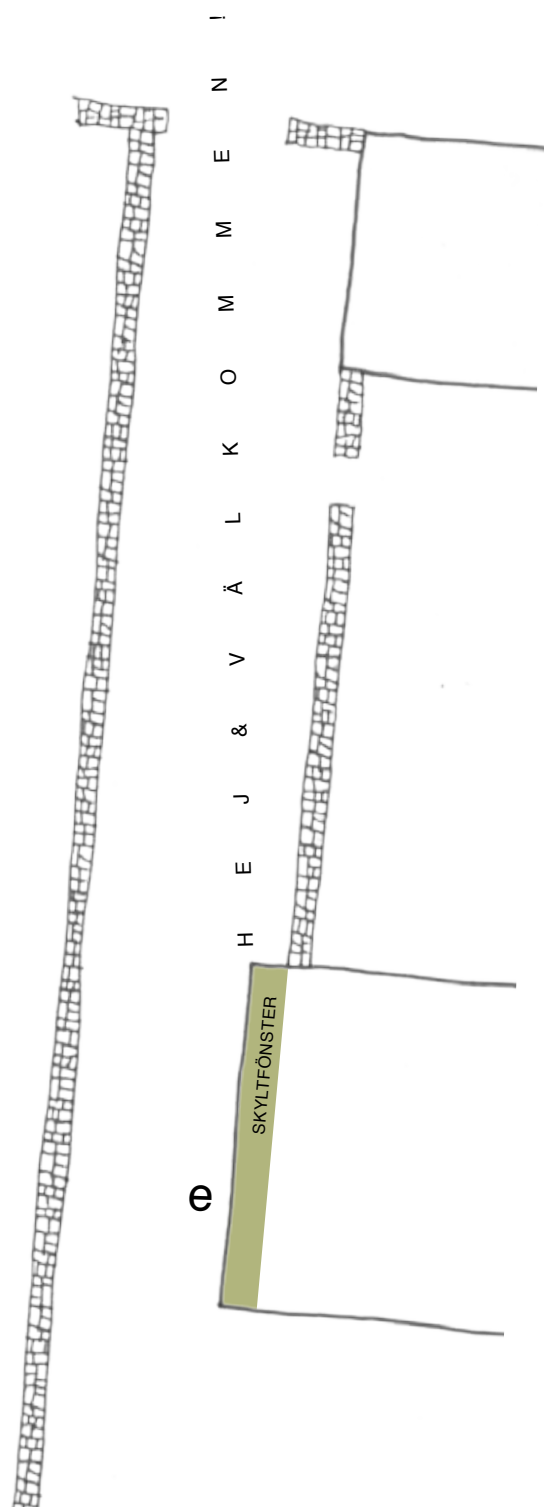
SKISS V - VOLYM

Modellbygge en kall januaridag.
Helhet studeras och smått justeras.

SKISS VI - ANNONSERING

Under mitt besök på Capellagården i januari 2011 kom diskussionen upp om hur man kan annonsera verksamheten (med syfte på sommarutställningen) genom byggnaden, för att på så vis minska behovet av skyltar. Det var när jag kom hem från Öland och återigen satte mig vid skissbordet som jag bestämde mig för att dra fram byggnaden, förbi muren. Dels för att på så sätt låta byggnaden skjuta fram och uppmärksamma besökare på dess existens och dels för att skapa möjlighet till ett "skyltfönster" i vilket man kan exponera en del av den pågående utställningen och locka besökare till att vilja se mer. När denna utskjutande del av byggnaden under kvälltid släpper ut ljus genom sina stora fönster och visar på vackra alster, drar den också, förhoppningsvis, nyfikna besökare till sig.

SKISS VII - MUREN

Hos beställaren fanns tidigt en önskan om att den befintliga murens placering skulle avspeglas i byggnaden. I det tidiga skedet av skissprocessen var min idé att jobba med muren som en rumsavdelare, som varierar i höjd, i det större utställningsrummet. För att skapa större flexibilitet har jag dock kommit fram till att det är bättre att låta den ligga som ett avtryck i liv med golvet.

I butiksdelen får muren komma upp i sin ursprungliga höjd och bildar på så sätt "en rygg" för en tänkt arbetsplats.

Den befintliga muren ansluter i sina ursprungslägen till byggnaden både i norr och i öster. På så vis kan man både exteriört och interiört läsa muren genom byggnaden.

GESTALTNINGSFÖRSLAG

PLACERING

situationsplan [1:1000]

EN NY PUBLIK DEL

att anlända till platsen [1:700]

entréstråket [1:200]

BYGGNADSRITNINGAR

plan [1:200]

sommar [plan 1:200]

höst [plan 1:200]

vinter [plan 1:200]

vår [plan 1:200]

sektioner [1:200]

fasader [1:200]

detaljer [1:20]

modell

MATERIAL

en avspegling

trä

kalksten

lin

lergods

gröna tak

ytor

ENERGI

isolering

uppvärmning

solenergi

ventilation

VATTEN

dagvatten

rening

INREDNING

exponering och förvaring

kassadisk

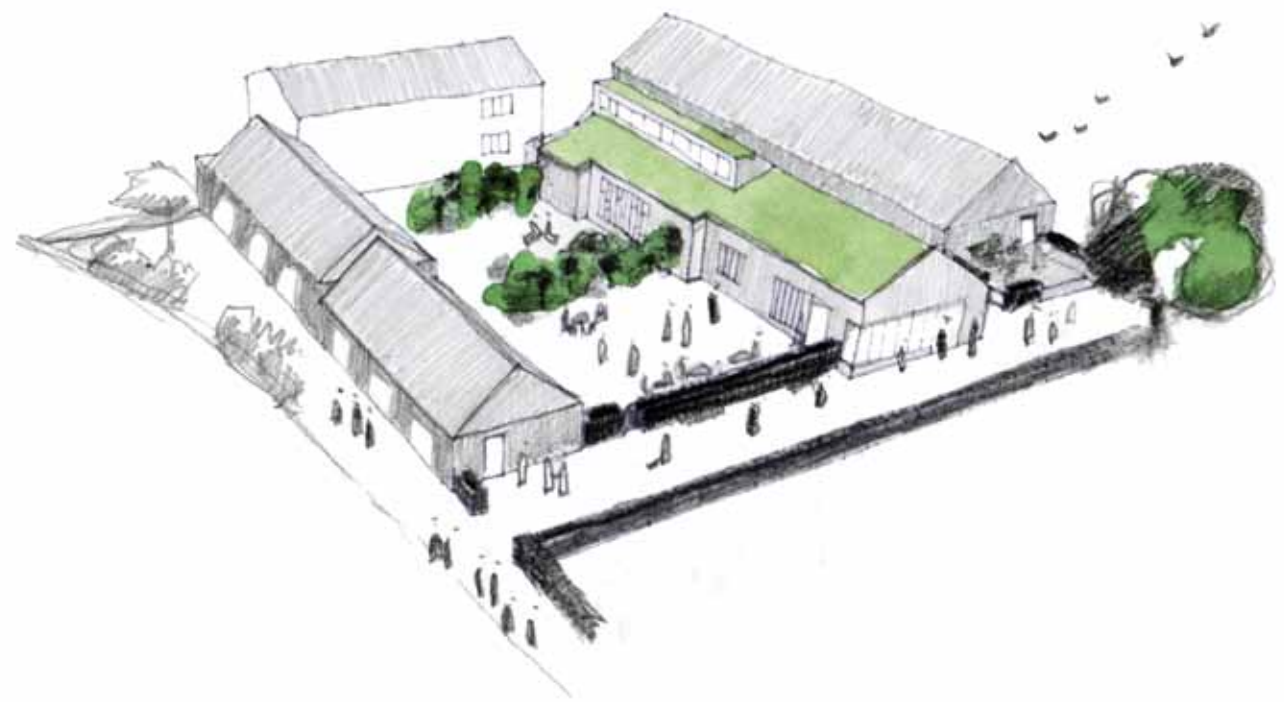
textil installation

BESÖKSUPPLEVELSER

Signe - förstagångsbesökare

Vilhelm - van besökare

Linnea - tidigare elev

PLACERING

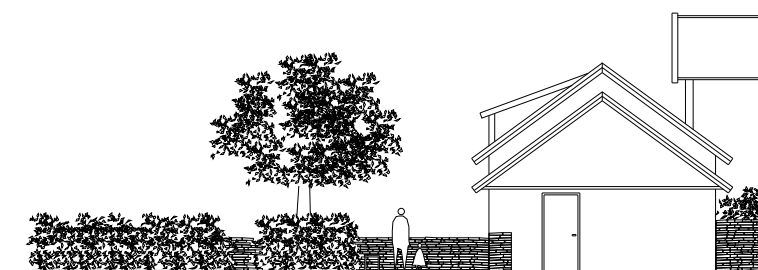
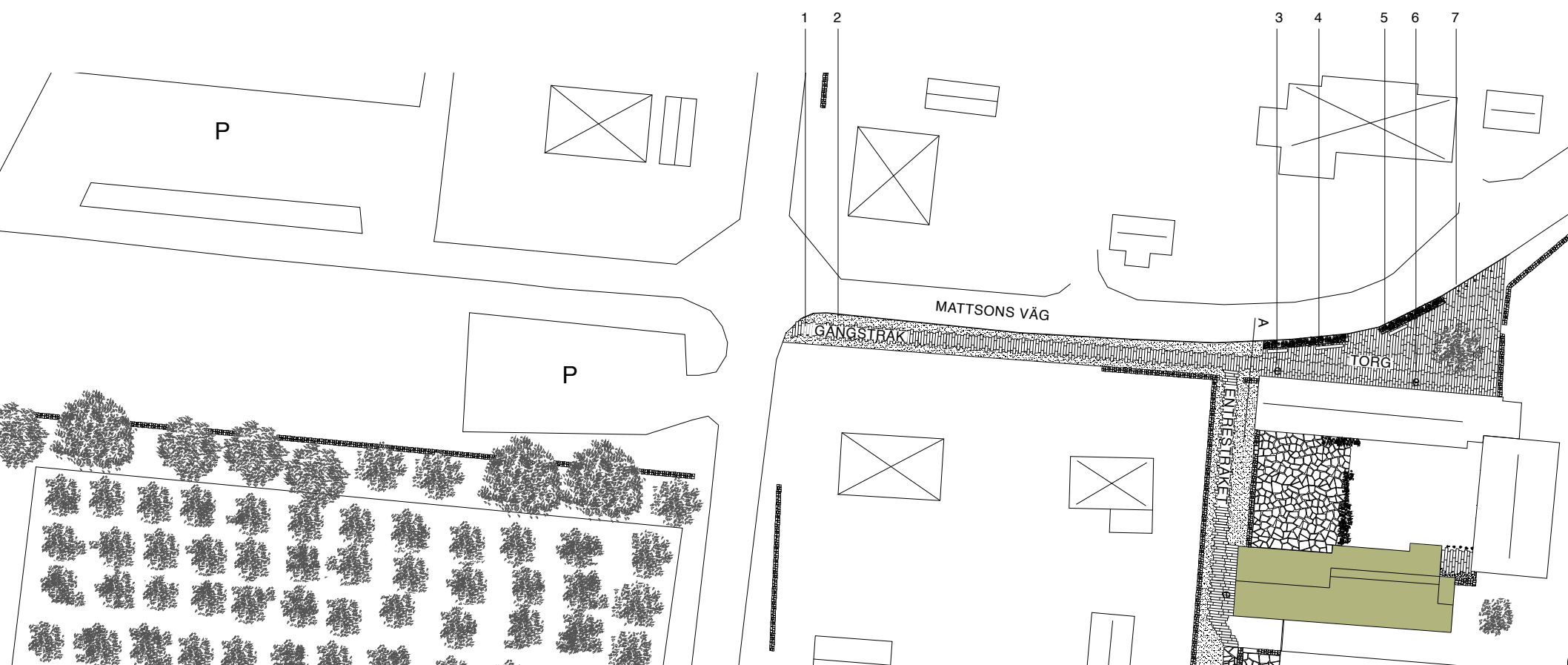
SITUATIONSPLAN

EN NY PUBLIK DEL

ATT ANLÄNDA TILL PLATSEN

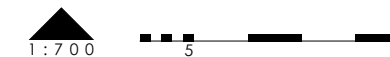
På den kilformade ytan, mellan Mattsons väg och Norrlängan samt de båda privata tomterna, bildas ett nytt gångstråk från de två befintliga parkeringarna norr om Capellagården. Stråket markeras med rektangulär kalksten, en för platsen ny typ av markbeläggning, som samtidigt refererar till de befintliga hårdgjorda ytorna på skolan, belagda med kalkstensflis. Den nya markbeläggningen skapar ett plant och stabilt underlag för att möta tillgänglighetskrav och bidrar till en tydlighet gentemot besökaren i fråga om vilken riktning man rör sig i. På så vis minskar behovet av senare tillägg för tydlighet i fråga om rörelseriktning, exempelvis genom skyltar. Gångstråket leder till ett nytt publikt litet torg från vilket man når entréstråket mot den nya utställningsbyggnaden och odlingarna. De verksamheter som skulle kunna drivas externt, caféet och utställnings-/evenemangsrummet, vänder sina entréer ut mot detta torg. På torget finns möjlighet att parkera sin cykel och att slå sig ner en stund i solen. Här finns även möjligheter att anordna aktiviteter av olika slag. En grönsaksmarknad med nyskördade ekologiska grönsaker eller en äppelinstallation under Ölands skördedagar. Dessa kan med fördel placeras i rummet brevid caféet. Här skapas också nyfikenhet hos förbipasserande. Under dygnets mörka timmar släpper de stora fönstren igenom sitt ljus och exponerar verksamheten innanför.

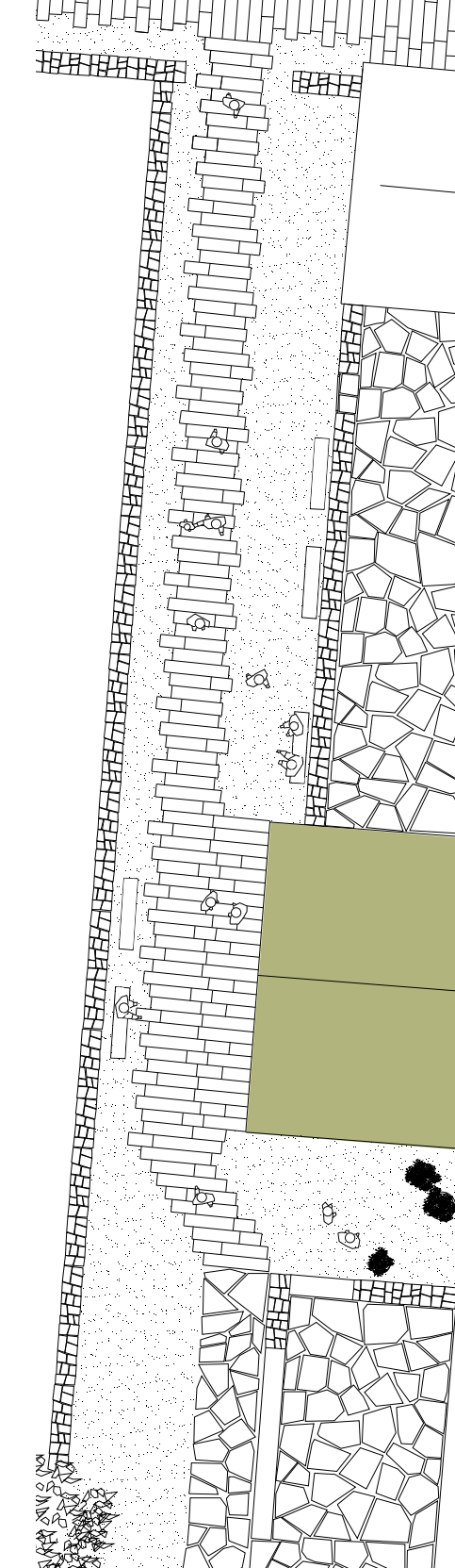

A. Norrlängans gavelfasad och det lilla torget

1 : 2 0 0

1. Normalhyvlad kalksten, rektangulära enheter
2. Fint grus
3. Entré café
4. Sittbänk
5. Grönska - rumsbildande och samtidigt avskärmade mot vägen
6. Entré utställning/evenemang
7. Cykelparkering

ENTRÉSTRÅKET

Entréstråket leder besökarna in på Capellagården och binder ihop dess publika verksamheter. Det är en förlängning av gångstråket från parkeringarna, och även det lilla torget i norr, och använder samma typ av markbeläggning, normalhyvlad kalksten. Längs med stråket finns möjlighet att slå sig ner ett slag för att vila. Här finns också möjlighet till en förlängning av utställningen genom att exempelvis möblera stråket med möbler för trädgården, gröna installationer och liknande. Framför utställningsbyggnadens huvudentré breddas stråket och besökarna fångas upp i sin rörelse för att ta del av utställningen. Marken får en svag lutning upp mot själva entrédörren för att göra byggnaden tillgänglig för alla. På ytan mellan utställningsbyggnaden och den befintliga trädgårdsbutikens upphöjda del finns möjlighet att exponera plantor av olika slag.

BYGGNAD

PLAN

På följande sätt utnyttjas byggnaderna kring Rosenträdgården för att skapa en ny publik del på Capellagården:

NY BYGGNAD

Sommarutställning/Föreläsning/Bygga stort m m: 117 m²

Butik - hantverk (med kassa): 35 m²

Butik - trädgård: 15 m²

Totalt: 215 m²

Den nya byggnaden är välisolerad för att få en effektiv energianvändning och nyttjande under hela året. Dess verksamheter förändras över året vilket presenteras närmare på de följande uppslagen.

PRIVATEN

CM utställning: 85 m²

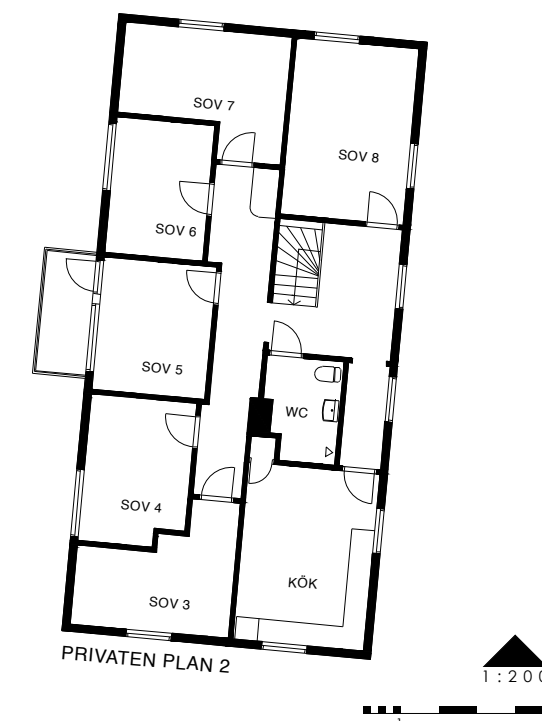
Byggnaden kan i sitt befintliga skick åretruntutnyttjas. Utställningen upptar i princip hela bottenplan. Trappans position ändras för att skapa ett bättre entrérum och rörelse upp till plan 2. Detta plan behålls oförändrat med undantag av trappan. På sikt kan de elevrum som finns på övervåningen idag utnyttjas för besökare som vill stanna över natten på skolan.

NORRLÄNGAN

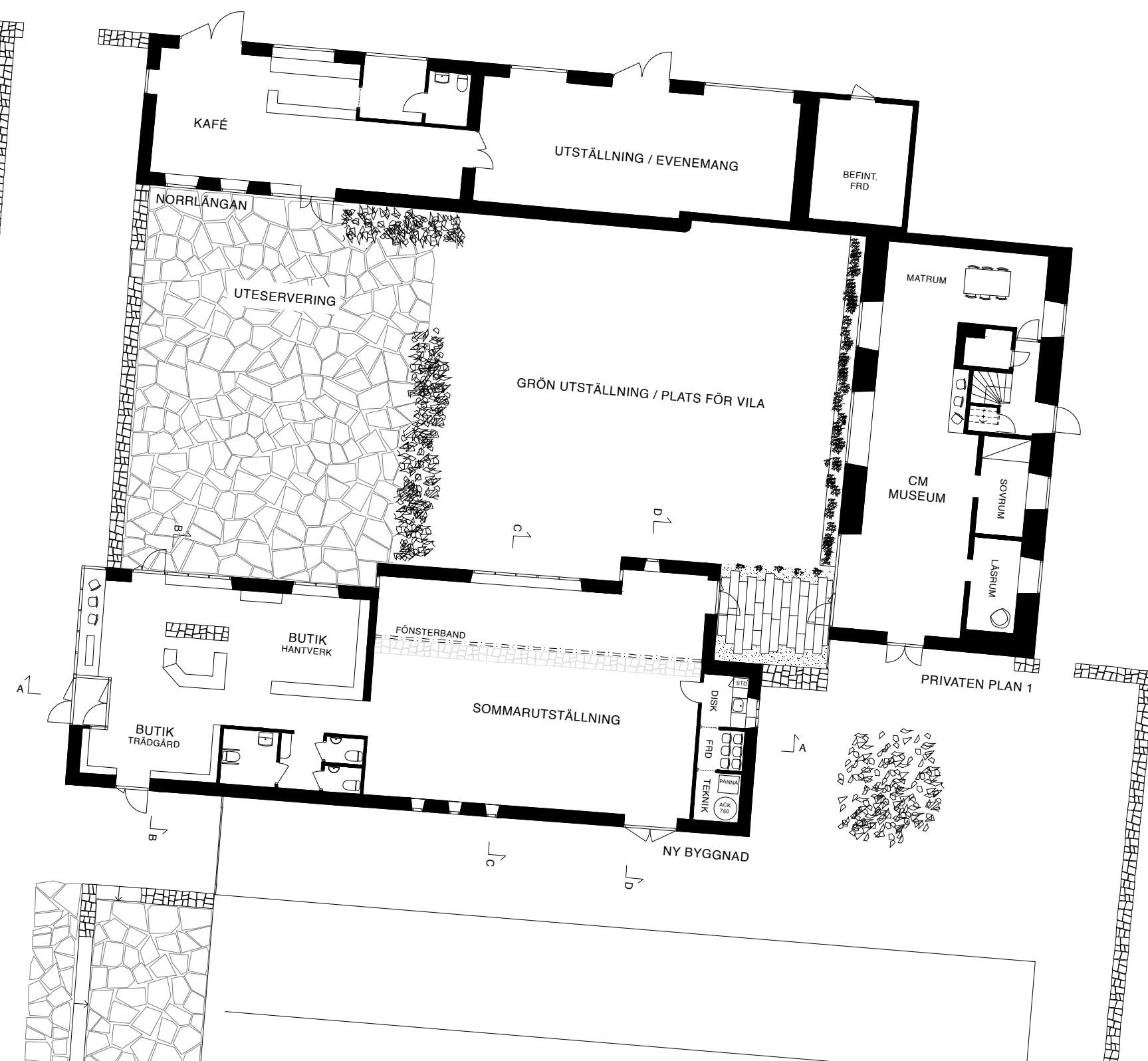
Kafé: 62 m² + uteservering ca 75 m²

Utställning/evenemang: 60 m²

Ses som en sommarbyggnad vars ytor utnyttjas under sommarmånaderna, då det stora flertalet av besökare kommer till Capellagården. Byggnaden öppnas upp i nock i mittel och dörrar/fönster sätts in i de nuvarande portarna.

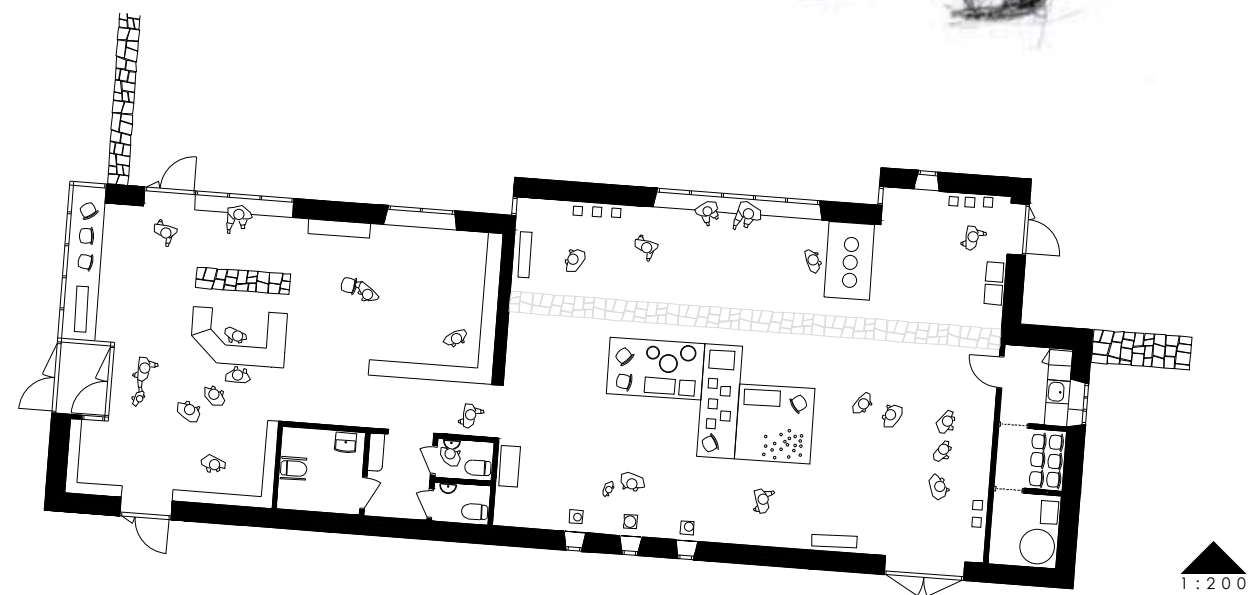

För befintlig byggnadsplan, se s. 130

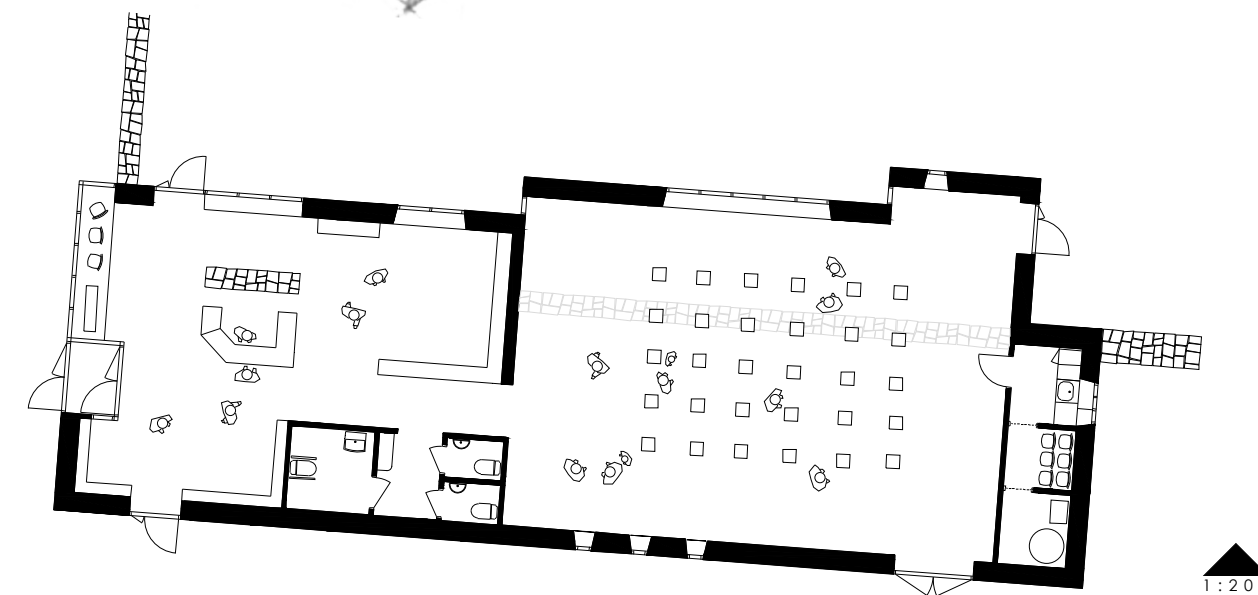
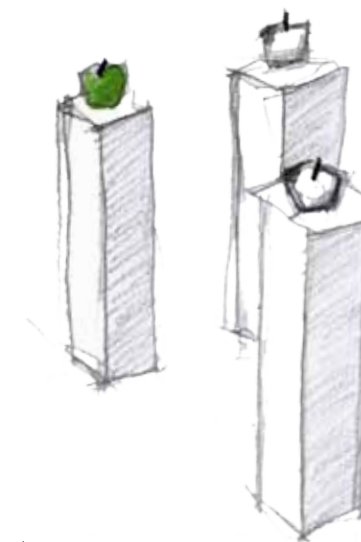
SOMMAR

På sommaren pågår sommarutställningen och flödet genom byggnaden är stort. Många stannar till i butiken och köper med sig en del av Capellagården hem; en stol, en skål eller kanske plantor till trädgården.

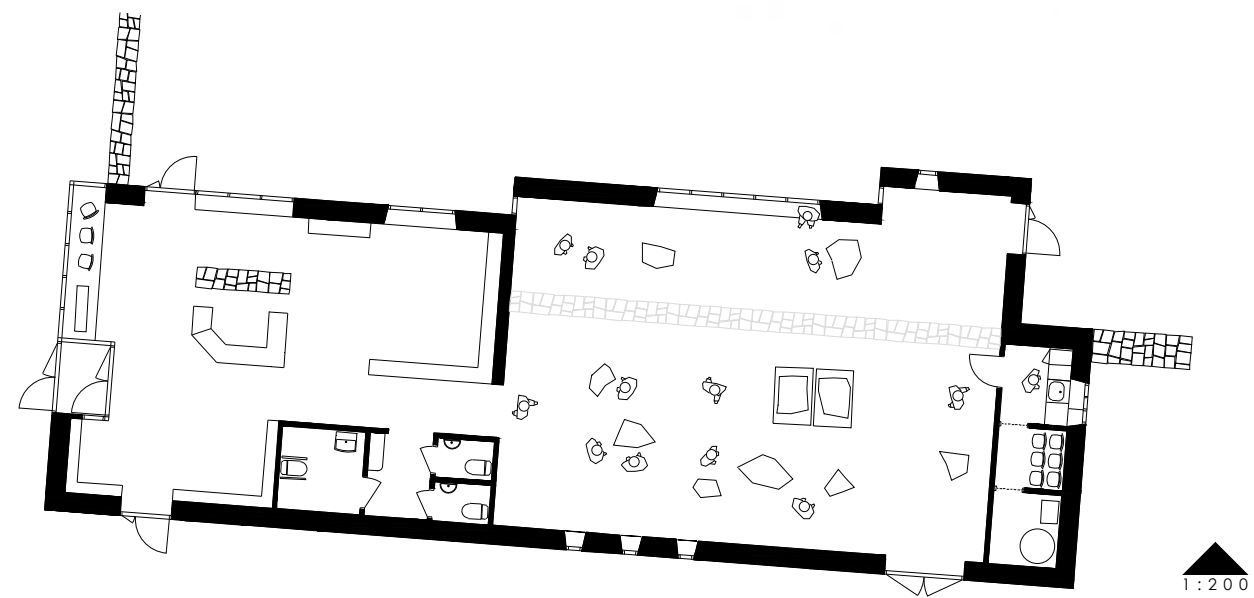
HÖST

På hösten anordnas olika evenemang för att locka besökare till platsen. Under Ölands skördefest anordnas en hantverksutställning på temat äpplet; äpplen av trä, äpplen av porslin, mjuka äpplen...

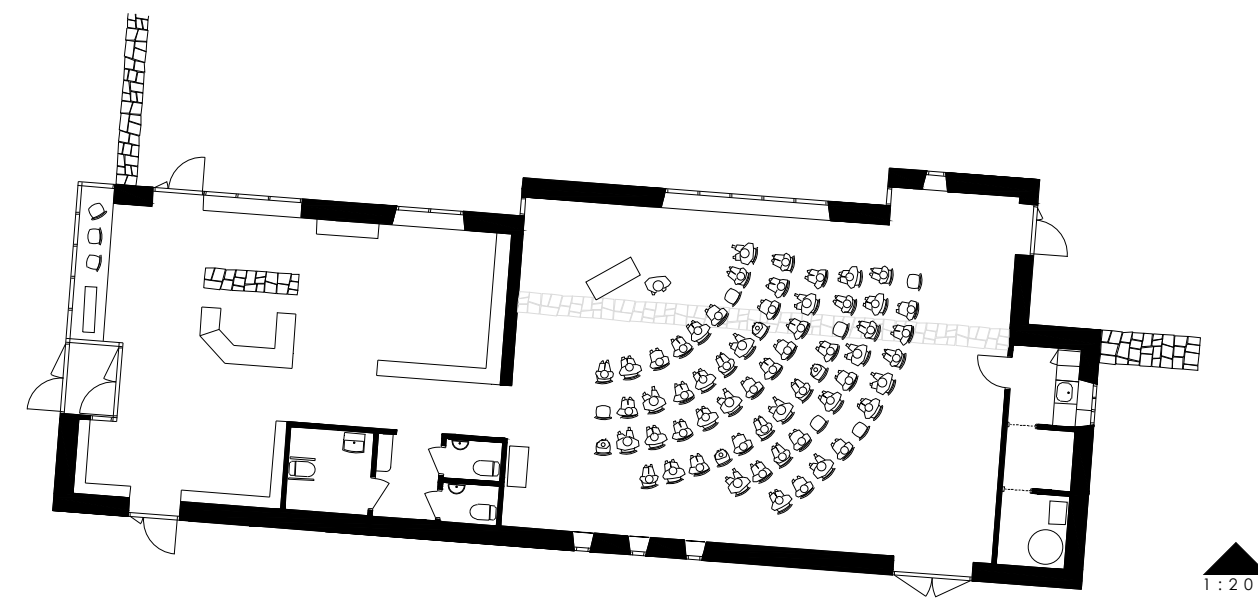
VINTER

Under vintern är det mestadels skolans elever och lärare som rör sig i byggnaden. Man bygger upp en fullskalemonter inför möbelmässan och skulpterar i storformat.

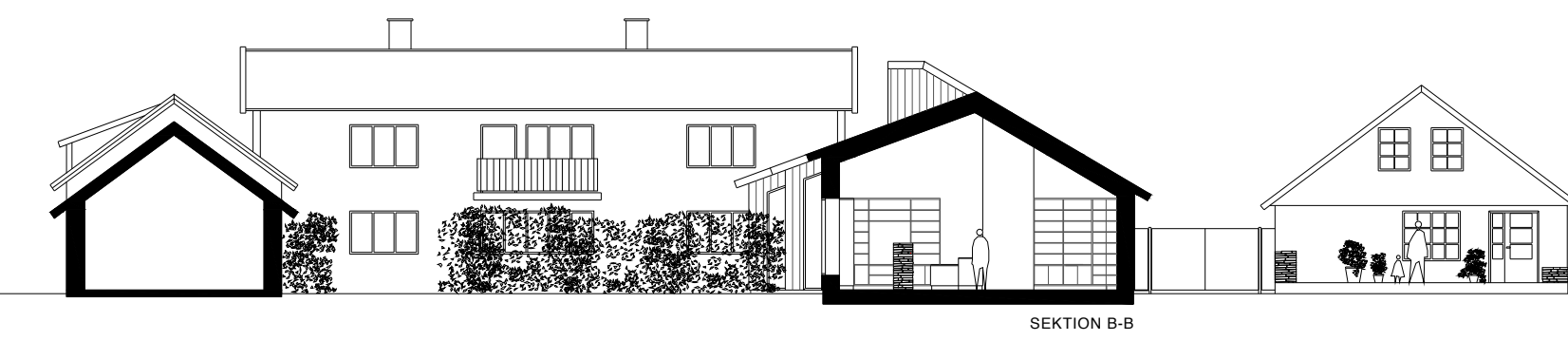
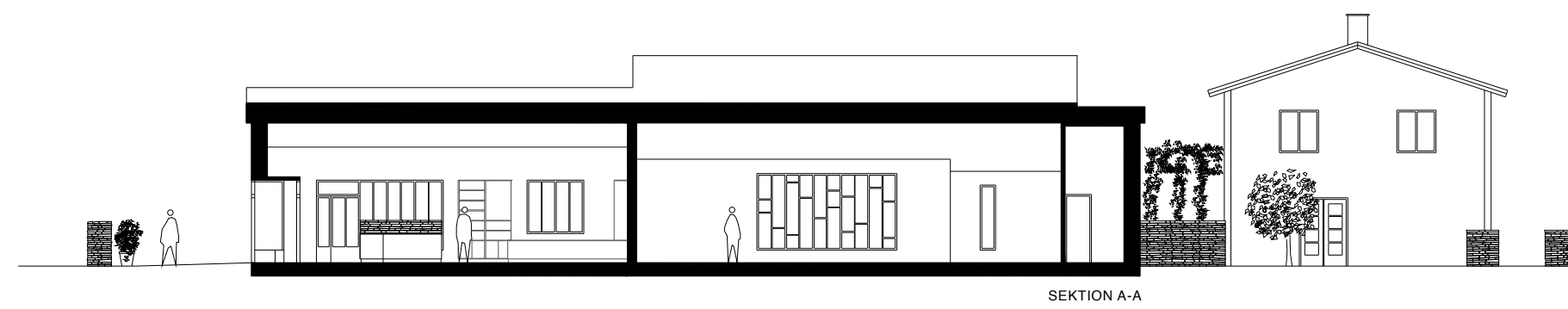
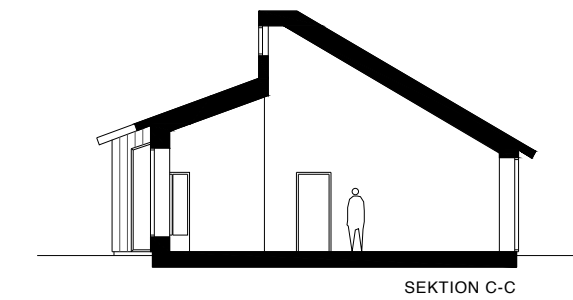
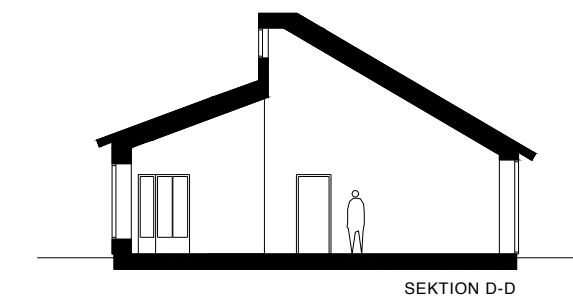
VÅR

På våren anordnas föreläsningar på temat *ekologisk odling*. Besökarna utbyter trädgårdsråd och handlar fröer och krukor i butiken för att vara redo för den nya odlingsäsongen.

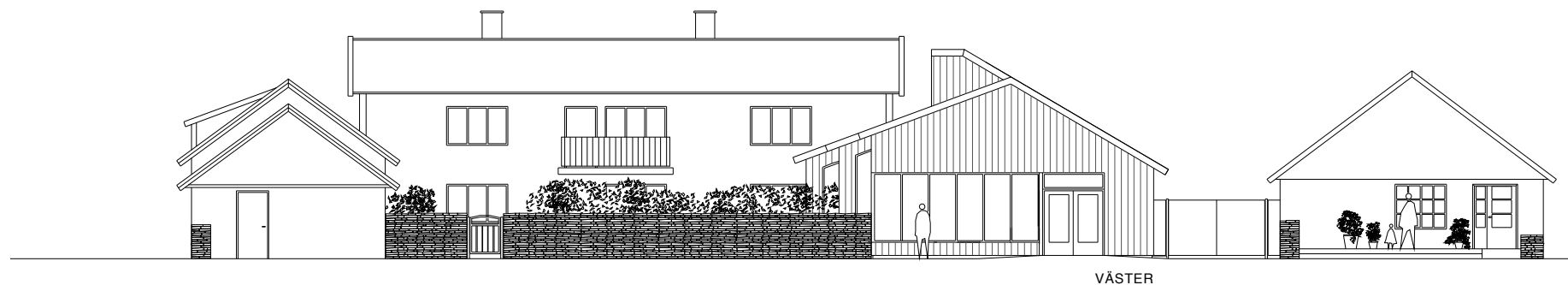
SEKTIONER

För sektionmarkeringar, se s. 160

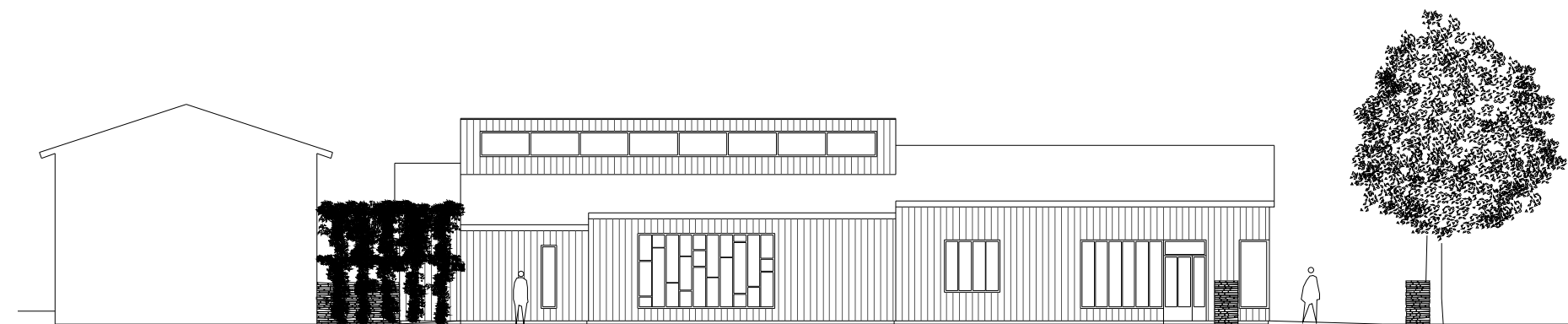

1:200

FASADER

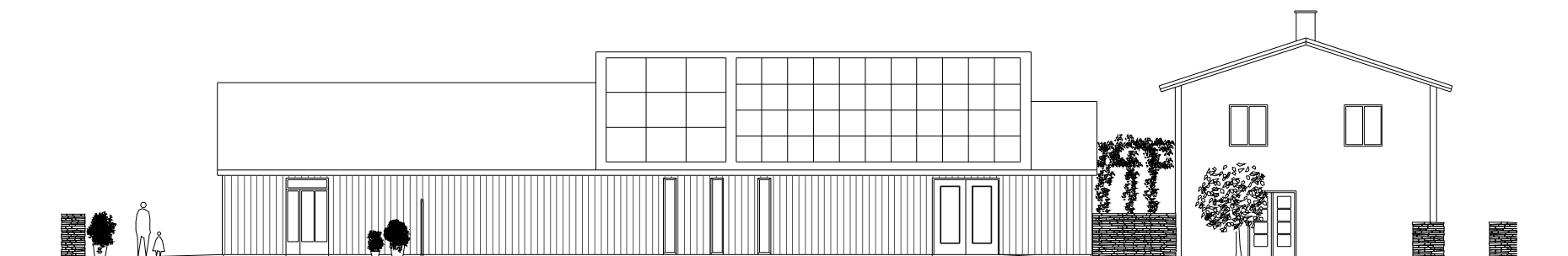
VÄSTER

NORR

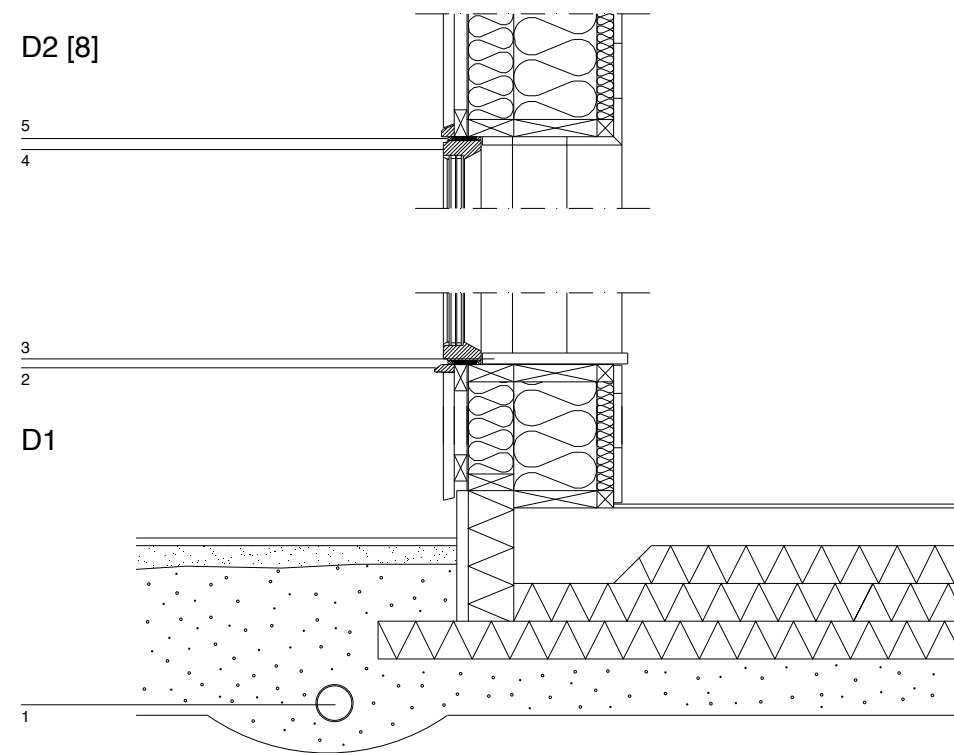
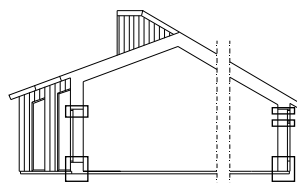
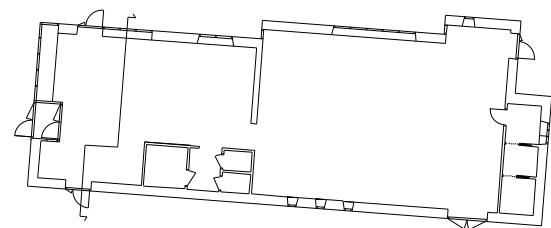

ÖSTER

SÖDER

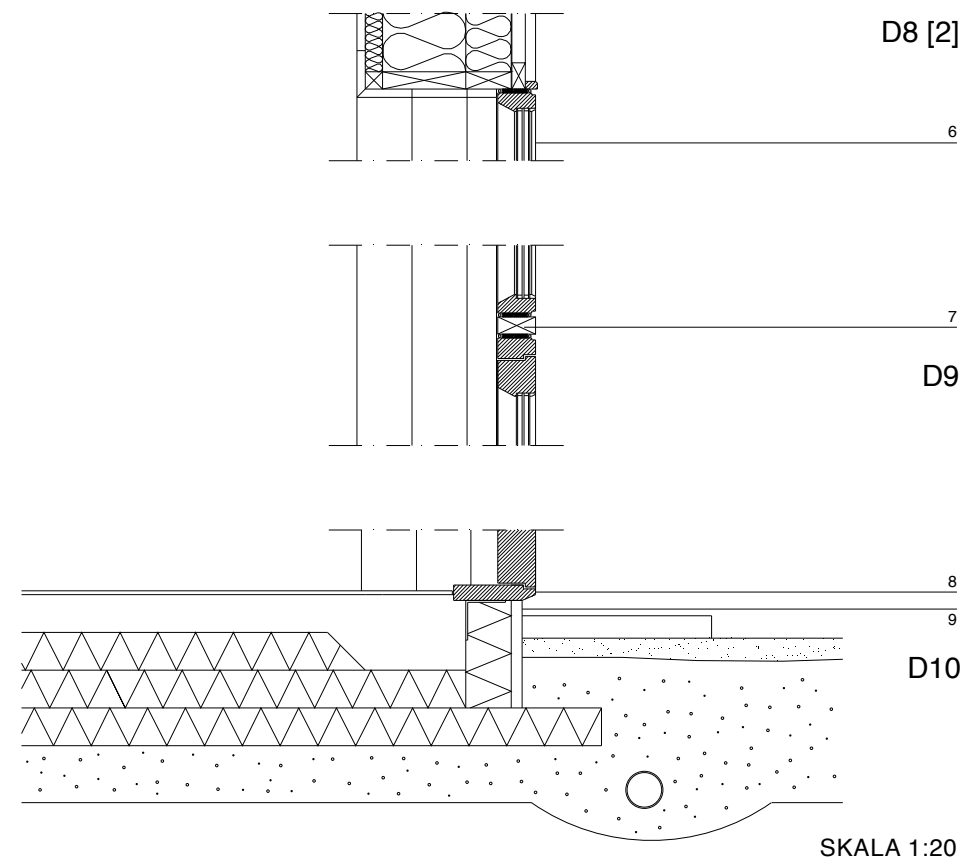
DETALJER

GRUND

100 [x3] Foamglas®
100 betong
10 slipad betong

YTTERVÄGG

22x145 liggande panel
45x45 c/c 600 regel/linisolering
luftspärrpapp
220x45 c/c 600 regel/linisolering
120x45 c/c 600 regel/linisolering
3 hård träfiberskiva
34x45 c/c 600 läkt/luftspalt
28x200 stående ekpanel

1. Dräneringsrör
2. Eklist 20x53, fasat hörn och droppkäril undertill
3. Öländsk kalksten, normalhyvlad med lågerhuggen kant
4. Fönsterkarm, ek
5. Lindrev, tätas med mjufog
6. 3-glas isolerruta
7. Ekregel 45x100
8. Ekträskel
9. Öländsk kalksten, normalhyvlad

LUTANDE TAK - SEDUM

22x145 liggande panel
 45x45 c/c 600 regel/linisolering
 luftspärrpapp
 120x45 c/c 600 regel/linisolering
 220x45 c/c 600 regel/linisolering
 3 hård träfiberskiva
 50x45 c/c 600 regel/luftspalt
 21x95 råspont
 tätskikt
 10 VA-filt [enl. Veg Tech]
 30 sedummatta [enl. Veg Tech]

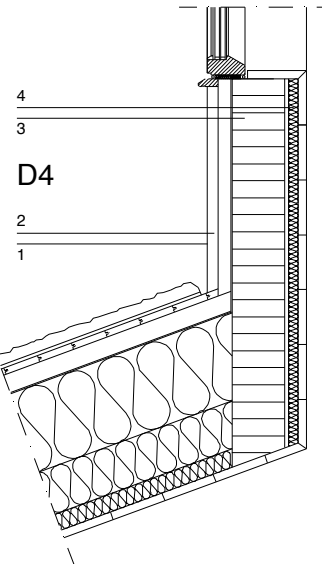
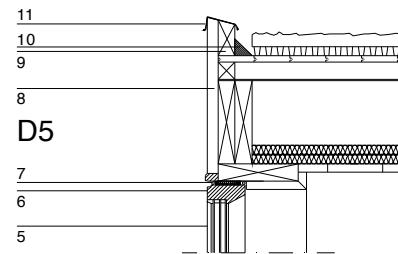
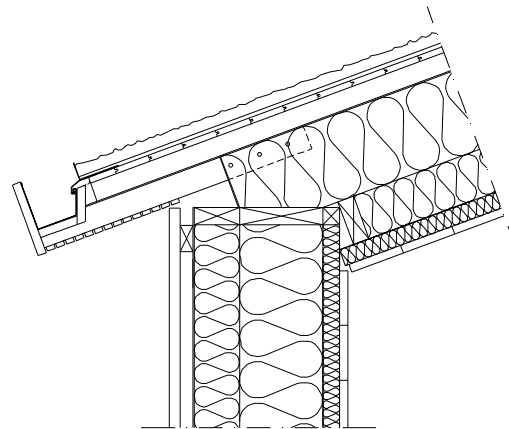
PLANT TAK - SEDUM

22x145 liggande panel
 luftspärrpapp
 220x45 c/c 600 regel/25x2 Vacupor®
 3 hård träfiberskiva
 50x45 c/c 600 regel/luftspalt
 21x95 råspont
 tätskikt
 25 Nophadrain® [enl. Veg Tech]
 30 sedummatta [enl. Veg Tech]

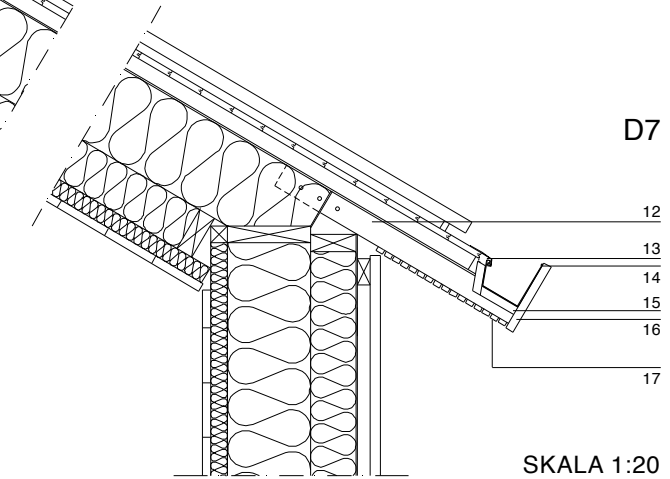
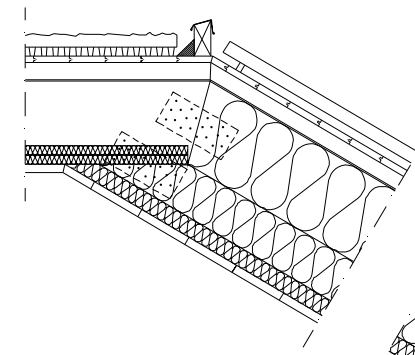
LUTANDE TAK - SOLFÅNGARE/SOLCELLER

22x145 liggande panel
 45x45 c/c 600 regel/linisolering
 luftspärrpapp
 120x45 c/c 600 regel/linisolering
 220x45 c/c 600 regel/linisolering
 3 hård träfiberskiva
 50x45 c/c 600 regel/luftspalt
 21x95 råspont
 tätskikt
 solfångare/solceller

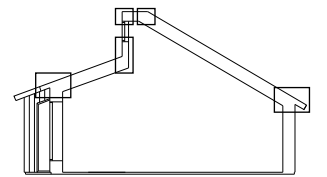
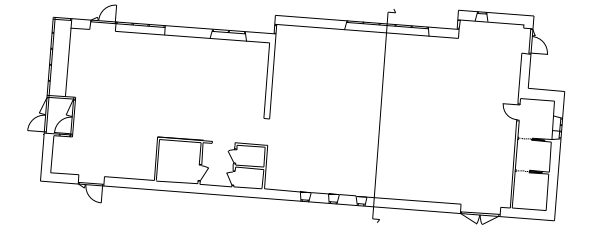
D3

D6

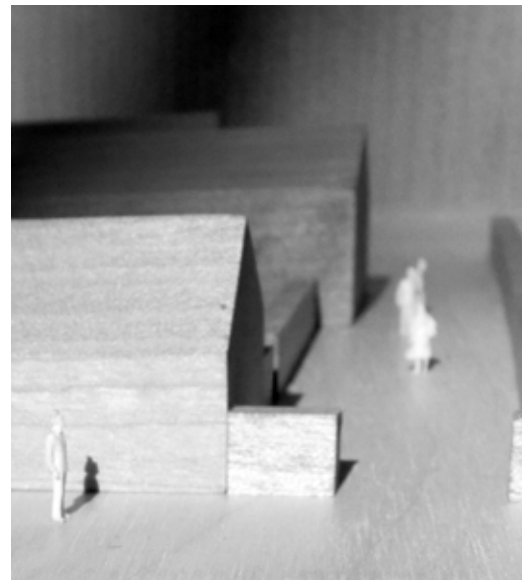
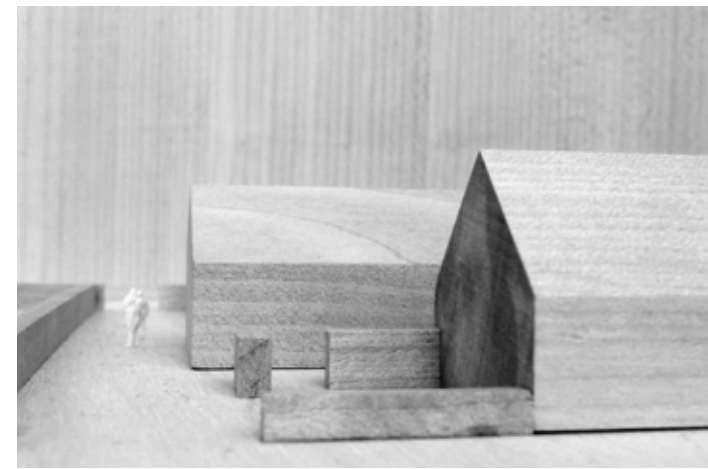
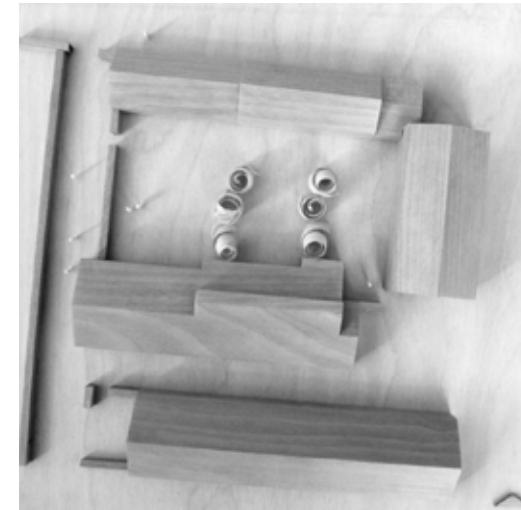
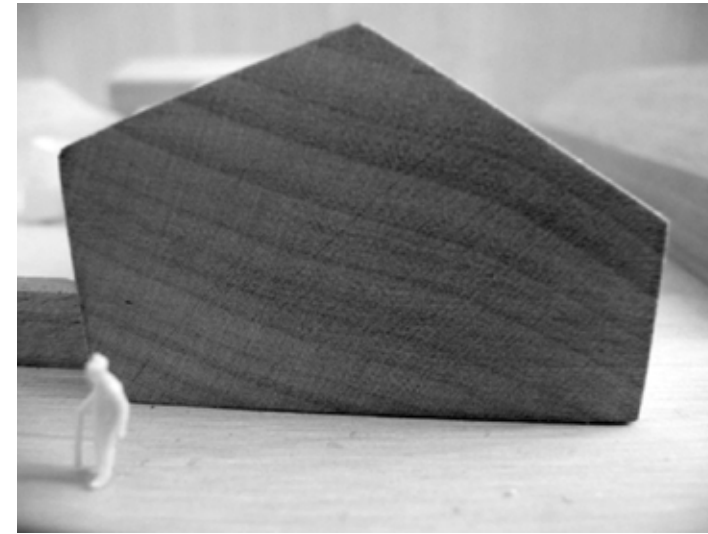

SKALA 1:20

1. Plåt
2. Panelbräda 28x200, sågas 20° i n k
3. Limträbalk 140x990
4. Vacupor® 25
5. 3-glas isolerruta
6. Fönsterkarm, ek
7. Lindrev, tätas med mjukfog
8. Panelbräda 28x200, sågas 15° i ö k
9. Sarg 45x70 sågas 15° i ö k
10. Trekantslist 45x45
11. Plåtbeklädnad
12. Regel 45x65
13. Insektsnät
14. Innerbeklädnad, plåt
15. Ränna, ek
16. Kantavslut 22x200
17. Ekribba 12x20

MODELL

MATERIAL

EN AVSPEGLING

Jag har en tanke om att de material som man arbetar med på skolan ska finnas representerade i den nya byggnaden.

TRÄ

Är det huvudsakliga materialet då konstruktion och både utvändig och invändig panel utgörs av detta. Vidare byggs den fasta inredningen huvudsakligen av trä.

Trä, s. 177

TEXTIL

Byggnaden isoleras med lin och har interiört textila installationer för variation av ljusinsläpp.

Lin, s. 178

Isolering, s. 181

Textil installation, s. 193

LERA

Används i form av mosaik.

Lergods, s. 179

VÄXTER

Taket täcks till största delen av sedumväxter.

Gröna tak, s. 179

TRÄ

"Det finns två sätt att minska koldioxidnivån i atmosfären; genom att minska mängden utsläpp och genom att eliminera och lagra koldioxid - det vill säga genom att minska 'antalet kolkällor' och öka antalet 'kolsänkor'.

*Trä har den unika förmågan att åtstadkomma båda två."*⁴⁹

Trä har många positiva egenskaper vid sidan av de ovan nämnda. I Sverige har vi en lång tradition av trähusbyggnation, vilken främst beror på en stor lokal tillgång på virke. Trä är ett förnyelsebart material. Dess artrikedom gör att det finns en stor bredd för specifika användningsområden. Rätt val av virke ger beständighet utan användning av onödiga kemikalier som vid impregnering. På grund av den stora tillgången kan transportererna minskas genom att man tar tillvara det lokala beståndet.

Vid byggnation i större skala används idag nästan uteslutande virke från våra två vanligast förekommande trädslag gran, *Picea abies*, och tall, *Pinus silvestris*. Många av våra svenska lövträd fungerar dock utmärkt vid husbyggnation och en större efterfrågan på dessa skulle kunna leda till ett ökat bestånd och därmed även ett mindre likriktat skogsbruk och en ökad biologisk mångfald.

Trä är vackert.

Lönnens näst intill vita skimrande yta.

Valnötens dovre varma ton.

Ekens doft då plankan klyvs på mitten.

Björkens sammetslena yta.

Det finns dock ett stort utropstecken då det gäller användning av trä. Många av våra skogar runt om i världen avverkas i allt för hög takt och i och med detta är många av de värden som hänger ihop med dessa hotade, exempelvis den biologiska mångfalden. Därför måste man alltid försäkra sig om att virket man använder kommer från ett hållbart skogsbruk. Organisationen FSC, Forest Stewardship Council, främjar ett socialt och miljömässigt ansvarsfullt bruk av världens skogar. Då tillgången till virke är stor i vårt land bör också det lokala beståndet premieras vid projektering av lokala projekt.

Utställningsbyggnaden täcks av en panel av ek, *Quercus robur*. Företrädelsevis finns virket att tillgå i närområdet. Även fönster- och dörrkarmar tillverkas av ekens kärnvirke, eftersom detta är mycket beständigt mot röta och insekter.

Den fasta inredningen tillverkas i ask, *Fraxinus excelsior*, ett hårt och tåligt träslag med vacker och tydlig ådring.

⁴⁹ Beyer m fl (2007), *Tackla klimatförändringen: Använd trä*, s. 12.

KALKSTEN

Den öländska kalkstenen präglar det byggda landskapet starkt och vart man än åker ser man stenens betydelse vid byggnation på ön. Stenhanteringen på Öland var ända fram till slutet av 1800-talet ett hantverk som utövats på ungefär samma vis under hundratals år. Enligt geologen Jan Mikaelsson tar det 1000 år för 1 millimeter kalksten att bildas.⁵⁰ Väl värt att tänka på då man betraktar någon av Ölands alla stenlängor.

Utställningsbyggnaden har djupa fönsternischer som får en sittyta av normalhyvlad kalksten med lågerhuggen kant. Även delar av den fasta inredningen får en toppskiva i detta utförande (se soffbord på bilden intill i ovan nämnda utförande). Kalkstenen används även till byggnadens sockel och till markbeläggning.

LIN

Lin är en ettårig högväxande ört i familjen linväxter. Arten odlas som spånadslin och som oljelin. Precis som andra växter binder den under sin livslängd koldioxid från luften. Lin är också ett förnyelsebart material. Idag utgör linet 1% av världens fiberkonsumtion, men fram till slutet av 1700-talet räknades lin som det viktigaste textila materialet. Under 1800-talet kom bomullen att ta större och större andelar av den textila marknaden.⁵¹

Utställningsbyggnaden isoleras med lin, vilket man kan läsa mer om på nästa uppslag. För att reglera ljusinsläppet används lin i form av vävt material (se *Textil installation*, s.193).

⁵⁰ Johansson (2005), *Öländsk kalksten*.

⁵¹ www.ne.se, sökord: lin, 110204.

LERGODS

Människan har under lång tid arbetat med lera, redan 5000 år f. Kr. bredde den keramiska tekniken ut sig i Europa. Lergods är det äldsta keramiska materialet och av detta tillverkar man exempelvis kakel.⁵²

Utställningsbyggnadens våtutrymmen kläs med en mosaik som skiftar i olika gröna nyanser hämtade från Rosenträdgården intill. Mosaiken tillverkas förslagsvis av skolans elever.

GRÖNA TAK

Gröna tak, tak med vegetation på, är inget nytt påfund och att använda sig av gräs- eller torvtak är en traditionell byggnadsteknik på många platser. Förr i tiden handlade denna typ av tak om att få bättre isoleringsegenskaper och även att hålla det vattenskyddande skiktet, ofta bestående av näver, på plats.⁵³

Dagens gröna tak har en betydligt större variation, både vad gäller utformning och egenskaper, och främst används gröna tak av miljöskäl.

Att återinföra den gröna markyta som försvinner i och med anläggning av en ny byggnad är en god tanke. Man kan ta begreppet gröna tak ytterligare ett steg, från sedumtak till mer avancerade och intensiva trädgårdar som kräver större planering och omhändertagande. Dessa trädgårdar kan till exempel utnyttjas för odling av grönsaker och örter.

Det finns många positiva effekter att belysa. För det första kan de gröna taken omhänderta en större mängd regnvatten jämfört med våra traditionella tak. Volymen vatten som kan omhändertas beror exempelvis på jordlagrets tjocklek och vilken typ av dräneringsmaterial som används. Ett extensivt (4-6 cm jordlager) grönt tak tar hand om så mycket som 50% av den nederbörd som faller vilket i sin tur innebär mindre belastning på exempelvis reningsverket samt färre översvämningar på hårda ytor.⁵⁴ Man kan också se positiva effekter i fråga om att öka den biologiska mångfalden och nedbrytning av föroreningar i luften.

Utställningsbyggnadens tak täcks till största delen av en sedummatta, vilken naturligt ger färg åt byggnaden. Systemet tillverkas av företaget Veg Tech, vilka odlar sina sedummattor i Småland .

⁵² www.ne.se, sökord: keramik, 110318.

⁵³ www.greenroof.se, 101115.

⁵⁴ Elsa Persdotter, Fd vikarierande intendent på Augustenborgs botaniska takträdgård.

YTOR

Alla ytor lämnas i möjligaste mån obehandlade, exempelvis fasadens ekpanel. Där ytbehandling behövs för att motverka alltför mycket slitage, väljs behandlingar utan kemiska tillsatser. Till målade ytor används äggoljetempera; en blandning av ägg, linolja, vatten och pigment. Ytor som behöver lite extra skydd, men som ändå ska visa på trädets vackra struktur, oljas med en kokt linolja. Enklare än så kan det knappast bli.

ENERGI

ISOLERING

För att åstadkomma energisnåla hus är det viktigt att isolera dem väl. U-värdet [W/m^2K], vilket anger isolerförmågan hos en viss konstruktion, strävar man alltid efter att få så lågt som möjligt. I detta projekt vill jag att riktvärdet för väggarens U-värde sätts till $0,1 W/m^2K$, vilket är, för att få en referens, det gällande U-värdet på väggarna i Lindås-projektet (passivhus uppförda i Lindås utanför Göteborg under 2001, ritade av arkitekt Hans Eek).

Jag övervägde till en början att använda halm som isolermaterial. Tekniken att isolera med halm intresserar mig och materialet har, som jag ser det, många fördelar. Halm är ett material som det finns gott om, vilket kan minska transportsträckor och kostnader. Det är även bra att arbeta med ur arbetsmiljösynpunkt, då det är ett naturligt material. Halm har dock ett högt λ -värde, för lösfill är detta $0,070 W/mK$. Detta gör att det krävs en vägg tjocklek av 70 cm för att komma ner i ett U-värde på $0,1 W/m^2K$.

Med anledning av detta började jag då fundera över och undersöka andra material. Valet föll på lin. Lin är ett förnyelsebart material från naturen vilket binder, och därmed lagrar, växthusgaser. Dess värmeisoleringsförmåga är likvärdig med det mer konventionella isolermaterialet mineralull och linisoleringen klarar, till skillnad från mineralull, att buffra fukt utan att

isoleringsförmågan försämras. Det är energisnålt vid tillverkningen och ger, likt halm, inga hälsorisker vid hanteringen på det sätt som mineralull gör. Innehållet i linisoleringen består till största delen av linfiber men den innehåller även återvunnen polyesterfiber och ett miljövänligt, mögelhämmande och giftfritt brandskyddsmedel. Dess λ -värde ligger på $0,038$, vilket ger en isolertjocklek på 38 cm för att uppnå det önskade U-värdet, alltså närmare hälften av den tjocklek som halmen kräver. I detta fall ser jag det som en viktig faktor då utrymmet jag kan ta i anspråk för byggnaden är begränsat och bredden av denna samtidigt bör vara så stor som möjligt.⁵⁵

I kombination med naturisolering kan man med fördel, istället för plast, använda en diffusionsöppen men konvektionstät armerad trelagerspapp. Detta beroende på linfibers förmåga att buffra fukt. Denna ångspärrpapp ger en konstruktion som "andas" och fördelen jämfört med plast är att fukt kan torka både inåt och utåt i konstruktionen.⁵⁶ Detta är också en fördel då innetemperaturen i byggnaden följer verksamheten, vilken kan variera stort över året från intensiv till vilande.

⁵⁵ www.ekologiskabygghuset.se, 110207.

⁵⁶ ibid.

UPPVÄRMNING

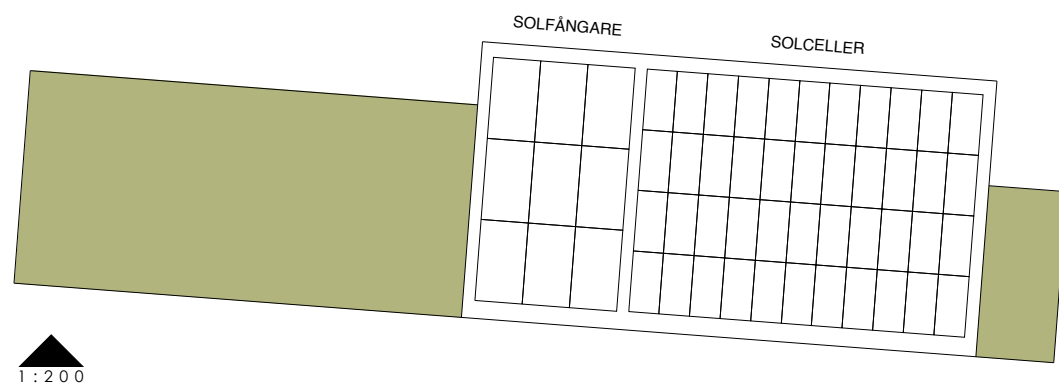
Det tänkta uppvärmningssystemet bygger på den så kallade energitriön, där man utnyttjar solvärme och biobränsle samt en ackumulatortank. I detta fall är det solfångare som bidrar till uppvärmning (i den mån det behövs) och tappvarmvatten under sommaren. Under den kallare perioden utnyttjas en värmepanna för förbränning av briketter eller pellets. Då träverkstaden producerar mycket träavfall skulle detta kunna användas för framställning av dessa. Fördelen med denna typ av förbränning är att den kan automatiseras. En elpatron kan installeras i ackumulatortanken som reserv om värmepannan eller solvärmen inte skulle räcka till.⁵⁷

Som alternativ till detta system kan man installera en värmepump i byggnaden och låta den alstrade värmen från solfångarna ledas ner i marken. Fördelen med detta är att värmen kan lagras där och på så vis göra värmeupptaget från marken större.⁵⁸

Vilket av systemen som lämpar sig bäst i denna byggnad beror på aktivitet och skiftningar i uppvärmningsbehov sett över säsong. Med utgångspunkt i denna vetenskap kan beräkningar göras.⁵⁹

SOLENERGI

Ovan ses ett förslag på hur takytan kan fördelas mellan solfångare och solceller. För uträkningar av optimal fördelning av dessa krävs expertis. Så även för den totala energi som behövs för uppvärmning, el och varmvatten. Nedanstående värden ska därför ses som ett riktvärde för hur mycket energi som kan tillhandahållas på den ovan angivna takytan.

SOLFÅNGARE

Solfångarna ovan täcker en yta på 22,5 m² och energikapaciteten är 11790 kWh/år.⁶⁰

SOLCELLER

För att producera 850 kWh el per år (i Sverige) krävs en anläggning på 1 kW i rakt söderläge, med en lutning på 30-50 grader. Denna anläggning täcker en yta av ca 8 m².⁶¹ Anläggningen ovan har en yta av 57 m². Då den är placerad rakt mot söder och ligger inom ovan nämnda lutningsintervall har den därmed kapacitet att producera ca 6050 kWh/år.

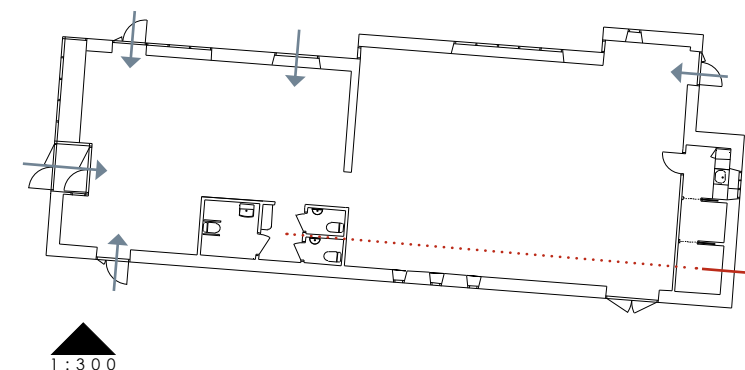
⁵⁷ Konsultation med Angela Sasic, docent i byggnadsteknologi, Chalmers (110401).

⁵⁸ Ibid.

⁵⁹ Ibid.

⁶⁰ www.ekologiskabygghuset.se, 110228.

⁶¹ www.energimyndigheten.se, 110228.

VENTILATION

FTX-systemet är det mest effektiva systemet sett ur energisynpunkt, då värmen i frånluften återvinns. Det är dock installationskrävande och bygger på ett helt kontrollerat luftflöde, vilket också gynnas av en helt tät konstruktion. Då jag valt att arbeta med en diffusionsöppen papp, framför en ångtät plast, kommer jag aldrig att få en helt tät byggnad. Med anledning av detta och mot bakgrund av att utnyttjandet av byggnaden över säsong är svårt att fastställa, kan ett enklare alternativ med frånluftsventilation vara att fördra. Här skapar en frånluftsfläkt ett undertryck i byggnaden vilket säkerställer att luften kommer in och ut rätt väg. Intill ses ett principalschema för från- och tilluft i ett sådant system.⁶²

Under sommaren, då byggnadens dörrar mestadels står öppna, kan självdragsprincipen utnyttjas och det mekaniska systemet, som kräver energi, kopplas ifrån.⁶³

⁶² Konsultation med Angela Sasic, docent i byggnadsteknologi, Chalmers (110401).

⁶³ Ibid.

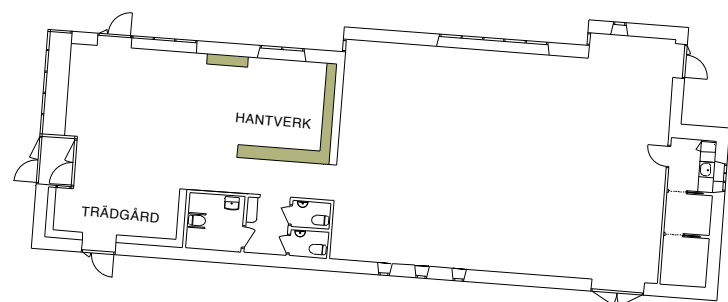
VATTEN

DAGVATTEN

Tanken är att dagvattnet tas omhand lokalt, LOD, och att det uppsamlade regnvattnet utnyttjas för bevattning och spolvatten i toaletter. I och med att en stor del av byggnadens tak är beklätt med sedumplantor minskas mängden vatten för uppsamling. Marken runt byggnaden är till stor del täckt med kalkstensfils, med fogar som tillåter vattnet att rinna igenom, samt grus och gräs.

RENING

På sikt finns anledning för Capellagården att utreda och överväga möjligheter att anlägga ett system för rening av vattnet på plats. Genom att förse nyuppförda byggnader med dubbla avlopp kan BDT-vattnet (bad-, disk-, och tvättvatten) skiljas ut och tas omhand lokalt.

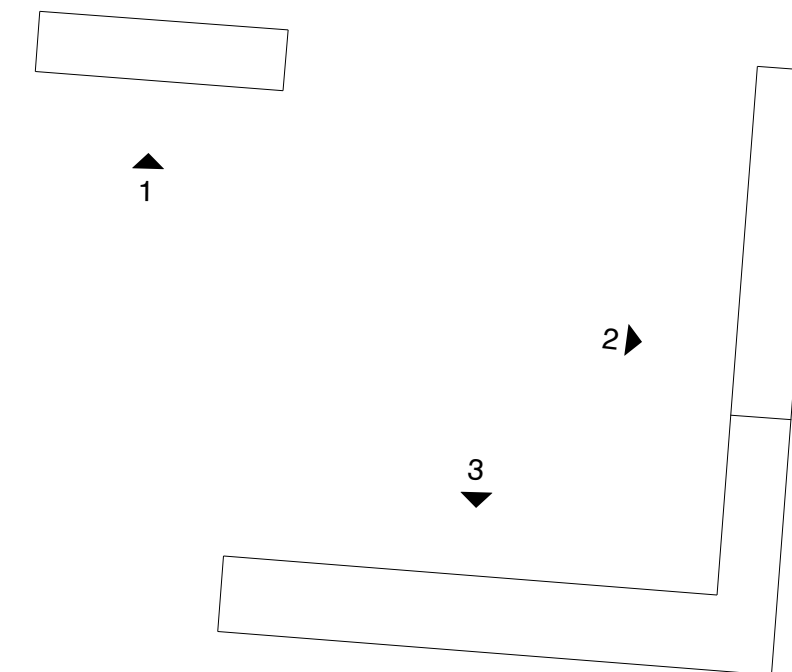
1:300

INREDNING

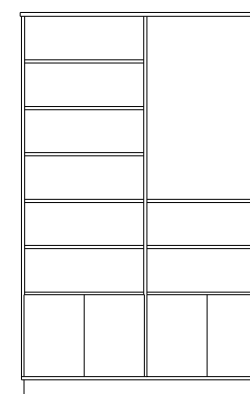
EXPONERING OCH FÖRVARING

Butikens fasta inredning i form av hyllor och skåp är tänkt både för exponering och förvaring. Här visas hyllorna i hantverksdelen av butiken. Hyllorna i trädgårdsdelen bygger på samma idé.

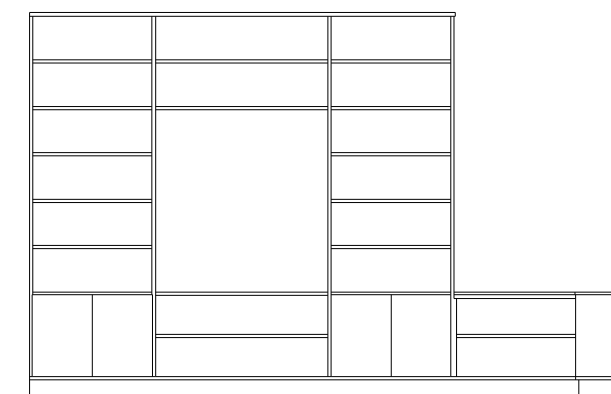
Stommen består av en lamellskiva vilken målas med äggoljetempera, antracitgrå på den lägre delens baksida som vänder sig mot toaletterna. Den målas grå även på den lägre delens gavel, i övrigt brutet vitt i likhet med väggarna. Den vita färgen utgör ett neutralt underlag för exponering av butiksobjekten. I skåpen förvaras objekt för påfyllning, så att det ska vara lätt att plocka fram under dagen, samtidigt som man håller uppsikt över entrén och kassan. Skåpsluckorna ligger i liv med stommen och faneras med ett askfanér. Ett välkommet inslag av trä som här placeras så att de inte utgör underlag för andra träobjekt.

1

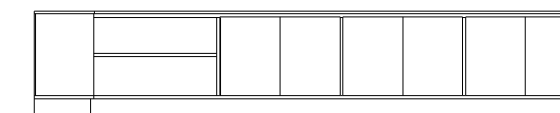

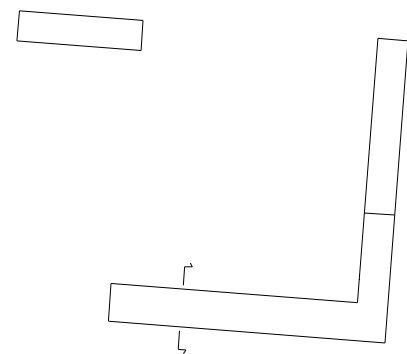
2

3

SKALA 1:50

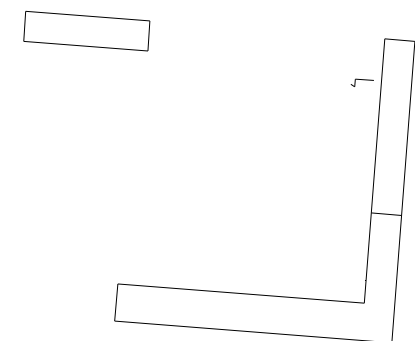
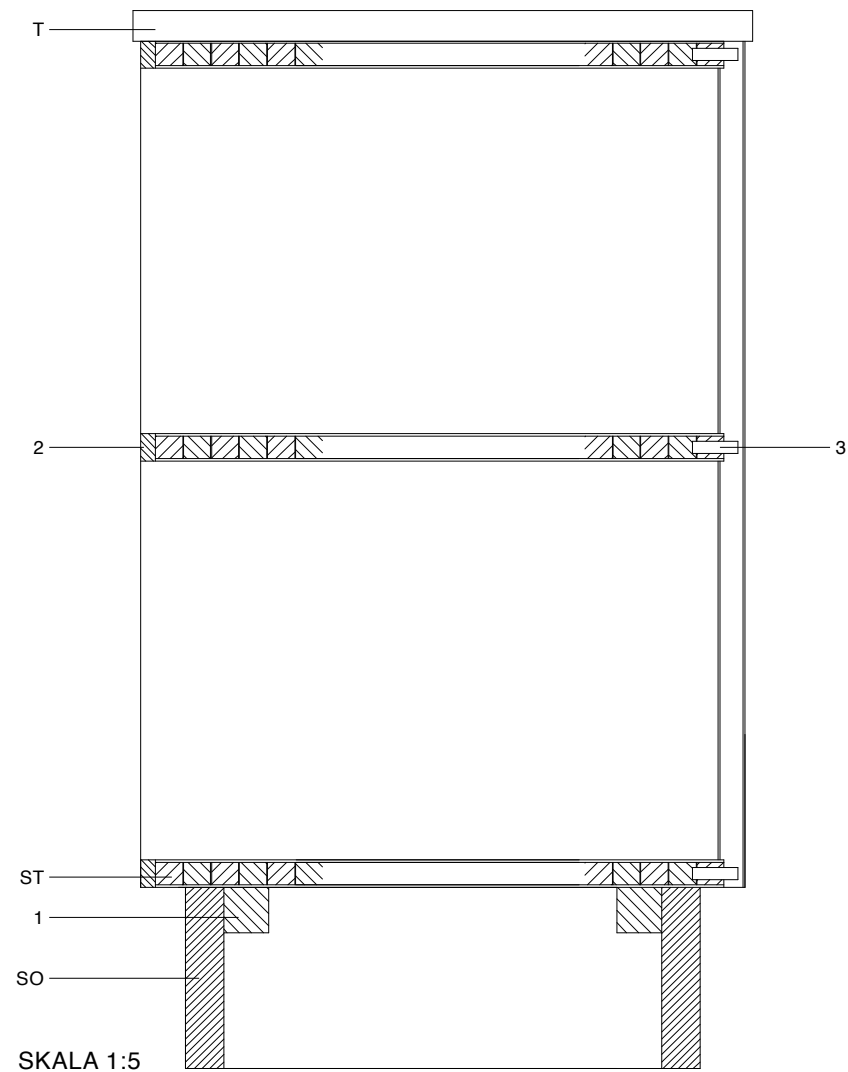

STOMME [ST]
18 lamellskiva
Ytbehandling: äggoljetempera,
antracitgrå och vit

TOPPSKIVA [T]
20 normalhyvlad öländsk kalksten med lågerhuggen kant

SOCKEL [SO]
25 rökt massiv ek
Ytbehandling: Kokt linolja

1. 30x30 skruvlist
2. 18x10 kantlist
3. 8 c-tapp

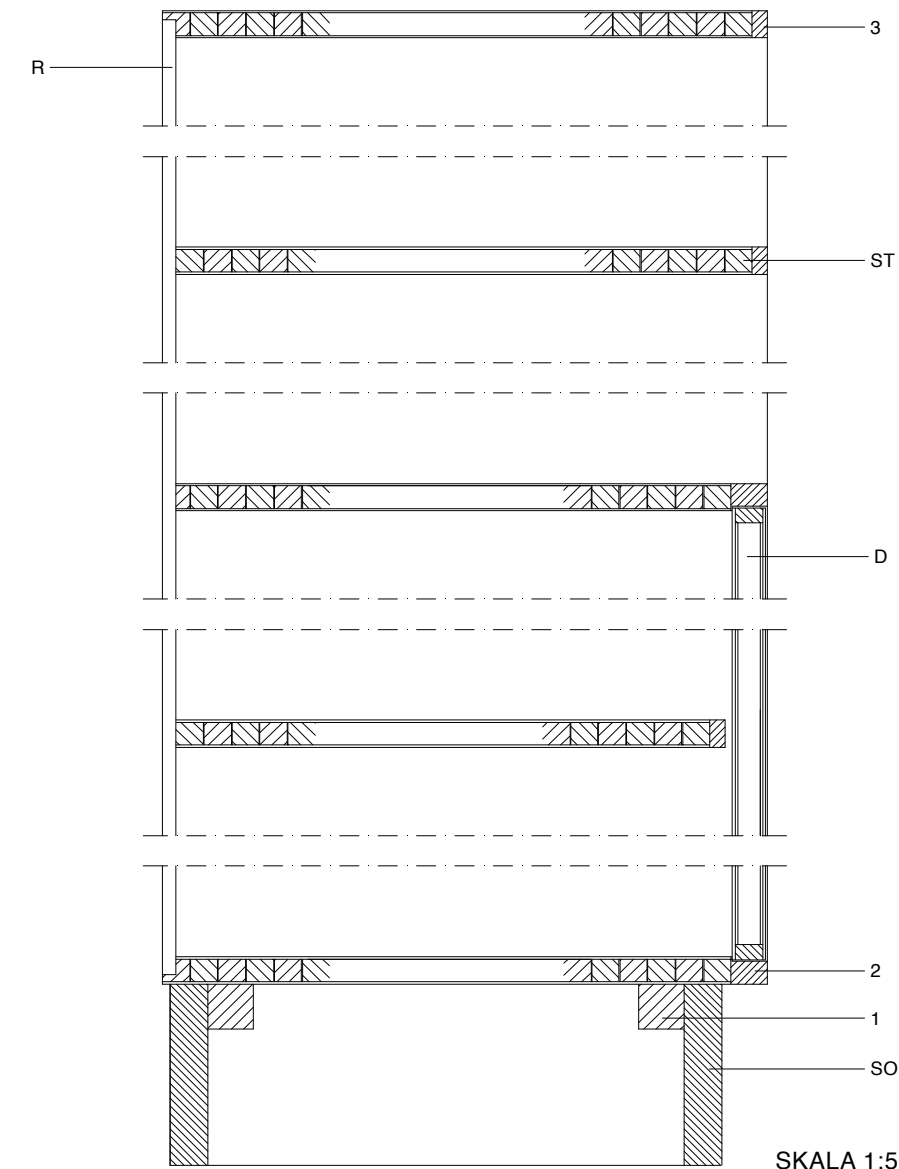
STOMME [ST]
18 lamellskiva
Ytbehandling: äggoljetempera, vit

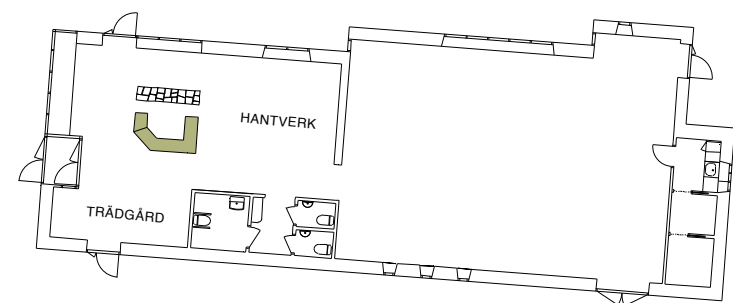
DÖRR [D]
18 lamellskiva
2 yttfanér, ask (in- och utsida)
Ytbehandling: Kokt linolja

RYGG [R]
9 plywood

SOCKEL [SO]
25 rökt massiv ek
Ytbehandling: Kokt linolja

1. 30x30 skruvlist
2. 18x24 kantlist med 23x3 fals
3. 18x10 kantlist

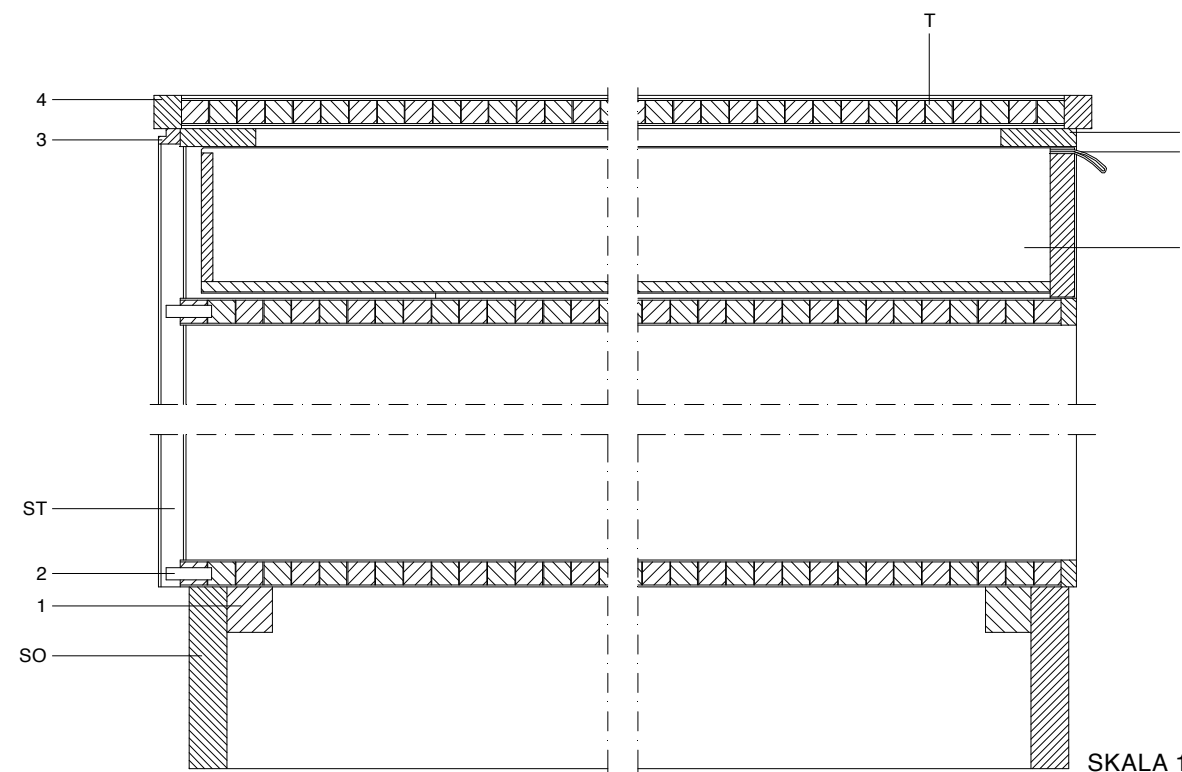
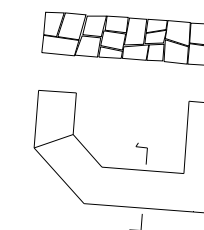

1 : 3 0 0

KASSADISK

Kassadisen placeras i direkt anslutning till entrén och fungerar som betalstation för både hantverks- och trädgårdsdelen av butiken. Den får ett avslut baktill i form av den befintliga muren, som här finns kvar i sin ursprungliga höjd.

Stommen består av en lamellträskiva, målad med en antracitgrå äggoljetempera. Toppskivan utgörs av en med ask fanérad och kantlistad lamellskiva, vilken ytbehandlas med kokt linolja. Då ytfanéret är relativt tjockt (sågat), finns möjlighet att slipa av skivan vid behov. Likt den befintliga kassadisen i trädgårdsbutiken får också denna en lägre del med toppskiva av kalksten, för hantering av planter. På detta sätt slipper man få jord på övriga delar, vilket känns ännu viktigare i detta fall, då även handvävda dukar och andra smutskänsliga objekt ska hanteras vid disken.

- STOMME [ST]
18 lamellskiva
Ytbehandling: Antracitgrå äggoljetempera
- TOPPSKIVA [T]
18 lamellskiva
2 ytfanér, ask (över- och undersida)
Ytbehandling: Kokt linolja
- SOCKEL [SO]
25 rökt massiv ek
Ytbehandling: Kokt linolja

1. 30x30 skruvlist
2. 8 c-tapp
3. 10x14 kantlist med 5x5 fals
4. 18x22 kantlist, ask
5. fackram, ask
6. läderflärp, veg. garvat naturläder
7. låda, ask

SKALA 1:5

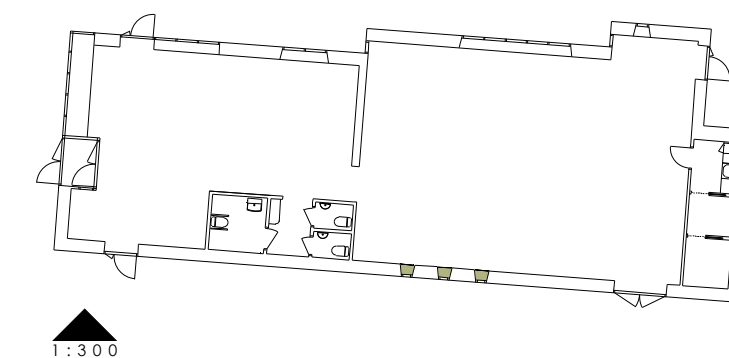
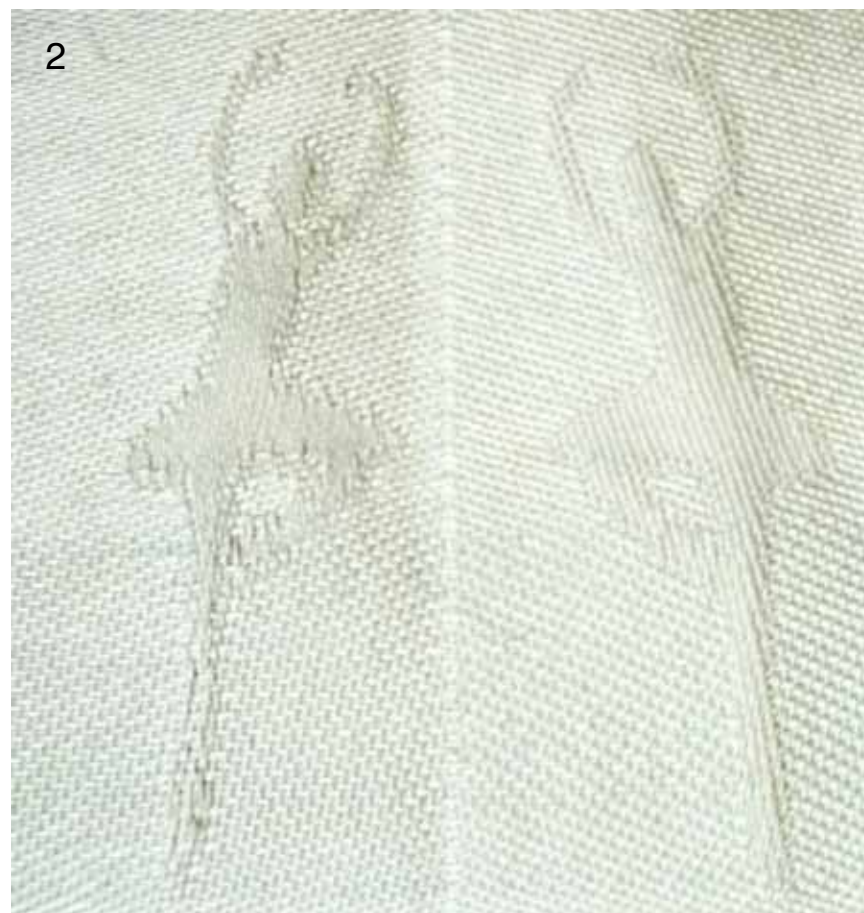

BILD 1
Lager - på - lager bestående av: sidenorganza, blekt linne, tarlatan och stramalj. De olika delarna fåsts ihop med silketråd och lingarn.

BILD 2
Jaquardväv, vitt-i-vitt med bomullsvarp och inslag av silke. Mönsterverkan genom materialens olika egenskaper, framför allt skillnaden i glansighet.

TEXTIL INSTALLATION

I samarbete med Nanaka Adachi.

I det stora utställningsrummet finns tre höga, smala fönster mot söder. I dessa vill jag experimentera med ljus och textil. Tanken är att skapa ett diffuserat ljusinsläpp och en vacker fond för de hantverksföremål som är tänkta att ställas ut. Min idé var att skapa en textil installation; vitt-i-vitt med en utgångspunkt i en lager på lager teknik. Då mina kunskaper inom textil är begränsade, har jag tagit hjälp av Nanaka Adachi. Nanaka har tidigare studerat textil på Capellagården, och hon fördjupar nu sina kunskaper inom det textila området på HDK i Göteborg. Förslaget som presenteras här intill är Nanakas omsättande av mina tankar till en textil verklighet. En tanke finns om att frambringa mönster, som anknyter till platsen, i olika lager. Här intill ses två alternativa sätt att åstadkomma detta.

BESÖKSUPPLEVELSER

SIGNE - FÖRSTAGÅNGSBESÖKARE

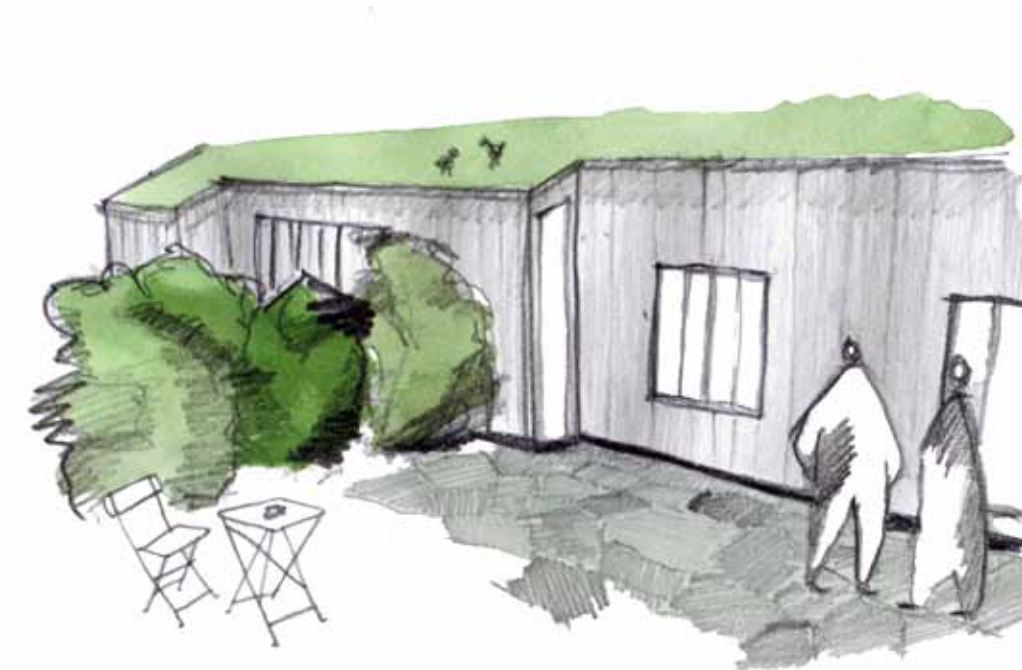
Signe är född och uppvuxen i Luleå. På Öland har hon aldrig varit tidigare, även om hon velat åka dit en längre tid. Nu sitter hon och väninnan i en röd Volvo på 136:an söderut. Då de når Karlevi sänker de farten och börjar spana efter ett lämpligt utflyktsställe för dagen. Vickleby har de hört talas om. Den borde ligga här i krokarna. Byn med sin kulturminnesmärkta gata och skolan grundad av Carl Malmsten.

- "Där, där är det!", ropar Signe.

De svänger in i den lilla byn och når fram till parkeringen. De sträcker på benen och vandrar längs den lilla gången upp mot Capellagården. Väl inne på området kikar de nyfiket in genom de stora fönstrena som vetter ut mot besökarna.

- "Vilka fina koppar", säger Signe. "De måste jag genast kika närmare på".

De kliver in i butiken, beundrar de vackra föremålen i utställningen och när de lämnar byggnaden ligger två nyinköpta koppar i Signes väska. Som en påminnelse om hennes första dag på Öland, tänker hon nöjt.

VILHELM - VAN BESÖKARE

Vilhelm åker alltid hit. Två gånger om året. En gång framåt vårkanten då det börjar bli dags att så och plantera inför säsongen. Han botaniserar bland plantorna och får en trevlig pratstund med butikspersonalen. Vilhelm återkommer alltid under högsäsong, då trädgården står i sin fulla prakt. Ett besök på sommarutställningen brukar han också göra. Nu, när det bara är ett par kliv dem emellan, missar han den aldrig. En kopp kaffe i kaféet. Och en bit morotskaka. Han slår sig ner och njuter av stunden. Försöker spara den inom sig för att plocka fram igen en kall januaridag. Han sluter ögonen. Hör skedar som rör i koppar, prat om badtemperaturer och vävtekniker, en doft av rosor. För ett ögonblick är allt samlat i detta nu.

LINNEA - TIDIGARE ELEV

Från första stund landade denna plats i hennes hjärta. Platsen i mitten av ingenting. Världen så långt bort. Men ändå så nära. Lugnet. Ett lugn som hon inte tidigare upplevt och som varit svårt att återskapa. Hon återvänder gärna trots att det nu är länge sedan hennes egna alster visades upp på sommarutställningen. På den tiden i den gamla byskolan, idag mitt i händelsernas centrum. Hon kliver in i byggnaden, som känns välbekant trots att det är deras första möte. Fortsätter inåt. Betraktar. Rör sig långsamt och stilla. Slår sig ner i det generösa fönstret som ger grön utblick och fortsätter sitt betraktande av årets utställning och dess besökare. En strimma av ljus gör att keramikskålens kant gnistrar till. En lätt bris från det öppna fönstret får den tunna sommarklänningen att fladdra till. Hon sitter kvar i fönstret och låter allting landa.

TILL SLUT

AVSLUTANDE ORD

epilog

tack

KÄLLFÖRTECKNING

tryckta källor

internet

illustration

foto

kontakt

AVSLUTANDE ORD

EPILOG

Ett drygt halvår har gått sedan de första trevande sammansättningarna av ord. Ord som tillsammans skulle bilda mitt mål och mitt syfte med detta projekt, och som skulle leda mig på vägen genom examensarbetet. Tankar har väckts, tänkts igenom, tagits upp och ersatts av nya. Den sparade högen med skisspapper vittnar om en mängd idéer innan beslutet om den slutliga formen togs. Och framför allt finns den kunskap som kommit under veckornas gång sparad inom mig. Kunskap om mig själv, den byggda värld vi lever i och min möjlighet att genom mitt yrke påverka denna.

Det har varit en spännande och utmanande period. Känslan av att en oändlighet ligger mellan denna dag, då arbetet snart är avslutat, och nuet har ersatts av en bekräftelse på att tiden går snabbt generellt, än snabbare när man får ägna sig helt och fullt åt något man verkligen tror på.

Jag har funderat mycket. Funderat över hur vi i dagens samhälle förhåller oss till vår jord och dess sårbarhet. Funderat över en framtida utveckling av dagens allt snabbare livstempo. Hur platser som Capellagården kan komma att bli än viktigare i framtiden. Jag har också funderat över Per Anders Fogelströms ord om de spår vi lämnar efter oss (se *Ordet*, s. 139) och över vilka spår jag vill bidra med. Dessa funderingar har knappast utkristalliserat sig i givna svar, men förhoppningsvis kan de tänkta tankarna kring detta och den riktning jag tror på avläsas i min byggnad.

När jag ser tillbaka på mina initiala intentioner med mitt arbete och resultatet av detsamma så känns det som jag

i stort följt de riktlinjer jag satte upp i det tidiga skedet. Mycket av det jag ville göra i detta projekt har jag också gjort och mycket annat av det jag ville göra har jag av olika anledningar varit tvungen att prioritera bort. Att begränsa sig har varit en utmaning, men genom denna tror jag man på sikt kommer längre. Tänkta tankar och oprövade idéer finns kvar och om möjlighet skulle ges i framtiden, så skulle jag mer än gärna vilja utveckla dessa för att komma längre i projektet.

Resultatet av mitt arbete kan sägas sammanfatta mina tankar, funderingar, svårigheter och reflektioner under den senaste tiden. Min nyvunna kunskap om platsen och dess verksamhet och mina första streck på det tomma skisspappret har nu lett mig fram till ett förslag till en helt ny byggnad. En byggnad som jag tror skulle kunna landa fint på platsen och stärka Capellagården som besöksmål i framtiden.

När jag nu överlämnar mitt arbete till Capellagården så är det min förhoppning att detta kan inspirera och ligga till grund för ett fortsatt diskussions- och visionsarbete för en ny utställningsbyggnad. Jag hoppas att jag kan så ett frö med nya tankar och idéer och att jag kanske i en framtid kan få se spår av mitt arbete då jag besöker Capellagårdens sommarutställning. En plats som jag med säkerhet kommer att återvända till, inspireras av och värna om. På bilden intill syns hyllan *Ella*, mitt första bidrag till sommarutställningen men, om min förhoppning blir verklighet, inte det sista.

TACK

Elias för din ständiga uppmuntran och ditt tålamod

Min familj för att ni alltid finns för mig och tror på det jag gör

Anette för ovärderlig projekteringshjälp då jag som bäst behövde den

Bengt Lundgren för ditt positiva svar på mitt första mail och för all hjälp längs vägen

Capellagårdens ledning för förtroendet och för ekonomisk hjälp vid tryckning

Barbara Rubino för handledning under arbetets alla faser

Nanaka Adachi för att du delar med dig av din kunskap om textil och för uppmuntran

Angela Sasic för konsultation om byggnadens uppvärmnings- och ventilationssystem

All personal på Capellagården som kommit med nya infallsvinklar och idéer

Mia, Pauline, Caroline och Helfrid för fina exjobbsträffar

Mathias Karlsson för dina uppmuntrande ord då de behövdes som bäst

Elsa Persdotter för din kunskap om allt det gröna

Tor Anjar för intressant diskussion kring byggnadsteknik

Alla fina Capellavänner för inspiration och uppmuntran

Slutligen, tack alla ni som hjälpt till med korrekturläsning under slutet av processen

KÄLLFÖRTECKNING

TRYCKTA KÄLLOR

Beyer, Gunilla m. fl. (2006)
Tackla klimatförändringen: Använd trä
Cei Bois, Svensk översättning 2007

Block, Maria & Bokalders, Varis (2009)
Byggekologi - kunskaper för ett hållbart byggande
Svensk byggtjänst AB

Fogelström, Per Anders (1964)
Minns du den stad
Albert Bonniers Förlag

From, Lena (2005)
Ingegerd Råman
Langenskiöld

Gerdehag, Peter & Jansson, Thorsten (2002)
Världsarvet - Södra Ölands odlingslanskap
Länsstyrelsen i Kalmar län

Johansson, Anders (2005)
Öländsk kalksten
Ångö bok & bild

Larsdotter Thiel, Pella (2010)
Pussel för en bättre värld
Naturskyddsföreningen

Malmsten, Carl (1949)
Mitten rike - en bok om handens verk och mänsklig odling
Nyckelförlaget

Pravitz, Gunilla (2010)
Ett eden i Vickleby
Stiftelsen Capellagården

Stavenow-Hidemark, Elisabet (red.) (1988)
Inspiration och förnyelse - Carl Malmsten 100 år
AB Wiken

Wennerholm, Erik (1969)
Carl Malmsten hel och hållen
Bonniers

INTERNET

Augustenborgs botaniska takträdgård,
www.greenroof.se, 101115

Capellagården,
www.capellagarden.se, 110126

Ekologiska byggvaruhuset,
www.ekologiskabyggvaruhuset.se, 110207, 110228

Kultiration,
www.kultiration.com, 101202

Nationalencyklopedin,
www.ne.se sökord: Carl Malmsten, 101006
www.ne.se sökord: hållbar utveckling, 101125
www.ne.se sökord: keramik, 110318
www.ne.se sökord: lin, 110204
www.ne.se sökord: tradition, 101006
www.ne.se sökord: Vickleby, 101111
www.ne.se sökord: Öland, 110323

Naturskyddsföreningen,
www.naturskyddsforeningen.se, 101125

Passivhusteknik,
www.passivhuscentrum.se, 101202

Solenergi,
www.energimyndigheten.se, 110228
www.svensksolenergi.se, 101214

ILLUSTRATION

Alla illustrationer av Emelie Jensdotter om ej annat anges.

Asmussen, Erik: s. 73

Björkander, Louise: s. 22

FOTO

Alla foton av Emelie Jensdotter om ej annat anges.

Andersson, Ingrid: s. 12

Nazerian, Elias: s. 14, 20, 23, 34, 36 (*övre till hö, nedre raden*), 40, 44, 48, 68 (*övre till hö*), 72, 74, 76 (*båda till hö*), 80 (*till vä*), 94, 96, 102, 104, 106, 114, 116 (*nedre mitten*), 134 (*bild 2*), 135 (*bild 5*), 136 (*bild 3*), 137 (*bild 5*), 163, 164, 165, 177, 180, 191 (*till vä*)

aí Petersens, Lennart: s. 28

Plunger, Max: s. 137 (*bild 6, 8 & 9*)

Capellagårdens årsbok 1974-1975: s. 30

ekologiskabyggvaruhuset.se: s. 181 (*nedre bilden*)

eniro.se: s. 50

ne.se: s. 181 (*övre bilden*)

Bergquist, Mikael & Michélsen, Olof, *Accidentism: Josef Frank*,
Birkhäuser: s. 136

KONTAKT

Persdotter, Elsa,
F d Vikarierande intendent på Augustenborgs botaniska takträdgård

Sasic, Angela,
Docent i byggnadsteknologi, Chalmers

